

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

НОВЕЛИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: СПРОЩЕНІ ПРОВАДЖЕННЯ

**Матеріали
науково-практичної конференції**

***5 травня 2025 року
м. Одеса***

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Неллі Юріївни Голубевої

Одеса
«Юридична література»
2025

УДК 347.919.(477)(062)

H727

DOI: <https://doi.org/10.32837/11300.29744>

У збірці матеріалів науково-практичної конференції представлено тези доповідей науковців, що висвітлюють актуальні питання новел цивільного процесуального законодавства, зокрема інституту спрощеного провадження як ефективного механізму вирішення нескладних цивільних справ. У доповідях науковців обґрунтовано доцільність спрощеної процедури розгляду, що дозволяє забезпечити оперативність та економічність судового процесу. Особлива увага приділена критеріям віднесення справ до спрощеного провадження, правовим гарантіям учасників процесу, а також окреслено напрями подальшого вдосконалення законодавства з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у межах цивільної юрисдикції.

Укладачі:

Н. Ю. Голубєва — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат;

І. А. Яніцька — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

О. В. Сатановська — аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Друкуються за рішенням кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія» (*протокол № 10 від 23.05.2025 р.*)

ВСТУПНЕ СЛОВО

Традиційний науково-творчий марафон «Тиждень цивільного процесу», який щороку проводить кафедра цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», цього року проходить з 5 по 9 травня 2025 року.

Уже десять років поспіль «Тиждень цивільного процесу» залишається унікальним науково-творчим марафоном, що об'єднує викладачів, студентів і провідних практиків України. Він більше, ніж просто серія заходів — це справжнє свято юриспруденції, яке щороку перетворює навчальний процес на простір натхнення, креативу й глибокої фахової дискусії. За ці десять років наш марафон перетворився на довгоочікувану платформу студентського та викладацького самовираження, де кожен має можливість реалізувати свій талант.

Десятий ювілейний науково-творчий марафон стартує з науково-практичної конференції «Новели цивільного процесуального законодавства: спрощені провадження». Вона продовжує традицію проведення вузькотематичних конференцій, присвячених новелам нових редакцій процесуальних кодексів (з 2018 року). Цього разу захід присвячено спрощеним провадженням.

Ідея полягає в тому, щоб у рамках таких заходів розглядати всі новели кодексів окремо, що дає змогу зосередитися всім учасникам на окремій темі та розглянути її з різних сторін. Це видається більш продуктивним. Цикл конференцій ми назвали «НОВЕЛИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ...», а після двокрапки зазначаємо окремих інститут чи пов'язані інститути та піддаємо їх аналізу в межах окремого наукового заходу. Ми провели аналогічні заходи за такими темами: «Інформаційні технології у судочинстві», «Докази та доказування», «Представництво», «Цивільна юрисдикція, процесуальні строки». Нажаль активні дискусії та обговорення були перервані карантинном та війною, проте попереду ще багато запланованих заходів.

Щиро дякую кожному, хто долучився до 10-го ювілейного науково-творчого марафону «Тиждень цивільного процесу». Це не просто традиція, яка об'єднує нашу кафедру щороку, — це простір спільного зростання, натхнення та професійного діалогу.

Десятий ювілейний марафон — це особлива подія. Вона засвідчує не лише сталість і цінність започаткованої ініціативи, а й глибину того шляху, який ми разом пройшли. Кожен рік додавав нових барв: наукових дискусій, творчих відкриттів, щирих емоцій. А головне — сприяв формуванню спільноти, у якій цивільний процес оживає не лише як галузь права, а як поле мислення, етики та людських історій.

Наш марафон — це приклад того, як наука може бути живою, відкритою, цікавою і водночас глибокою. Це нагода для студентів розкрити свої таланти, для викладачів — поділитися досвідом, а для всіх нас — побачити, як право і творчість можуть взаємодіяти, надихати і змінювати.

Неллі Юрїївна Голубєва

ЗМІСТ

<i>Вступне слово</i>	3
----------------------------	---

Секція 1

ОПТИМІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ЗАГАЛЬНІ НАРИСИ. СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Голубєва Неллі Юріївна

Оптимізація цивільного судочинства: шляхи та перспективи	8
--	---

Андронов Ігор Володимирович

Спрошене позовне провадження в контексті оптимізації цивільного судочинства України	11
--	----

Бобрик Володимир Іванович

Спрошене позовне провадження в інстанційному вимірі	14
---	----

Гусаров Костянтин Володимирович

Особливості інстанційного перегляду судових рішень, ухвалених у спрощеному провадженні	17
---	----

Заїка Юрій Олександрович

Суддівський розсуд як складова справедливості судового рішення у спрощеному провадженні	19
--	----

Кройтор Володимир Андрійович

Запровадження спрощених процедур у цивільному судочинстві задля ефективного здійснення правосуддя в цивільних справах	22
---	----

Боровська Ірина Анатоліївна

Окремі аспекти удосконалення спрощених процедур у цивільному судочинстві України	29
---	----

Бут Ілля Олександрович

Провадження у справах про відшкодування судових витрат: вітчизняний та іноземний досвід	33
--	----

Дрогозюк Крістіна Борисівна

Розгляд трудових спорів у спрощеному порядку в цивільному процесі під час дії воєнного стану в Україні	38
---	----

Кондрат'єва Людмила Анатоліївна

Загальні та спеціальні ознаки спрощеного позовного провадження в цивільному судочинстві	41
--	----

Московчук Дмитро Олександрович Проблеми оптимізації цивільного процесуального законодавства Республіки Польща	44
Паскар Ауріка Лазорівна Роль спрощеного провадження в забезпеченні права на судовий захист в цивільному та адміністративному судочинстві	47
Полуніна Ольга Олександрівна Цифровізація та спрощене провадження: роль ЄСІТС, електронного суду, доказів	50
Стоянова Тетяна Анатоліївна Розгляд справ про видачу обмежувального припису оптимізація цивільного судочинства чи/та спрощена процедура?	53
Цал-Цалко Юлія Юліївна Сутність спрощеного позовного провадження в цивільному судочинстві	56
Яніцька Інна Анатоліївна Мирова угода як інструмент оптимізації цивільного судочинства: роль виконавця у забезпеченні її виконання	58
Бітов Іван Андрійович Спрощене провадження в суді апеляційної інстанції	61
Мельниченко Анна Володимирівна Процесуальні наслідки рішень, ухвалених у спрощеному провадженні, для приватного виконавця	64

Секція II

ЗАОЧНИЙ РОЗГЛЯД. НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. ІНШЕ

Волкова Наталія Василівна Щодо деяких особливостей судового наказу у справах про стягнення аліментів на утримання дитини	67
Ліопол Інна Михайлівна Ефективність наказного провадження як спрощеного виду цивільного судочинства: статистичний аналіз	70
Лукасевич Геннадій Олегович Примусове виконання рішень у сімейних спорах: повернення дитини та порядок спілкування	75

Парфьонов Георгій Володимирович Оптимізація повноважень державних та приватних виконавців в Україні	78
Петренко Наталія Дмитрівна Щодо процедури вирішення питання про накладення судового штрафу: «процес в процесі»	81
Пригуляк Валерій Миколайович Судова практика в роботі приватного виконавця	83
Русецька Оксана Олександрівна Деякі зміни цивільного процесуального законодавства щодо здійснення судового контролю за виконанням рішень	89
Татулич Ірина Юріївна Заочний розгляд справи як протидія зловживанню процесуальними правами учасниками справи	91
Колечко Дмитро Миколайович Виконання судового наказу в справах про стягнення аліментів на дитину	96
Панаїд Яна Ігорівна Суперечлива поведінка в конвенційній системі захисту цивільних прав: позиція ЄСПЛ	98
Федорчук Юлія Олександрівна Окремі аспекти вчинення виконавчих написів на кредитних договорах	100
Снітко Андрій Сергійович Принцип добросовісності та заборона зловживання процесуальними правами	102

Секція 1

ОПТИМІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ЗАГАЛЬНІ НАРИСИ. СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Голубєва Неллі Юрїївна

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
заслужений юрист України, адвокат
ORCID 0000–0002–3071–4990*

ОПТИМІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ШЛЯХИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Традиційний науково-творчий марафон «Тиждень цивільного процесу», який щороку проводить кафедра цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», цього року розпочинається з науково-практичної конференції. Вона продовжує традицію проведення вузькотематичних конференцій, присвячених новелам нових редакцій процесуальних кодексів (з 2018 року). Цього разу захід присвячено спрощеним провадженням.

Спрощені провадження — це прояв оптимізації цивільного судочинства, які вирішують завдання створення таких механізмів та процедур, що дозволяють досягти цієї оптимізації. В ідеалі оптимізація цивільного судочинства — це створення механізму розгляду та вирішення цивільної справи, який забезпечує вибір найкращого шляху досягнення цілей і завдань правосуддя.

«Суд має бути швидким і правим» — ця фраза вважається юридичним афоризмом, що відображає ідеал справедливого та оперативного судочинства. Однак часто швидкість не веде до правоти: оптимізувати форму за рахунок знецінення змісту — не найкраща ідея. Ми все оптимізуємо: судочинство, систему судів, освіту, медицину, але часто така оптимізація відбувається не на користь справ і не є синонімом якості. Часто будь-яка економія корисна лише з точки зору збереження ресурсів, а не наслідків для справи.

Ніхто не може заперечувати, що судовий захист має бути одночасно оперативним, ефективним та реальним щодо відновлення по-

рушених або оскаржених суб'єктивних прав учасників цивільного процесу. Проте існує так званий «трикутник Хопкінса» — закономірність, згідно з якою будь-яка робота не може бути виконана одночасно швидко, якісно та дешево. Необхідно обрати лише дві з трьох опцій, тому, оптимізуючи будь-який процес, маємо це враховувати.

В ідеалі судова система повинна бути оперативною і справедливою, але досягнення цієї мети є досить складним питанням. Народи абсолютно різних країн і культур часто незадоволені своїми судовими системами, принаймні через довготривалість процедур, а також через їхню дорожнечу, і вважають перспективу «піти посудитися» не надто привабливою.

Державні органи, відповідальні за розподіл бюджетних коштів, незадоволені витратами на утримання судових органів і шукають шляхи оптимізації. Багато західних країн останніми роками проходять різні етапи оптимізації судових органів, зокрема шляхом їх скорочення, що «поетично» називається оптимізацією структури судів.

Однак слід говорити не лише про економію, а передусім про те, як досягти оптимізації при збереженні непорушності вимог до судової процедури. Відновлення порушених прав має відбуватися якнайшвидше на основі винесення законних і справедливих судових актів [1].

При цьому швидкість розгляду справи вкрай важлива і для реальності та ефективності захисту. Так, «реальність судового захисту цивільних прав безпосередньо залежить від термінів: тривалі судові розгляди справ, в умовах постійної інфляції, роблять захист неефективним, а іноді формальним і непотрібним. Саме тому спрощене провадження має ряд переваг перед іншими, більш громіздкими й тривалими провадженнями» [2].

Цивільне судочинство має бути гнучким, тобто забезпечувати оптимальні способи досягнення ролі цивільного судочинства, зокрема, шляхом встановлення конкретних (спрощених) процедур для оцінки та розгляду певних категорій цивільних справ. Введення спрощеного провадження в цивільному судочинстві України слід розглядати як спосіб забезпечення доступу до правосуддя шляхом скорочення судових витрат; гнучких процедур, що знижують формалізацію цивільного судочинства і як спосіб скорочення бюджетних витрат для забезпечення функціонування судової системи в Україні з незворотнім підвищенням ефективності судової систем [3].

До змін, внесених в процесуальне законодавство у 2017 році, до процедури спрощених проваджень відносили наказне провадження, інколи також і заочний розгляд справи. З 2017 року з'явився інститут спрощеного позовного провадження.

Новела нової редакції ЦПК щодо спрощеного позовного провадження стала досить вживаною, якщо дивитись на статистичні дані

відносно розгляду справ в порядку спрощеного позовного провадження.

За 2018 рік, в перший рік застосування, в порядку спрощеного позовного провадження було розглянуто 120 212 справ, у 2019 році — 161 928 справ, за 2020 рік — 194 995 (з них малозначних справ 167 265), за 2021 рік розглянуто справ у порядку спрощеного провадження 275 078 (з них малозначних справ 229 755). За 2022 рік розглянуто 353 933 справ позовного провадження в цілому, у порівнянні із довоєнними роками можемо констатувати зниження справ позовного провадження, з них справ розглянутих у порядку спрощеного провадження — 181 575. За 2023 рік розглянуто 448 532 справ позовного провадження; з ухваленням заочного рішення — 138 153, у порядку спрощеного провадження — 247 965 (з них малозначних справ — 211 862), 7468 справ, судове провадження в яких здійснювалось у режимі відеоконференції.

За 2024 рік розглянуто 635 238 справ позовного провадження, з них у порядку спрощеного провадження — 308 467. Тобто бачимо динаміку на зростання та можемо констатувати дієвість такого інституту — половина справ позовного провадження розглядається у спрощеному.

Наказне провадження: за 2022 рік у наказному провадженні кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу — 183 421, з них видано судових наказів 136 667, а скасовано виданих судових наказів — 5465. За 2023 рік у наказному провадженні кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу — 362 339, з них видано судових наказів 263 059, а скасовано виданих судових наказів — 12834. За 2024 рік у наказному провадженні кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу — 352 579, з них видано судових наказів 267 060, а скасовано виданих судових наказів — 15 098. Заяви про перегляд заочного рішення розглянуто 9090, задоволено — 4696.

Якщо проаналізувати судову статистику за період 2017–2024 років в Україні можна зробити висновок, що заочний розгляд і наказне провадження залишаються важливими інструментами цивільного судочинства для оперативного вирішення нескладних справ та дозволяє пришвидшити судовий процес і уникнути зловживань процесуальними правами відповідачем у випадку заочного розгляду. За останні роки їх частка у структурі цивільного судочинства залишається стабільною, а відсоток скасування — невеликим, що свідчить про ефективність цих інститутів у практиці українських судів.

Спрощені судові провадження характеризується використанням спрощеної цивільної процесуальної форми, що з точки зору сутності наказного та спрощеного проваджень у судовому процесі поєднує їх одне з одним.

Тому важливим завданням для науки бачиться аналіз проблем, з якими стикаються суди та інші учасники процесу у рамках прискоре-

них проваджень (наказного, заочного та спрощеного позовного), виправданості використання спрощеної цивільної процесуальної форми, адже іноді в літературі говорять про дискусійність питання щодо визнання їх взагалі правосуддям.

Таким чином, оптимізація цивільного судочинства є необхідним кроком для підвищення ефективності роботи судової системи, забезпечення доступності правосуддя та відповідності міжнародним стандартам. Впровадження сучасних технологій, спрощених процедур і модернізація законодавства відкривають перспективи для створення більш прозорого та ефективного механізму захисту прав фізичних і юридичних осіб.

Список використаних джерел

1. Голубєва Н. Ю., Бут І. О. Реалізація окремих принципів цивільного судочинства в умовах воєнного стану. Науково-практичний журнал «Часопис цивілістики». 2022 № 46. С. 52–60. — 0.54 а.а. <https://doi.org/10.32782/chc.v046.2022.8>.
2. Майстренко Л. Спрощене позовне провадження в цивільному процесі: чи все так просто? Судово-юридична газета. 2018. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/116570-sproschenepozovne-provadhennya-v-tsivilnomu-protsesi-chi-vsetak-prosto>
3. Ткачук О. Спрощене провадження — новела цивільного процесу: правова природа, ознаки, процедура. Право України. 2017. № 8. С. 45

Андронов Ігор Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ ОПТИМІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Спрощене позовне провадження — це судова процедура, яка, зберігаючи основні ознаки позовної форми захисту права (наявність спору про право цивільне, двох сторін з протилежними юридичними інтересами, позову як процесуального засобу звернення за судовим захистом порушеного суб'єктивного права чи охоронюваного законом інтересу суб'єкта правовідносин, змагальності сторін тощо), забезпечує більш швидкий розгляд справи, порівняно із загальним позовним провадженням, за рахунок зменшення обсягу вчинюваних процесуальних дій та переваги письмової над усною формою їх реалізації.

ЦПК України визначає три категорії цивільних справ у контексті диференціації їх розгляду в порядку спрощеного чи загального позовного провадження:

1. справи, які підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження за прямою вказівкою закону: малозначні справи; трудові спори; справи про надання позивачеві дозволу на тимчасовий виїзд дитини за кордон (ч. 1 ст. 274 ЦПК України) [1];

2. справи, які можуть розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження у разі наявності відповідного клопотання позивача (ч. 2 ст. 274 ЦПК України);

3. справи, які не можуть бути розглянуті судом у порядку спрощеного позовного провадження, а отже в усіх випадках повинні розглядатися судами в порядку загального позовного провадження, визначені нормою ч. 4 ст. 274 ЦПК України [1].

Справи, що належать до першої групи, призначаються судом до розгляду в порядку спрощеного позовного провадження незалежно від того, чи було позивачем подане клопотання про це. При цьому суд не повинен у такому разі встановлювати строк для подання відповідачем заперечень проти того, щоб суд розглядав справу в порядку спрощеного позовного провадження, оскільки такі заперечення в цьому конкретному випадку не матимуть юридичного значення та не впливатимуть на процесуальну форму розгляду справи.

У випадках, передбачених ч. 2 ст. 274 ЦПК України справа може бути призначена судом до розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, лише якщо позивач заявив про це клопотання. Про це прямо не зазначено в ч. 2 ст. 274 ЦПК України, однак впливає із системного аналізу положень ст. ст. 274 та 277 ЦПК України. Саме у таких справах, задовольняючи клопотання позивача про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження, суд повинен надати відповідачеві строк для подання письмових заперечень проти того, щоб справа розглядалася в порядку спрощеного позовного провадження (п. 1 ч. 2 ст. 277 ЦПК України), адже якраз в цьому випадку відповідні заперечення мають правове значення та, якщо вони обґрунтовані, можуть вплинути на визначення судом процесуальної форми розгляду справи.

Призначення судом у випадках, встановлених ч. 2 ст. 274 ЦПК України, справи до розгляду в порядку спрощеного позовного провадження за власною ініціативою (тобто за відсутності клопотання позивача про це) може мати наслідком скасування судового рішення судом апеляційної інстанції та ухвалення нового рішення по суті спору на підставі п. 7 ч. 3 ст. 376 ЦПК України. Подібне тлумачення норм процесуального законодавства було викладене Верховним Судом у пп. 29–30 Постанови колегії суддів Касаційного господарського суду

Верховного Суду від 26 вересня 2019 року у справі № 910/74/19 [2]. І хоча даний правовий висновок сформульовано у господарській, а не цивільній справі, він стосується аналогічних процесуальних норм, а отже є цілком актуальним і для цивільного судочинства.

Справи третьої групи в силу імперативної вказівки процесуального закону завжди розглядаються судом у порядку загального позовного провадження незалежно від наявності клопотання позивача або навіть від обох сторін про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження.

ЦПК України передбачає можливість переходу від спрощеного до загального позовного провадження у випадках:

1. задоволення судом заяви відповідача із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження (п. 2 ч. 4 ст. 277 ЦПК України);

2. якщо після того, як суд прийняв до розгляду заяву позивача було подано зустрічний позов або пред'явлено позов третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, або за первісним позовом було збільшено розмір позовних вимог або змінено предмет позову, і дана справа більше не може бути розглянута у порядку спрощеного позовного провадження (ч. 5 ст. 274 ЦПК України) [1].

ЦПК України не містить положень, які б давали суду право здійснювати перехід від загального у спрощене позовне провадження, хоча такі випадки інколи трапляються в судовій практиці [3].

Таким чином, поява спрощеного позовного провадження в цивільному судочинстві України є позитивним кроком на шляху оптимізації цивільного судочинства в контексті реалізації принципу пропорційності. Утім, з метою вдосконалення правового регулювання даної процедури, підвищення її правової визначеності, варто внести зміни до ч. 2 ст. 274 ЦПК України, виклавши її в такій редакції: «2. У порядку спрощеного позовного провадження за клопотанням позивача може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій цієї статті».

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
2. Постанова колегії суддів Касаційного господарського суду Верховного Суду від 26 вересня 2019 року у справі № 910/74/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85211409>.
3. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 01 липня 2024 року у справі № 752/6773/23, Провадження № 2/752/1097/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120178741>.

Бобрик Володимир Іванович
*завідувач відділу приватного права та процесу, доктор юридичних наук,
професор, НДІ приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

СПРОЩЕНЕ ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В ІНСТАНЦІЙНОМУ ВИМІРІ

Розпочинати відповідний дискурс слід з того, на які стадії цивільного судочинства поширюється процедура загального та/або спрощеного позовного провадження. Відповідно до ЦПК України, загальне позовне провадження притаманне виключно розгляду справи судом першої інстанції, натомість у порядку спрощеного позовного провадження справи розглядають (переглядаються) усі судові інстанції (перша, апеляційна та касаційна), що безпосередньо зазначено в п. 4 ч. 2 ст. 187, ч. 1 ст. 368, ч. 1 ст. 402. Крім того, відповідно до чинного ЦПК України, за правилами спрощеного позовного провадження, з певними встановленими процесуальним законом винятками, суд першої інстанції здійснює перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами (ч. 2 ст. 429), розгляд справ про оскарження рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу (ч. 5 ст. 457), а також заяви про відновлення втраченого судового провадження (ч. 3 ст. 493). Такий підхід до співвідношення загального та спрощеного позовного провадження, на наш погляд, слід визнати методологічно неправильним [1, с. 404].

Диференціація позовного провадження на рівні суду першої інстанції зумовлена необхідністю уникнення перевантаження суддів цих судів, формування доступнішої процедури розгляду справи за шляхом мінімізації процесуальних дій під час її розгляду, а також скорочення строків судового розгляду загалом і вчинення окремих процесуальних дій зокрема. Суд першої інстанції є тим судовим органом, на діяльність якого припадає найбільший обсяг процесуальної діяльності під час вирішення цивільних справ. Тому цілком природно, що, шукаючи найоптимальніші алгоритми процедур для досягнення завдань цивільного судочинства, законодавець диференціює порядок розгляду справ судом першої інстанції.

Суди ж апеляційної та касаційної інстанцій в межах виконання контрольної функції розглядають цивільні справи тільки в разі, якщо їх учасники вирішать скористатися правом на оскарження судових рішень. Це відбувається не в кожній справі, а тому кількість цивільних справ, які переглядають апеляційні та касаційні суди, є меншою, ніж розглядає суд першої інстанції. Причому що вища інстанція, то меншу кількість цивільних справ їй доводиться розглядати, передусім

у зв'язку зі встановленням у процесуальному законодавстві «процесуальних фільтрів», які обмежують доступ до касаційного перегляду. Отже, об'єктивних причин для диференціації процедур позовного провадження під час апеляційного та касаційного перегляду немає. Тож постає слушне запитання: чому суди апеляційної та касаційної інстанції, відповідно до ЦПК України, повинні здійснювати свою діяльність у порядку спрощеного позовного провадження. Відповідь на нього не є очевидним.

Слід враховувати, що, по-перше, спрощене позовне провадження априорі має бути винятком із загального позовного провадження. Проте в судах апеляційної та касаційної інстанцій розгляд справи відповідно до чинного ЦПК України слід здійснювати в порядку спрощеного позовного провадження з винятками, встановленими у відповідних главах, що регламентують діяльність зазначених судових інстанцій. Таким чином, порядок апеляційного та касаційного перегляду законодавець передбачив як винятки з винятку.

По-друге, законодавець у ст. 19, 161 і 274 ЦПК України визначає критерії, за якими суд першої інстанції повинен обирати, у якому порядку розглядати справу позовного провадження. На рівні апеляційної та касаційної інстанцій такі критерії вже не мають значення, оскільки оскарження судового рішення у справі вже засвідчує ускладнення її вирішення, і законодавець імперативно визначив, за якою процедурою слід здійснювати відповідний перегляд — спрощеним позовним провадженням. Проте діяльність інстанцій вищого рівня не відповідає сутності спрощеного позовного провадження. Порядок розгляду цивільної справи в інстанціях вищого рівня не асоціюється з оперативною та доступною процедурою, якою має бути спрощене провадження. Також слід зауважити, що ставки судового збору за подання апеляційної та касаційної скарги є значно вищими за ставки, встановлені за подання позовних заяв. Для учасників справи розгляд справи кожною із судових інстанцій вищого рівня обходиться дорожче, ніж судом першої інстанції.

По-третє, недоцільність поширення процедури спрощеного позовного провадження на діяльність суду касаційної інстанції пов'язана з тим, що цей суд не розглядає цивільну справу по суті. Наразі ВС — єдиний орган касаційної інстанції для різних видів судових юрисдикцій. Закономірно, що в усіх юрисдикціях він повинен діяти за єдиними правилами касаційного перегляду судових справ позовного провадження, урахувуючи вид (категорію) відповідної судової справи, а не вид позовного провадження, за якою її розглядав суд першої інстанції.

По-четверте, у ч. 4 ст. 274 ЦПК України встановлено перелік справ, які не можна розглядати в порядку спрощеного позовного про-

вадження. З огляду на це, постає питання, чи може апеляційний суд розглядати справу не в порядку спрощеного позовного провадження на підставі ч. 1 ст. 368 ЦПК України, відповідно до якої справа розглядається судом апеляційної інстанції за правилами, встановленими для розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, з особливостями, встановленими відповідною главою ЦПК України. З цієї норми вбачається, що всі справи в апеляційному суді очевидно розглядають у порядку спрощеного позовного провадження. Однак із цим не згідний ВС, який сформував цілком іншу правову позицію. Так, постановою ВС від 11.07.2018 у справі № 643/6628/16-ц скасовано постанову Апеляційного суду Харківської області від 11.07.2018 і направлено справу на новий апеляційний розгляд тому, що в постанові апеляційного суду було зазначено про розгляд відповідної справи в порядку спрощеного провадження, хоча в п. 2 ч. 4 ст. 274 ЦПК України не передбачено можливості розгляду справ про спадкування в порядку спрощеного позовного провадження [2].

Спрощене позовне провадження в цивільному судочинстві, на наш погляд, має бути притаманним тільки для розгляду справи судом першої інстанції. Отже, апеляційний і касаційний перегляд справ позовного провадження слід здійснювати в порядку загального позовного провадження з певними законодавчими винятками, обумовленими їх завданнями. Передусім це стосується апеляційного перегляду, оскільки в цивільному судочинстві України він тяжіє до моделі повної апеляції. Однак із чинного ЦПК України та практики ВС вбачається, що касаційний перегляд здійснюють за доволі самостійною процедурою, у межах якої цей суд перевіряє законність судових рішень у цивільних справах. Тому поширювати на його діяльність правила позовного провадження видається не доцільним.

Такий підхід до розв'язання зазначеної проблеми дає змогу конкретизувати призначення та правову сутність спрощеного позовного провадження, а також усунути встановлення в процесуальному законі винятків з винятків. За окресленого підходу спроститься застосування процесуальних норм, адже за критерієм обсягу правового регулювання їх буде вже не три види — загальні, спеціальні та виключні, як це передбачено нині, а тільки два — загальні та спеціальні. І головне, що за такого підходу не буде парадоксу, коли загальне позовне провадження є і загальною, і винятковою процедурою під час розгляду справи в суді першої інстанції, а спрощене позовне провадження фактично є універсальною процедурою, що характеризує діяльність усіх судових інстанцій.

Список використаних джерел

1. Бобрик В. І. Диференціація цивільного судочинства: методологія, стан і перспективи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 636 с.
2. Постанова Касаційного адміністративного суду від 31 жовтня 2018 р. у справі № 2-а-3494/11. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77586424/>.

Гусаров Костянтин Володимирович

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільної юстиції та адвокатури

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТАНЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ, УХВАЛЕНИХ У СПРОЩЕНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Перегляд судових рішень у інстанційному (апеляційному та касаційному) порядку є однією з форм судового захисту цивільних прав. Полягає це в тому, що національне процесуальне законодавство передбачає, поряд із правом звернення за захистом до суду першої інстанції, можливість оскарження акту правосуддя в порядку апеляційного та касаційного провадження. Разом з цим, зазначені форми оскарження не є безмежними. Пункт 8 ч. 1 ст. 129 Конституції України в якості однієї з засад судочинства визначає забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках — на касаційне оскарження судового рішення.

Таким чином, апеляційний перегляд актів правосуддя визнається універсальним во всіх провадженнях як цивільного, так і господарського судочинства. В той же час слід відмітити обмеженість та, підчас, складність реалізації права на касаційне оскарження актів правосуддя по деяким категоріям справ. В. В. Комаровим у зв'язку з цим досліджувалось цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практики найвищого судового органу держави [1]. Н. Ю. Голубєва, характеризуючи в одній з наукових праць окремі аспекти впливу реформ судоустрою на цивільне судочинство, справедливо критично оцінює законодавчо-закріплені критерії «так званих «процесуальних фільтрів». Завдяки яким не кожна справа буде потрапляти до суду касаційної інстанції» [2, С. 7, 8]. Мова у цитованій роботі, вважаю, передусім іде у вказаному контексті про справи спрощеного провадження.

В якості об'єктів інстанційного перегляду визначається, перш за все, рішення суду як акт правосуддя, яким закінчується розгляд спра-

ви. Як правозастосовчі акти, зазначені процесуальні документи стали предметом ретельних наукових досліджень І. В. Андронova [3].

До першої з особливостей інстанційного перегляду рішень по справам спрощеного провадження вважаю за необхідне відмітити правила, встановлені ч. 1 ст. 369 ЦПК України. Відповідно до цієї норми, апеляційні скарги на рішення суду у справах з ціною позову менше тридцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи.

Другою особливістю вважаю обмеженість у можливості реалізації права на касаційне оскарження судових рішень у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб крім випадків, встановлених пп. а, б, в, г п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України. На думку автора, крім встановлених у такому вигляді «процесуальних фільтрів», критичне ставлення до яких обґрунтовано висловила у цитованій роботі Н. Ю. Голубєва, обмеженість касаційного оскарження судових рішень по вказаним категоріям впливає на єдність судової практики. Обґрунтовується це наступним.

Судовій практиці відомі справи, аналогічність матеріальних правовідносин по яким не завжди тягне єдність змісту актів правосуддя, ухвалених за результатами їх розгляду. При цьому ускладнює набуття остаточної правової позиції органів судової влади можливість розгляду вказаних справ за правилами як спрощеного, так і класичного позовного провадження. У першому випадку інстанційність перегляду обмежується максимальним чином переглядом апеляційним, тоді як у другому — касаційним.

Наприклад, по справам про стягнення заборгованості за фактично виконані роботи при наявності на розгляді суду декількох справ аналогічного змісту одні можуть розглядатись за правилами класичного позовного, інші — спрощеного провадження, в залежності від ціни позову. В якості прикладу можна навести рішення по справі спрощеного провадження, яке стало предметом апеляційного розгляду [4]. Остаточність судового рішення по ній при його оскарженні встановлюється постановою апеляційного суду з причини розгляду спірних правовідносин за правилами спрощеного провадження. При цьому по аналогічній справі, ціна позову по якій дозволяє її розглядати в порядку позовного провадження «звичайного типу», судові рішення може бути об'єктом касаційного перегляду. І Верховний Суд у такому випадку може ухвалити інше, ніж суд апеляційної інстанції, рішення з протилежним результатом. Однак існуюча конструкція інстанційного перегляду актів право-

суддя, ухвалених у спрощеному провадженні, не дозволяє призвести рішення суду апеляційної інстанції у відповідність із рішенням Верховного Суду.

Список використаних джерел

1. Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України / В. В. Комаров. — Х. : Право, 2012. — 624 с.
2. Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи. — URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0c24be5-7bb0-4605-8fad-44fc2449b983/content>.
3. Андронов І. В. Судові рішення в цивільному процесі України: монографія. Одеса: Юридична література, 2018. 372 с.
4. Постанова Східного апеляційного господарського суду по справі №922/2976/24 від 21 березня 2025 р. — URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126018565>.

Заїка Юрій Олександрович

*головний науковий співробітник відділу приватного права і процесу,
доктор юридичних наук, професор НДІ приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД ЯК СКЛАДОВА СПРАВЕДЛИВОСТІ СУДОВОГО РІШЕННЯ У СПРОЩЕНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Судовий розгляд цивільних справ має бути справедливим, неупередженим і своєчасним, що зумовлює належне вирішення цивільних справ і захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод і інтересів осіб.

Історія цивільного процесу свідчить, що ще за часів римського приватного права законодавці прагнули різними способами прискорити та спростити процедуру судового розгляду. Сучасна світова тенденція розвитку процесуального законодавства спрямована на вдосконалення неординарних форм вирішення спорів, що прискорюють і спрощують процес.

Інститут спрощеного судочинства у цивільному процесі є одним зі способів вирішення проблем зростаючого навантаження в судах загальної юрисдикції, оскільки строки розгляду справ у цивільному судочинстві істотно відрізняються від інших видів, справи розглядаються без виклику сторін суддею одноособово, що значно спрощує

вирішення низки процедурних питань, а скорочення процесуальних формальностей робить процес більш доступним для громадян, особливо в сучасних умовах масової міграції.

Процесуальна економія — це складна цивільна процесуальна категорія яка дозволяє суду за рахунок диспозитивних процесуальних норм та можливості використання суддівського розсуду при мінімальній витраті засобів і зусиль забезпечити правильне і швидке вирішення спорів [3, с. 72].

Встановлена законом можливість розглядати окремі категорії цивільних справ за спрощеною процедурою не звільняє суддю від обов'язку прийняти справедливе і обґрунтоване рішення, оскільки за такою умовою малозначною справою стоїть доля конкретної людини водночас спрощене судочинство є важливою складовою оперативного захисту суб'єктивних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інших учасників цивільних правовідносин. Так скорочена процедура розгляду справ зі стягнення аліментів на утримання неповнолітньої чи непрацездатної дитини є дієвим способом захисту її інтересів.

Водночас обрані законодавством окремі категорії справ, розгляд яких допускається в порядку спрощеного провадження, зокрема, «малозначні», зумовлюють досить неоднозначне тлумачення цього поняття, оскільки його вимір є невизначеним і дискусійною є сама суть малозначності.

Незважаючи на те, що обставини, які впливають на формування суддівського бачення і на рішення щодо можливості розгляду спору у порядку спрощеного провадження, зазначені у ч. 3 ст. 274 ЦПК України, зокрема це: 1) ціна позову; 2) значення справи для сторін; 3) обраний позивачем спосіб захисту; 4) категорія та складність справи; 5) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; 6) кількість сторін та інших учасників справи; 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; 8) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження [4], це не виключає випадків, коли у позивача можуть виникнути труднощі у захисті порушеного права, або ж для відповідача можуть настати негативні наслідки майнового характеру, зумовлені неможливістю належним чином обґрунтувати свої вимоги чи заперечення.

На рішення щодо обрання виду провадження певним чином впливає і прогнозований строк розгляду справи, оскільки з ним безпосередньо пов'язана оперативність захисту порушеного права.

Розумність строків судового розгляду оцінюється у кожному конкретному випадку, виходячи з обставин справи та з урахуванням таких критеріїв, як: 1) складність справи; 2) поведінка заявника; 3) по-

ведінка державних органів; 4) важливість для заявника питання, що розглядається судом [1, с.195]. Щодо спрощеного провадження — можна додати ще характер і повноту доказів, які надані сторонами, що дає можливість прийняти суддею безспірне рішення.

Звичайно, що використання такого показника як «ціна позову» має сприяти розумінню поняття «малозначність». Проте такий «математичний підхід» не враховує соціальні чинники. Скажімо, якщо порівняти середню пенсію і середню заробітну плату державного службовця в Україні, то розуміння «малозначності» у представників різних соціальних груп не буде тотожним. Відповідно, критерій «малозначності» не може бути уніфікованим, оскільки серед іншого, необхідно брати до уваги й суб'єктивний склад сторін конкретної справи, їх майнове становище, сталий дохід, вік, сімейний стан тощо.

Спрощене провадження виключає людський фактор участі у судовому розгляді, зростає значення суддівського бачення обставин справи й, відповідно, рішення по ній формулюється на наданих письмових доказах і практичному досвіді судді. Необхідність суддівського розсуду зумовлена об'єктивними потребами теорії й практики. Законодавець не може передбачити всі різновиди правовідносин, які можуть виникнути на практиці та врахувати особливості їх регулювання. Тлумачення правових норм, вирішення правових колізій, визначення оптимального балансу між приватними й публічними інтересами неможливо без суддівського розсуду.

Під суддівським розсудом традиційно розуміють можливість прийняття суддею одного із декількох можливих рішень при розгляді конкретної справи. Суддівський розсуд як правова категорія забезпечується гарантіями незалежності суду, а формується обставинами конкретної справи, життєвим і практичним досвідом судді, його моральними й етичними принципами. За суддівським розсудом приймається рішення про можливість розгляду справи у спрощеному провадженні, оцінюються докази та приймається судове рішення в цілому. Суддівський розсуд можливий лише у тому випадку, коли відсутня імперативна норма закону. При розгляді справ за спрощеною процедурою суддівському розсуду належить вирішальне значення.

Певний недолік спрощеної процедури судового розгляду полягає у тому, що в окремих випадках у справах, які розглядаються, відсутні докази того, що позивач направив відповідачеві відповідні матеріали, які свідчать про обґрунтованість заявлених вимог, проте, однак суд, як правило, приймає рішення про задоволення позовних вимог у порядку спрощеного провадження.

Спрощена процедура судового розгляду значно обмежує реалізацію окремих принципів цивільного процесу, тому інститут спрощеного провадження повинен на практиці довести свою ефективність.

З урахуванням європейського досвіду серед критеріїв ефективності правосуддя називають ефективність і стабільність як матеріального, так і процесуального законодавства; єдність судової практики; фаховість судового корпусу і порядок його призначення; можливість сторін отримати якісну правову допомогу; реальні строки захисту в судовому порядку порушеного права особи; остаточність судового рішення і можливість його перегляду для усунення помилки [2, с. 50], а також якоюсь мірою кількість судових рішень, які оскаржені в апеляційному порядку та відсоток скасованих рішень.

Список використаних джерел

1. Голубева Н. Ю., Бут І. О. Особливості судового захисту цивільних прав в умовах воєнного стану // Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія/ за ред.: Є. О. Харитонова, О. І. Харитонові, К. Г. Некіт; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2023. С. 186 –246
2. Заїка Ю. О. Європейські складові ефективності правосуддя// Імплементація міжнародних стандартів у цивільне та господарське судочинство України : збірник матеріалів Шостого наук. — практ. круглого столу (м. Київ, 15 червня 2023 р.) / упоряд. В. М. Короленко. К.: НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2023. С. 46–50.
3. Короед С. О. Ефективність цивільного судочинства: окремі проблеми теорії й практики: монографія. К.: «МП Леся», 2013. 224 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18 березня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/la>

Кройтор Володимир Андрійович

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри цивільного права та процесу,

Харківський національний університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1849-5721>

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПРОЩЕНИХ ПРОЦЕДУР У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ ЗАДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Розпочата у 2016 році судова реформа спричинила необхідність розроблення нових підходів щодо здійснення правосуддя, удосконалення порядку розгляду та вирішення цивільних справ. Завантаженість судів, які розглядають цивільні справи, не давала можливості своєчасного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав,

свобод чи інтересів фізичних і юридичних осіб [1, с. 77]. Однією зі значних новацій цивільного судочинства України, спрямованих на диференціацію судочинства на види судових проваджень, є можливість здійснення цивільного судочинства за правилами спрощеного провадження. Відповідно, нині в доктрині цивільного процесуального права відбувається формування спрощених судових процедур, які оптимізують цивільне судочинство задля ефективного здійснення правосуддя в цивільних справах.

Як слушно відзначає С. Г. Музичко, запровадження спрощеного виду позовного провадження є вибором нашою державою європейських стандартів правосуддя. Це потребує особливого акценту з огляду на те, що саме євроінтеграційний вектор розвитку України, її правової системи та законодавства чинить вагомий вплив на розвиток цивільної процесуальної форми. Орієнтири на кращі європейські практики та запозичення прогресивних інститутів цивільного процесуального права є однією з рушійних сил реалізації ідеї процесуальної економії у вітчизняному судочинстві [2, с. 31–32]. Самі можливість і порядок розгляду цивільних справ у порядку спрощеного провадження мають розглядатись насамперед з точки зору міжнародно-правових стандартів і закріплені в багатьох міжнародних і національних нормативно-правових актах [3, с. 305–348; 4, с. 249–260]. У правовій літературі всі міжнародні норми в галузі прав і свобод людини заведено називати міжнародними стандартами [5, с. 66]. Розгляд питання про відповідність як цивільного судочинства, так і судового порядку розгляду та вирішення справ у порядку спрощеного провадження міжнародно-правовим стандартам, пов'язується також з реалізацією стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу.

Можна погодитися з висновком С. Я. Фурси та Є. І. Фурси про те, що оптимізуючими провадженнями, які створюють систему, узгоджуються між собою та істотно зменшують навантаження на суди, є спрощене провадження, наказне провадження, заочний розгляд справи. Такий порядок сприймається науковцями як додаткова, специфічна, спрощена форма розгляду та вирішення справи [6, с. 46–50].

З огляду на це актуальним є дослідження сутності наказного провадження як окремого виду спрощених судових процедур у вітчизняному цивільному процесуальному судочинстві. Так, О. Ю. Зуб визначає спрощене провадження як специфічну, додаткову форму розгляду й вирішення цивільних справ, яка ґрунтується на добровільному підході в його застосуванні, характеризується усіченим складом процесуальних правил у порівнянні із загальним порядком розгляду цивільних справ і завершується постановленням судового рішення особливої форми [7, с. 68]. О. В. Циркуненко зазначає такі специфічні ознаки спрощеного провадження: має похідний характер від загаль-

ного порядку розгляду цивільних справ (правил розгляду цивільних справ у загальному позовному провадженні); має специфічну процесуальну форму відносно ординарної цивільної процесуальної форми; обмеженість дії основних засад здійснення судочинства; темпоральність спрощених процедур; постановлення судового рішення в його особливій формі та специфічна форма його оскарження; доступність та ефективність спрощених процедур, спрямованих на своєчасність поновлення порушеного права [8, с. 191]. Тобто можна констатувати, що нині наявна значна кількість наукових розвідок, що стосуються необхідності, проблематики й перспектив запровадження спрощених судових процедур у цивільне судочинство. Окремі аспекти цієї складної проблеми висвітлювалися в публікаціях автора цієї статті [9; 10; 11]. Разом з тим, у науці цивільного процесуального права виникає потреба в дослідженні сутності саме наказного провадження як окремого виду спрощеного провадження.

Розвиток спрощених видів цивільного судочинства є яскравим проявом курсу на подальшу диференціацію судових процедур у вітчизняному судочинстві. На думку провідних українських вчених І. О. Ізарової та Ю. Д. Притики, національне процесуальне законодавство невпинно рухається в напрямі диференціації судових процедур, критеріями розмежування яких можуть слугувати: характер матеріальних правовідносин, специфіка мети судового провадження, особливості доказової бази тощо, де мова йде про зменшення тривалості судового провадження, простоту процедури розгляду та оптимізацію судочинства в цивільних справах. Важливим моментом сучасного етапу розвитку процесуального законодавства в його широкому сенсі є запровадження та використання різноманітних альтернативних методів урегулювання спорів, що створює можливості для популяризації звернення до примирних процедур. Останні в усій своїй множинності відзначаються рядом позитивних характеристик: простота процедури, орієнтація на врегулювання конфлікту та примирення сторін, залучення в ролі посередника різних суб'єктів, які є фахівцями в тій сфері, з якої виникли спірні правовідносини [12; 13].

Проаналізувавши окремі підходи учених-процесуалістів з цієї тематики, особливості законодавчої регламентації та функціонування спрощених проваджень у державах світу, О. Ю. Зуб вважає, що спрощене провадження в цивільному процесі слід розуміти як специфічну, додаткову форму розгляду й вирішення цивільних справ, яка ґрунтується на добровільному підході в його застосуванні, характеризується усіченим складом процесуальних правил у порівнянні із загальним порядком розгляду цивільних справ і завершується постановленням судового рішення особливої форми [7, с. 65].

Як уже зазначалось, слід підтримати наукову позицію науковців про те, що наказне провадження є видом спрощеного провадження [7; 14]. Саме наказне провадження є певним міжгалузевим субінститутом, у порядку якого розглядаються безспірні вимоги, що пред'являються до суду в чітко визначених процесуальним законом випадках, з належним документальним підтвердженням права вимоги. Перелік таких вимог є усталеним протягом тривалого часу та унормований у ст. 161 ЦПК України.

У вітчизняній процесуальній доктрині проблематика наказного провадження є доволі розробленою. Так, В. Й. Кисіль визначає наказне провадження як вид цивільного судочинства, що здійснюється за відсутності спору про право шляхом видачі судового наказу, та полягає у спрощеній документарній процедурі захисту майнових прав та інтересів заявника (стягувача), вимоги якого до боржника щодо стягнення грошових коштів ґрунтуються на безспірних документах [15, с. 59]. На думку вченого, аналіз наказного провадження дозволяє додатково виокремити ще й такі його ознаки: 1) підставою для відкриття провадження у справі є прийняття судом заяви про видачі судового наказу; 2) сторонами у справі виступають заявник (стягувач) і боржник; 3) справа розглядається у спрощеному порядку в скорочені строки. Спрощений порядок наказного провадження полягає в тому, що видача судового наказу проводиться без судового засідання і сторони для заслуховування їх пояснень до суду не викликаються; 4) за результатами вирішення справи видається судовий наказ — особлива форма судового рішення. Особливість проявляється в тому, що судовий наказ водночас є виконавчим документом і має скорочений строк набрання законної сили; 5) за наявності визначених у законі підстав судовий наказ може скасувати той самий суд, який його видав [15, с. 60]. Схожої думки дотримується і Ю. Навроцька, яка аргументує, що наказне провадження спрямоване на швидкий та ефективний захист безспірних прав особи за допомогою видачі судового наказу, який одночасно є і судовим рішенням, і виконавчим документом, а також зауважує, що в теорії цивільного процесуального права таке провадження ще називають письмовим через єдиний допустимий засіб доказування — документи [16, с. 438].

Ю. Труфанова та В. Голова виокремлюють такі ознаки спрощеності, притаманні наказному провадженню: одноособове вирішення справи суддею без проведення судового засідання та виклику сторін; відсутність притаманних позовному провадженню методів захисту (як, наприклад, мирова угода чи подання зустрічного позову); спрощеність доказування, яке ґрунтується лише на письмових вірогідних доказах; скороченість строків, спрощеність форми оскарження та на-

буття законної сили судного наказу; скасування судового наказу судом, який його видав [17].

Слід констатувати, що законодавці європейських країн приділяють велику увагу процедурам, які спрощують, прискорюють, сприяють ефективності здійснення розгляду цивільних справ. Наближення позитивного досвіду європейських країн у застосуванні спрощених процесуальних процедур до цивільного судочинства в Україні є важливим кроком розвитку доктрини цивільного процесуального права. Така думка ґрунтується на європейських стандартах, втілення яких у національний правовий простір є вимогою на шляху євроінтеграції нашої держави. Так, у Рекомендаціях R (81) 7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя, йдеться про запровадження ряду необхідних заходів, спрямованих на спрощення («слід вживати заходів, щоб всі процесуальні дії мали простий характер»), прискорення («слід скасувати застарілі процедури, які не мають практичної користі») та здешевлення («тією мірою, в якій судові витрати становлять явну перешкоду доступові до правосуддя, їх потрібно, якщо це можливо, скоротити або скасувати») судового провадження. Окремо відзначено, що для спорів з позовними вимогами на незначні суми слід передбачити процедуру, яка забезпечить можливість сторонам звернутися до суду без витрат, непропорційних сумі, що становить предмет спору. Задля цього варто було б запровадити спрощені порядки, уникати непотрібних судових засідань і обмежити право на оскарження [18].

С. В. Васильєв вказує на те, що у французькій науці процесуального права всі процедури, які відзначаються спрощенням, вважаються «особливими» (*procedures particulieres*). Це дозволяє відмежувати їх від загальної процедури. До спрощених відносять, зокрема: наказ про сплату (*injunction de payer*); наказ вчинити дію (*injunction de faire*); процедуру дозволу невідкладних питань (*refere*); процедуру одноосібного розгляду справ за запитом (*procedure des ordonnances sur requete*) [19, с. 213]. Розгляд різних аспектів проблематики наказного провадження в цивільному процесі змушує звернутись і до питання про доцільність існування такого порядку в рамках цивільного судочинства. Як зазначає С. Г. Музичко, простота процедури, безспірність вимог, що вирішуються в наказному провадженні, його безальтернативна документарна форма спонукала до дискусії, яка породила пропозиції винести справи наказного провадження за межі цивільної процесуальної форми, встановивши позасудовий порядок їх вирішення [20, с. 108]. Так, І. В. Андронов пропонує віддати їх на розгляд нотаріусам, визначивши конкретний перелік документів, на підставі яких нотаріусом може видаватися наказ про стягнення грошових коштів з боржника за кожною з передбачених законом вимог. Це, на думку вченого,

дозволить розвантажити суди, прискорити захист порушеного права та додасть нотаріусам можливості заробляти своєю професією [21, с. 238]. Вважаю, що висновок про можливість винесення за межі цивільної процесуальної форми є передчасним, що не виключає продовження певних наукових дискусій з цієї проблематики.

Відзначаючи значення запровадження наказного провадження як окремого виду спрощених проваджень, слід погодитись із позицією С. Г. Музичко про те, що спрощеність процесу в разі заявлення документально підтверджених, очевидно безспірних вимог, яка проявляється в усіх його складових (доказуванні, формі вирішення справи, строках, процесуальних засобах, документальному поєднанні судового рішення та виконавчого листа тощо), є виправданою і такою, що раціоналізує судовий захист, робить його механізм дієвим і більш досконалим [20, с. 82]. Розглядаючи проблематику спрощеного провадження, слід підтримати думку Д. Д. Луспенника, який справедливо вважає, що розгляд справи в письмовому провадженні не можна сприймати та оцінювати як прискорене судочинство [22]. У цьому аспекті варто нагадати, що відповідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» забороняється скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства. Проте ані спрощене, ані письмове провадження, які регламентовані ЦПК України, не можуть розцінюватися як прояви скороченого чи прискореного судочинства під час військової збройної агресії РФ проти України. Навпаки, цілком логічний інший висновок — про те, що застосування спрощених проваджень сприяє реалізації права на справедливий суд, закріпленого у ст. 6 ЄКПЛ.

Список використаних джерел

1. Циркуненко О. В. Особливості розгляду цивільних справ у порядку спрощеного позовного провадження. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. 2018. Вип. 28. С. 77–84.
2. Музичко С. Г. Принципи процесуальної економії в цивільному судочинстві України : дис. ... д-ра філос. : 08 — Право. Київ, 2024. 221 с.
3. Кройтор В. А. Принципи цивільного судочинства та їх система: проблеми сучасної теорії й практики : монографія. Харків : Право, 2020. 672 с.
4. Кройтор В. А. Теоретико-методологічні основи формування та функціонування системи принципів цивільного судочинства : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2021. 600 с.
5. Кройтор В. А., Степаненко Т. В. Стандарти Європейського Союзу в сфері цивільного судочинства і проблема доступу до правосуддя. *Наукові записки Харківського економіко-правового університету*. 2005. № 1 (2). С. 64–77.
6. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Новітня концепція спрощеного провадження в цивільному процесі. *Цивілістична процесуальна думка*. 2017. № 1. С. 46–50.

7. Зуб О. Ю. Спрощене провадження як модель цивільного судочинства. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 131. С. 62–70.
8. Циркуненко О. В. Спрощені провадження цивільного судочинства. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. 2024. Вип. 40. С. 188–193.
9. Кройтор В. А. Принцип пропорційності та проблема збереження гарантій справедливого судового захисту при запровадженні спрощених процедур у цивільному судочинстві. *Наукові перспективи*. 2024. № 12 (54). С. 1130–1144.
10. Кройтор В. А. Особливості прояву принципу пропорційності в цивільному судочинстві. *Порівняльно-аналітичне право* : електрон. наук. фахове вид. 2018. № 1. С. 96–99. URL: http://www.pap.in.ua/1_2018/24.pdf.
11. Притика Ю. Цивільний процес України: основні тенденції розвитку в період незалежності. *Доступ до правосуддя в умовах сталого розвитку: до 30-річчя незалежності України* : колективна монографія / за заг. ред. Юрія Притики та Ірини Ізарової. Київ : Дакор, 2021. Гл. 1. С. 10–31.
12. Ізарова І. Реформа цивільного процесу впродовж періоду незалежності України: нові цілі та засади. *Доступ до правосуддя в умовах сталого розвитку: до 30-річчя незалежності України* : колективна монографія / за заг. ред. Юрія Притики та Ірини Ізарової. Київ : Дакор, 2021. Гл. 2. С. 32–59.
13. Колос А. Теоретичні проблеми спрощеного провадження у цивільному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 32–35.
14. Кисіль В. Й. Наказне провадження як спрощений вид цивільного судочинства. *Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуально-го права*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції до 150-річчя від дня народження Є. В. Васильовського, м. Одеса, 8 квітня 2016 року. Одеса, 2016. С. 58–60.
15. Навроцька Ю. Особливості процесу доказування у наказному провадженні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 431–440.
16. Труфанова Ю., Голова В. Наказне провадження як спрощена форма розгляду цивільних справ. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2. С. 119–124.
17. Рекомендація № R (81) 7 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя: ухвалено Комітетом міністрів Ради Європи 14.05.1981 р. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/08.pdf> (дата звернення: 23.09.2024).
18. Васильєв С. В. Порівняльний цивільний процес : підруч. Київ : Алерта, 2015. 352 с.
19. Музичко С. Г. Принцип процесуальної економії в цивільному судочинстві України : дис. ... д-ра філос. : 08 — Право. Київ, 2024. 221 с.
20. Андронов І. В. Судові рішення в цивільному процесі України : монографія. Одеса : Юридична література, 2018. 372 с.
21. Луспенник Д. Цивільний процес в умовах воєнного стану. Всеукраїнський вебінар, Національна школа суддів України. м. Київ, 13.05.2022. URL: <https://bit.ly/3LyLhXN> (дата звернення: 20.07.2024).

Боровська Ірина Анатоліївна

в. о. провідного наукового співробітника відділу науково-правових експертиз, кандидат юридичних наук, доцент Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ СПРОЩЕНИХ ПРОЦЕДУР У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Одним із пріоритетних напрямів оптимізації цивільного процесуального законодавства України та його гармонізації з правом Європейського Союзу є удосконалення моделі цивільного процесу шляхом розширення спрощених процедур з метою розвантаження судів та забезпечення доступності правосуддя.

Принагідно зауважити, що за наслідками прийняття Закону України від 03 жовтня 2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» було значною мірою модернізовано та оптимізовано цивільне процесуальне законодавство України, у тому числі шляхом диференціації позовного провадження на два види — загальне та спрощене. В основу концепції оптимізації моделі вітчизняного цивільного процесу покладено єдині стандарти, визначені у Резолюції Європейського Парламенту, що включає рекомендації Комісії щодо спільних мінімальних стандартів цивільного процесу в ЄС (2015/2084(INL)) [1], основоположною роллю яких є впровадження базових цінностей Європейського Союзу. Так, згідно з положеннями відповідної Резолюції одним із напрямів наближення нормативно-правових актів держав-членів ЄС є «усунення перешкод для належного функціонування цивільного судочинства, що може включати спрощення національних процедур розгляду справ» та «розроблення альтернативних вирішень спорів (ADR)» [1].

Передумовою для вироблення указаних концептів розвитку цивільного процесуального законодавства у напрямку введення спрощеної процесуальної форми розгляду цивільних справ слугувала «змістовна реформа за малими сумами» [2, с. 52–54, 72, 74–84], реалізація якої здійснювалася поетапно відповідно до теорії розвитку процесуального законодавства «трьох хвиль» М. Каппеллетті, Б. Гарта у межах всесвітнього руху «доступ до правосуддя» [3, с. 161].

Варто зазначити, що спрощені процедури розгляду цивільних справ (*small claims procedure*) є порівняно новою диференційованою формою у цивільному процесі країн ЄС, сформованою протягом двох останніх десятиріч. Для урегулювання порядку розгляду таких справ був прийнятий Регламент (ЄС) № 861/2007 Європейського

парламенту та Ради від 11 липня 2007 року, яким затверджена Європейська процедура вирішення дрібних спорів (European Small Claims Procedure) [4]. Прийняття такої процедури на загальноєвропейському рівні та подальша трансформація спрощеної форми розгляду цивільних та комерційних справ у законодавство окремих країн-учасниць ЄС обумовлювалася, головним чином, необхідністю «гарантування рівних умов для кредиторів та боржників повсюди в Європейському Союзі» та забезпечення «доступу до правосуддя» (ст. 7 Європейської процедури вирішення дрібних спорів).

Указані концепти оптимізації цивільного процесу набули втілення у вітчизняному цивільному процесуальному законодавстві у межах його гармонізації з правом ЄС, започаткованого прийняттям Закону України від 18 березня 2004 року № 1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» та актуалізуються наразі у зв'язку із прийняттям Закону України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX «Про правотворчу діяльність».

У доктрині цивільного процесуального права до основних спеціальних ознак, якими характеризується спрощене позовне провадження і відрізняється від загального позовного провадження, відносять: скорочені строки розгляду; відсутність стадії підготовчого провадження; розгляд справи, за загальним правилом, у порядку письмового провадження, тобто без повідомлення (виклику) сторін; відсутність судових дебатів; неможливість розгляду зустрічного позову; обмежена можливість касаційного оскарження справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження [5, с. 85].

Із системного аналізу положень ст. 19, ст. 274–279 ЦПК України, можна дійти висновку, що диференціація позовного провадження на загальну та спрощену процесуальну форму впроваджена на рівні судів першої інстанції та визначається такими чинниками як-от: зменшення строків розгляду справи у суді першої інстанції, окремих його стадій та процесуальних дій суду і учасників судового процесу; запровадження письмового провадження, без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше (ч. 5, 6 ст. 279 ЦПК України); розширення дискреційних повноважень суду, у тому числі щодо розв'язання питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження (ст. 277 ЦПК України); розширення суб'єктного складу представників, а саме включенням до їх кола осіб, які досягли вісімнадцяти років, мають цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у ст. 61 ЦПК України (ч. 2 ст. 60 ЦПК України).

У світлі вироблення напрямів удосконалення процесуальної форми спрощеного позовного провадження у цивільному судочинстві

варто звернути увагу на деякі проблемні аспекти застосування норм ЦПК України та прогалини у правовому регулюванні відносин, які виникають під час здійснення правосуддя у справах, для розгляду яких призначена спрощена процедура.

Із системного аналізу ч. 4, 6 ст. 19, ч. 1–4 ст. 274 ЦПК України, можна висновувати, що в основу розмежування загальної та спрощеної процедури розгляду цивільних справ у позовному провадженні цивільного судочинства покладені такі критерії: розмір позовних вимог (ціна позову) (п. 1 ч. 4 ст. 19, п. 1 ч. 1, п. 5. ч. 4 ст. 274 ЦПК України), предмет позову (категорія справи) (п. 2, 3 ч. 4 ст. 19, п. 2, 3 ч. 1, ч. 4 ст. 274 ЦПК України), складність справи та пріоритетність її швидкого вирішення для сторін (п. 4 ч. 4 ст. 19 ЦПК України) [6, с. 93].

Виходячи з положень ч. 6 ст. 19 ЦПК України, до малозначних справ, які розглядаються у спрощеному позовному провадженні, відносяться: 1) справи, у яких ціна позову не перевищує тридцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує вісімдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 3) справи про стягнення аліментів, збільшення та зменшення їх розміру, припинення стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспоруванням батьківства (материнства); 4) справи про розірвання шлюбу; 5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує шістдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [7].

Аналіз положень п. 2 ч. 6 ст. 19 ЦПК України, дає підстави стверджувати, що верхня межа розміру ціни позову за якою справи незначної складності, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, можуть бути визнані судом малозначними, не може перевищувати вісімдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Водночас слід звернути увагу на неузгодженість зазначених норм з положеннями п. 5 ч. 4 ст. 274 ЦПК, відповідно до яких в порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи у спорах в яких ціна позову перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Варто зауважити, що аналогічні законодавчі підходи простежуються при визначенні об'єкта касаційного оскарження. Так, відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України «не підлягають касаційному оскарженню судові рішення у малозначних справах та у справах з ціною позову, що не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового

мінімуму для працездатних осіб» [7]. Виходячи зі змісту диспозиції цієї норми, до малозначних справ за критерієм «ціна позову» відносяться справи, у яких ціна позову, не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Окремої уваги заслуговує наукова дискусія щодо доцільності запровадження у цивільному процесуальному законодавстві самостійної процедури для перегляду судових рішень судами апеляційної та касаційної інстанції. З аналізу положень ч. 1 ст. 368, ч. 1 ст. 402 ЦПК України, можна стверджувати, що процесуальна форма розгляду справ судами апеляційної та касаційної інстанції характеризується спрощеним порядком. Так, відповідно до ч. 1 ст. 368 ЦПК України справа розглядається судом апеляційної інстанції за правилами, встановленими для розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, з особливостями, встановленими главою 1 розділу V цього Кодексу. У суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням ст. 400 цього Кодексу (ч. 1 ст. 402 ЦПК України) [7].

На думку В. І. Бобрика недоцільно поширювати процедури спрощеного позовного провадження на діяльність суду касаційної інстанції. В обґрунтування своєї позиції учений зазначає, що «цей суд не розглядає цивільну справу по суті. Мало того, наразі Верховний Суд єдиний орган касаційної інстанції для різних видів судових юрисдикцій. Закономірно, що у всіх юрисдикціях він повинен діяти за єдиним правилом касаційного перегляду судових справ позовного провадження» [8, с. 407]. У цій площині варто погодитися із науковою позицією щодо напрямів удосконалення моделі цивільного процесу шляхом запровадження самостійних процедур для перегляду судових рішень, адже апеляційне та касаційне провадження характеризується особливостями процесуальної форми, що обумовлюється значенням відповідних стадій цивільного судочинства.

Таким чином, у підсумку варто зазначити, що сучасна модель вітчизняного цивільного процесу характеризується розширеною правовою регламентацією спрощених процедур, які головним чином спрямовані на прискорення розгляду цивільних справ, зменшення навантаження на судову систему та забезпечення доступності правосуддя. Подальше удосконалення процесуальної форми спрощених процедур є пріоритетним напрямом розвитку цивільного процесуального законодавства України в контексті євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Спільні мінімальні стандарти цивільного процесу в ЄС. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b5d7facb-b36f-437f-af56-0f65cf217af9/content> С. 86 (дата звернення — 24.04.2025).
2. Cappelletti M. Garth B. Access to Justice: The Worldwide Movement to Make Rights Effective: A General Report. Access to Justice. Milan. 1979. Vol. 1. 1023 p.
3. Ткачук О. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві : монографія. Харків : Право, 2016. 600 с.
4. Regulation (EC) No 861/2007 of the of 11 July 2007 creating a European Small Claims Procedure. Mode of access. URL : http://europa.eu/legislation_summaries/consumers/protection_of_consumers/116028_en.htm (дата звернення — 24.04.2025).
5. Угриновська О., Гембара Г. Спрошене позовне провадження законодавча регламентація та проблеми судової практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 85—89.
6. Боровська І. А. Особливості процесуальної форми спрощеного позовного провадження у цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Серія Право. Вип. 65. С. 90—97.
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення — 24.04.2025).
8. Бобрик В. І. Диференціація цивільного судочинства методологія, стан і перспективи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 636 с.

Бут Ілля Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Згідно з ч. 8 ст. 141 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК) розмір витрат, які сторона сплатила або має сплатити у зв'язку з розглядом справи, встановлюється судом на підставі поданих сторонами доказів (договорів, рахунків тощо). Такі докази подаються до закінчення судових дебатів у справі або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду за умови, що до закінчення судових дебатів у справі сторона зробила про це відповідну заяву. Таким чином, законодавство дає можливість учаснику справи надати до-

кази понесених витрат навіть після винесення судового рішення, що породжує необхідність ухвалення додаткового рішення у справі. Що формує два процесуальні порядки вирішення питання про розподіл судових витрат: одночасно із винесенням рішення у справі та шляхом винесення додаткового рішення учасника справи.

Відшкодування судових витрат за додатковим рішенням ускладнює судовий процес: протилежній стороні мають бути надані докази на підтвердження витрат задля можливості викласти власну позицію щодо їх розміру (заявити про зменшення розміру витрат, поставити під сумнів реальність та доведеність факту їх понесення, співмірності тощо). Паралельно із вирішенням питання починає перебіг строк на апеляційне оскарження судового рішення, відтак у разі подачі апеляційної скарги нерідко виникає ситуація, коли суд першої інстанції не може направити справу до апеляційного суду, оскільки додаткове рішення ще не винесено.

Асоціація правників України розробила власні пропозиції щодо відшкодування судових витрат, за якими докази понесення витрат, пов'язаних з розглядом справи, подаються до суду першої інстанції, яким винесено рішення у справі, протягом 30 днів з моменту набрання таким рішенням законної сили, а у випадку відкриття по справі апеляційного, касаційного провадження, розподіл судом витрат пов'язаних з розглядом справи відкладається на час здійснення апеляційного, касаційного перегляду справи. Понесені учасниками справи в суді апеляційної, касаційної інстанції витрати пов'язані з розглядом справи подаються до суду першої інстанції [1].

Не зважаючи на те, що існуюча процедура, на наш погляд, не є оптимальною та не сприяє процесуальній економії, законопроект № 13192 від 18 квітня 2025 року передбачає зміну порядку розгляду питання про відшкодування витрат на професійну правничу допомогу, пропонуючи зміни до ч. 2 ст. 246 ЦПК України. Автори законопроекту пояснюють необхідність змін тим, що процедура винесення додаткового рішення призводить до надмірного використання судових ресурсів, ускладнення процесу, затягування строків розгляду справ, а також до нових витрат сторін, тому пропонується деталізувати порядок ухвалення додаткового рішення, який застосовуватиметься і для розподілу судових витрат, за яким розгляд судом заяви про винесення додаткового судового рішення здійснюється без виклику заявника та інших учасників справи. І лише у разі необхідності суд може викликати сторони або інших учасників справи в судові засідання, чим забезпечується реалізація права учасників справи на надання пояснень та висловлення своєї позиції, що здійснюється у письмовій формі [2].

За законодавством деяких країн допускаються випадки, коли витрати, понесені у справі, можуть бути заявлені в цій же справі або сто-

рони можуть вимагати їх стягнути окремо в іншому судовому процесі. Хоча, очевидно, вимога про відшкодування витрат після завершення судового розгляду, в якому вони були понесені, не надто є складною, порушення нового судового розгляду визначає початок усього процесуального механізму, пов'язаного з будь-яким судовим розглядом. Наприклад, за ЦПК Румунії сторона, яка вимагає відшкодування судових витрат, повинна довести їх існування та розмір не пізніше закінчення дебатів по суті справи, однак у доктрині та судовій практиці визнано, що судові витрати можуть бути витребувані в новому розгляді справи [3; 4, с. 30].

Діаметрально протилежні підходи до стягнення судових витрат склалися в країнах загального права. Суди Англії та Уельсу мають широку дискрецію щодо стягнення судових витрат: суд може винести постанову про судові витрати на будь-якій стадії розгляду справи, однак для визначення розміру витрат має керуватися низкою критеріїв для їх стягнення (пропорційність, доцільність, поведінку сторони тощо). За загальним правилом суд повинен провести загальну оцінку судових витрат після завершення судового розгляду справи, яка розглядалася у прискореному порядку, і в цьому випадку постановою стосується судових витрат за всім позовом; чи після завершення будь-якого іншого слухання, яке тривало не більше одного дня, і в такому разі постановою стосується витрат на розгляд заяви або питання, до якого стосувалося слухання. Якщо це слухання вирішує позов, постановою може стосуватися витрат всієї справи [5]. А якщо суд не вирішив питання витрат, вважається, що вони відшкодуванню не підлягатимуть. Як зазначає Н. Ю. Голубєва, «у Великобританії спори про правильне визначення розміру судових витрат, умови й порядок їх відшкодування складають окрему категорію справ, які вирішуються суддями (*cost judges*), які спеціалізуються саме на таких справах. Справи у спорах про судові витрати у великих юридичних фірмах ведуться також спеціальними юристами» [6, с. 44].

Натомість у США сторони судового процесу самостійно несуть тягар оплати послуг власних адвокатів, оскільки компенсацію витрат законом не передбачено, крім випадків, якщо така можливість не обумовлена договором чи іншим законом (наприклад, у Каліфорнії такі правила передбачені законом про захист прав споживачів чи Сімейним кодексом).

Практичним є законодавчий досвід Латвії: за ЦПК Латвії зберігається можливість винесення додаткового рішення щодо судових витрат, однак за загальним правилом їхня сума одразу визначається судовим рішенням. Завдяки тому, що ЦПК Латвії встановлено диференційовані граничні суми компенсації витрат на правову допомогу, це спрощує для суду вирішення питання щодо їх відшкодування:

а) у справах з ціною позову до 8500 євро — у їх фактичному розмірі, проте не більше 30 % від задоволеної частини позовних вимог;

б) у немайнових спорах та справах з ціною позову до 57 000 євро — не більше 2850 євро, а у немайнових спорах, які суд визнав складними, — не більше 4275 євро;

в) у спорах з ціною позову понад 57 001 євро — не більше 5 % від задоволеної частини позовних вимог.

Граничні суми включають як вже понесені витрати, так і підтверджені майбутні платежі, однак якщо позов розглядався лише в суді першої інстанції, відшкодовувані витрати на оплату послуг адвоката не можуть перевищувати 50 відсотків максимального розміру відшкодування. Суд може визначити менший розмір відшкодовуваних витрат на оплату послуг адвоката, враховуючи принципи справедливості та пропорційності, а також оцінюючи об'єктивні обставини, пов'язані зі справою, зокрема ступінь складності та обсяг справи, кількість судових засідань під час розгляду справи та суд, в якому розглядається позов [7].

За ЦПК Польщі суд вирішує питання судових витрат у рішенні, яким завершується розгляд справи, або в додатковому рішенні. Однак суд може встановити лише принципи розподілу судових витрат між сторонами, залишаючи детальний розрахунок секретарю судового засідання: в такому випадку після набрання рішення законної сили судовий секретар здійснює детальний розрахунок судових витрат. Суд апеляційної інстанції, скасовуючи оскаржене рішення та повертаючи справу до суду першої інстанції для повторного розгляду, залишає на розсуд цього суду питання про судові витрати апеляційної інстанції [8].

Порівнюючи вітчизняне регулювання та деякі приклади з іноземного досвіду, з погляду перебігу судового процесу, очевидно, було б краще, щоб сторони вимагали відшкодування витрат у провадженні тієї інстанції, в якій вони були понесені, враховуючи, що суддя у справі безпосередньо знає усі аспекти спору, що дозволить суду належним чином визначити відповідність судових витрат критеріям реальності та співмірності. Крім цього, це розвантажує суд від фактично нових судових проваджень (які формально залишатимуться продовженням судової процедури в тій самій справі), особливо якщо мова йде про розподіл судом першої інстанції судових витрат після апеляційного та касаційного розгляду.

Враховуючи динаміку цивільного судочинства, доцільним буде навпаки, обмежити сторону у строках надання доказів на підтвердження судових витрат, в тому числі й на правничу допомогу, обмеживши їх закінченням судових дебатів. А враховуючи, що у справах спрощеного позовного провадження судові дебати не проводяться —

до закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами. В більшості випадків понесені судові витрати вже відомі стороні, однак судова практика також допускає і можливість відшкодування судових витрат, що пов'язані із розглядом справи та неминуче будуть понесені у майбутньому (наприклад, «гонорар успіху»), а відтак зволікання із поданням доказів на підтвердження понесення судових витрат має тягнути негативні наслідки для сторони, що їх заявляє. Однак оскільки строк подання доказів є процесуальним, за наявності об'єктивної неможливості подання доказів на підтвердження витрат, він може бути поновлений у загальному порядку.

Для чого пропонується викласти абз. 2 ч. 8 ст. 141 України в наступній редакції: «Такі докази подаються до закінчення судових дебатів у справі, а якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження — до закінчення з'ясування обставин та перевірки їх доказами».

Список використаних джерел

1. Правники обговорили вдосконалення процесуальних норм щодо відшкодування судових витрат. *Асоціація правників України*. URL: <https://uba.ua/ukr/news/vdoskonalennja-procesualnikh-norm-shhodo-vdshkoduvannja-sudovikh-vitrat>.
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку розподілу судових витрат та судового збору № 13192 від 18.04.2025 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56218>.
3. LEGE nr. 134 din 1 iulie 2010 privind Codul de procedură civilă. Monitorul Oficial nr. 545 din 3 august 2012. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/140265>.
4. Coman G. The Procedure of Reimbursement of the Costs Incurred in a Trial, in A Subsequent Trial. *LESIJ-Lex ET Scientia International Journal*. 2022. 29(1). P. 30—35. URL: https://lexetscientia.univnt.ro/download/2022_XXIX_1_3_LESIJ.pdf.
5. Civil Procedure Rules 1998 No. 3132 (L. 17). URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part-44-general-rules-about-costs>.
6. Голубева Н. Ю. Судові витрати : науково-практичний посібник. Одеса : Фенікс, 2020. 120 с.
7. Civilprocesa likums. Latvijas Vēstnesis. 326/330, 03.11.1998. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500>.
8. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf>.

Дрогозюк Крістіна Борисівна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗГЛЯД ТРУДОВИХ СПОРІВ У СПРОЩЕНОМУ ПОРЯДКУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Запровадження воєнного стану зумовило необхідність функціонального переосмислення механізмів здійснення правосуддя з урахуванням специфіки нових викликів. У цьому контексті особливої наукової та практичної значущості набуває питання розгляду трудових спорів у порядку спрощеного позовного провадження як інструмента, покликаного забезпечити своєчасність, ефективність та доступність судового захисту трудових прав в умовах обмежених ресурсів, процесуальних ризиків та загального правового навантаження на судову систему.

Метою роботи є аналіз особливостей розгляду трудових спорів у спрощеному позовному провадженні в умовах правового режиму воєнного стану, виявлення актуальних проблем та формулювання можливих напрямів удосконалення правозастосовної практики.

Після ухвалення нової редакції Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) 2016 року трудові спори стали розглядатися в порядку спрощеного позовного провадження, що передбачає відсутність підготовчого провадження, судових дебатів і, у деяких випадках, обмеження можливості касаційного оскарження справ. А саме, наразі відповідно до ч. 4 ст. 19 та ч. 1 ст. 274 ЦПК України, справи, що виникають з трудових відносин, підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження.

З одного боку, такий механізм спрямований на забезпечення оперативності та ефективності судового розгляду трудових спорів, що набуває особливого значення в умовах сьогодення, оскільки дозволяє оперативно вирішувати конфлікти між працівниками та роботодавцями, знижуючи рівень соціальної напруги та сприяючи стабілізації трудових відносин у критичний для держави період. Водночас законодавець не врахував низку негативних наслідків для захисту прав працівника з метою забезпечення балансу між спрощенням процедур та дотриманням принципів справедливості, змагальності та процесуальної рівності сторін.

Зокрема, скорочення процесуальних стадій унеможливорює належну підготовку до розгляду справи, позбавляє сторони можливості витребувати докази (особливо ті, що перебувають у володінні робо-

тодавця), і знижує рівень дотримання принципу змагальності, закріпленого в ст. 12 ЦПК України та ст. 6 ЄКПЛ [1, с. 141- 142].

Хоча спрощене провадження дозволяє швидко ухвалити рішення, працівник перебуває в гіршому процесуальному становищі, особливо через обмежений доступ до доказів і короткі строки звернення до суду, передбачені ст. 233 КЗпП України.

Судова практика також свідчить про наявність негласної презумпції незаконного звільнення, адже обов'язок доведення правомірності звільнення покладається на роботодавця. З усім тим, спрощена процедура розгляду не дозволяє повною мірою реалізувати принцип справедливого судового розгляду [2, с. 85].

Разом з тим, під час дії воєнного стану Верховна Рада України ухвалила новий закон, який направлений на регулювання трудових відносин в умовах повномасштабного вторгнення. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» запровадив численні нововведення у сфері трудових правовідносин, направлених на захист прав працівників: зміни умов праці, переведення, призупинення дії трудових договорів, звільнення працівників. У зв'язку з цим значно зросла кількість спорів між працівниками й роботодавцями, які стосуються не лише порушення економічних прав, а й дискримінації, мобілізації, неповернення на роботу після завершення військової служби тощо [3].

Зокрема, у період воєнного стану виникають специфічні ситуації, пов'язані з трудовими відносинами, зокрема:

- випадки призупинення трудових договорів;
- затримки у виплаті заробітної плати;
- зміни умов праці без належного оформлення.

Аналіз судової практики свідчить про зростання кількості рішень, винесених у спрощеному порядку під час воєнного стану. Наприклад, суди часто задовольняють позови про стягнення нарахованої, але не-виплаченої заробітної плати за відсутності спору про обставини. Такі справи розглядаються без виклику сторін, що важливо за умов перебування працівників або роботодавців у зоні бойових дій або на окупованих територіях [4].

З урахуванням вищезазначеного, у таких умовах, з одного боку, роботодавцям важливо дотримуватися чинного законодавства та забезпечувати права працівників, з іншого боку — держава має гарантувати ефективний механізм судового захисту.

Так, Верховний Суд у своїх рішеннях наголошує на необхідності дотримання принципів справедливості, змагальності та процесуальної рівності сторін під час розгляду трудових спорів у спрощеному позовному провадженні. Зокрема, суд акцентує увагу на важливості забезпечення доступу до правосуддя для всіх учасників

трудових відносин, незалежно від обставин, спричинених воєнним станом [5].

Узагальнюючи вищенаведене, можна зробити висновок, що спрощене позовне провадження є ефективним механізмом розгляду трудових спорів в умовах воєнного стану. Однак для його належного функціонування необхідно забезпечити:

- чітке нормативне регулювання специфічних ситуацій, що виникають у трудових відносинах під час воєнного стану;
- підвищення правової обізнаності учасників трудових відносин;
- забезпечення належної судової практики, яка враховує особливості воєнного часу.

Попри позитивні сторони, практика застосування спрощеного провадження має й недоліки. Зокрема, відсутність усного розгляду іноді позбавляє сторону можливості висловити позицію або заявити про обставини, що не підтверджуються письмовими доказами. Отже, постає доцільність повернення розгляду індивідуальних трудових спорів до загального позовного провадження, принаймні для складних категорій справ, що забезпечить працівникам процесуальні гарантії: право на дебати, витребування доказів, змагальність та усну участь у засіданнях. Серед іншого, можна стимулювати використання примирних процедур зокрема на стадії підготовчого засідання.

Розгляд трудових спорів у спрощеному порядку є ефективним інструментом захисту трудових прав в умовах воєнного стану. Він сприяє забезпеченню оперативності правосуддя, мінімізації витрат часу і ресурсів сторін та підвищенню доступності судового захисту. Водночас необхідно вдосконалювати нормативне регулювання і судову практику для більш ефективного застосування спрощеного провадження у трудових спорах.

Список використаних джерел

1. Мамницький В. Ю. Спрощене провадження цивільного судочинства як процесуальна форма розгляду трудових спорів. Доцільність та тенденції розвитку законодавства в цій сфері. Юридичний науковий електронний журнал. Запоріжжя, 2023, N 6. С. 138–143
2. Вечурко С. О. Колізійні питання співвідношення прав та обов'язків працівника і роботодавця за новим трудовим законодавством: досвід ЄС. *Наукові праці МАУП*, 2016, вип. 48(1), С. 83–88
3. Дрогозюк К. Як будувати трудові відносини під час війни: відповідає юристка. *Bazilik.Media*. 10.08.2022. URL: <https://bazilik.media/iak-buduvaty-trudovi-vidnosyny-pid-chas-vijny-vidpovidaie-iurystka/> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Поліщук В. Аналіз судової практики з питань виплати заробітної плати в умовах воєнного стану. *Вища школа адвокатури*. <https://www.hsa.org>.

ua/lectors/polishhuk-viktoriya-2-3/articles/analiz-sudovoyi-praktiki-z-pitan-viplati-zarobitnoyi-plati-v-umovax-vojenного-stanu.

5. З усім навантаженням, зокрема щодо трудових спорів, в умовах воєнного стану судова система впорається — Ольга Ступак. *<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1345673/>*. 14.11.2022. (дата звернення: 15.05.2025).

Кондрат'єва Людмила Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри процесуального права,
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича*

ЗАГАЛЬНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ОЗНАКИ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Спрощене позовне провадження в цивільному судочинстві — це форма позовного провадження, в якій розглядаються окремі категорії цивільних справ, визначені процесуальним законодавством, для якої характерним є наявність обмеженого складу юридичних фактів та обов'язкових процесуальних дій. Спрощене позовне провадження носить похідний характер від загальної позовної форми захисту, але при цьому характеризується певними ознаками, відмінними від загального позовного провадження, і є самостійним інститутом в цивільному процесуальному праві.

Попри різність поглядів науковців щодо правової природи спрощеного позовного провадження, всі вони єдині в тому, що це скорочена форма розгляду та вирішення цивільної справи в суді за особливою процедурою, в якій переважає письмова форма. Для чіткого розуміння цього виду провадження доцільно виокремити **основні ознаки**, притаманні цій формі позовного провадження.

Науковці-процесуалісти звертають увагу на специфічні ознаки спрощеного позовного провадження у його співвідношенні із загальним позовним провадженням та виділяють загальні та спеціальні ознаки цього виду позовного провадження. Так, **загальні ознаки** притаманні позовному провадженню як виду цивільного судочинства та **спеціальні**, що відрізняють спрощене позовне провадження від загального позовного провадження [1, с. 85–86].

До загальних ознак слід віднести наявність спору про право та наявність двох сторін: позивача та відповідача. До спеціальних ознак О. Угриновська, наприклад, відносить скорочені строки розгляду; відсутність стадії підготовчого провадження; розгляд справи за за-

гальними правилами позовного провадження у порядку письмового провадження без повідомлення (виклику) сторін; відсутність судових дебатів; неможливість розгляду зустрічного позову; обмежена можливість касаційного оскарження [1, с. 87–88]. О. С. Ткачук доповнює цей перелік ще однією ознакою, а саме простота процесуальної форми, її доступність та прискорений характер. Науковець звертає увагу також на специфічну дію принципів цивільного судочинства, а саме на обмежену дію принципу змагальності у вирішенні спору про право. Далі автор обґрунтовує, в чому саме полягає таке обмеження: «суд досліджує докази й письмові пояснення, зазвичай, без виклику сторін», що на наш погляд, пов'язано з такою ознакою спрощеного провадження, як специфіка застосування доказів [2, с. 50–51]. Пропорційність понесених судових витрат та ціни позову теж може розцінюватись як спеціальна ознака спрощеного позовного провадження. На винятковість процесуальної форми спрощеного провадження, як одну з ознак, вказує А. С. Колос, яка звертає також увагу на добровільність застосування такої процедури; особливі критерії для розгляду справ в порядку даного провадження та особливий порядок перегляду [3, с. 32–33], що теж слід розцінювати як ознаки, що характеризують спрощене позовне провадження.

На нашу думку, заслуговує на увагу ще одна не менш важлива ознака спрощеного провадження, як відсутність у справах цього виду провадження обов'язкової участі адвоката. І це попри намагання запровадження в Україні адвокатської монополії. Відповідно до ч. 2 ст. 60 ЦПК під час розгляду спорів, що виникають з трудових правовідносин, а також справ у малозначних спорах представником може буди будь-яка особа, яка досягла вісімнадцяти років та має цивільну процесуальну дієздатність. Хоча на нашу думку, саме ці категорії справ особливо потребують професійного захисту.

Доцільним є звернути увагу на таку існуючу особливість спрощеного провадження, як письмова форма цього виду провадження. На думку І. В. Андронova, який вказує на письмову форму судового процесу, яка є спрощеною, а тому більш швидкою, ця форма притаманна спрощеному позовному провадженню за умови відсутності у будь-якої зі сторін клопотання про інше [4, с. 317–318]. Отже, цілком справедливо вважати письмову форму спрощеного провадження ще однією суттєвою ознакою цього виду провадження. І. А. Боровська звертає увагу на таку ознаку, якою характеризується спрощене позовне провадження, як та, що «спрощене позовне провадження диференціюється від загального позовного провадження що дає можливість розгляду вимог, які мають безспірний характер» [5, с. 94].

Специфічні ознаки спрощеного позовного провадження, на нашу думку, відображаються і впливають на його процесуальну форму. Від-

повідно до ч. 1. ст. 279 ЦПК розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження здійснюється судом за правилами, встановленими для розгляду справи в порядку загального позовного провадження. Особливістю процесуальної форми цього виду провадження є те, що у випадках, передбачених ЦПК України, судові засідання може не проводитись, водночас всі процесуальні дії, строк вчинення яких обмежений першим судовим засіданням у справі (ч. 2 ст. 279 ЦПК), можуть вчинятися протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі. Суд розглядає справу без повідомлення сторін за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої зі сторін про інше (ч. 5 ст. 279 ЦПК). Суд може викликати сторони у справі в судові засідання за клопотанням однієї зі сторін або з власної ініціативи. При цьому слід звернути увагу на те, що в такому випадку процесуальним законодавством не передбачена можливість суду відмовити стороні в задоволенні такого клопотання з огляду на його необґрунтованість, як це передбачено для заперечень відповідача проти спрощеного розгляду справи (ч. 4 ст. 277 ЦПК). За наявності відповідного клопотання справа має бути призначена до розгляду в судовому засіданні з повідомленням сторін, однак, це не стосується справ, предметом позову яких є стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а характер спірних правовідносин і предмет доказування не вимагають проведення судового засідання з повідомленням сторін для повного й всебічного встановлення обставин справи. Лише в цьому випадку суд наділений правом відмовити в задоволенні клопотання сторони про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням сторін. З огляду на викладене, пропонуємо доповнити частину 6 статті 279 ЦПК України пунктом 3 наступного змісту: «3) відсутність обґрунтування заявленого клопотання стороною».

Клопотання про розгляд справи у судовому засіданні з повідомленням сторін відповідач має подати в строк для подання відзиву, а позивач разом з позовом або не пізніше п'яти днів з дня отримання відзиву (ч. 7 ст. 279 ЦПК).

Під час розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження суд досліджує докази й письмові пояснення, викладені у заявах по суті справи, а у випадку розгляду справи з повідомленням (викликом) учасників справи, заслуговує їхні усні пояснення та показання свідків. Судові дебати не проводяться (ч. 8 ст. 279 ЦПК).

Враховуючи викладене вище, вважаємо, що запровадження спрощеного провадження є позитивним і, безперечно, необхідним кроком, який відповідає світовим тенденціям у регулюванні спрощених процедур. Основним його завданням можна вважати своєчасний розгляд певних категорій цивільних справ, встановлених законом, без

обов'язкового представництва адвокатом, без повідомлення сторін, без виклику свідків у справі з метою швидкого вирішення справи та ухвалення законного й обґрунтованого рішення у справі.

Список використаних джерел

1. Угриновська О., Гембара Г. Спрошене позовне провадження законодавча регламентація та проблеми судової практики. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 12. С. 85–89. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/12/16.pdf>
2. Ткачук О. Спрошене провадження: правова природа, ознаки, процедура / Закон і Бізнес. 2017. С. 50–57. URL: http://zib.com.ua/ua/129257sproschene_provadzhennya_pravova_priroda_oznaki_procedura.html
3. Колос А. Теоретичні проблеми спрошеного провадження у цивільному процесі // Підприємництво, господарство і право. 2019. № 4. С. 31–35.
4. Андронов І. В. Письмове провадження в цивільному процесі // Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні / Матеріали круглого столу / м. Одеса, 16 травня 2015 р. Одеса, 2015. С. 316–320/
5. Боровська І. А. Особливості процесуальної форми спрошеного позовного провадження у цивільному судочинстві // Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2021. Серія ПРАВО. Випуск 65. С. 94–97.
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>;

Московчук Дмитро Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Розгляд актуальних проблем кодифікації цивільного процесуального права в Польщі потребує врахування двох типів обставин, що визначають оцінку необхідності та можливості початку, проведення та завершення роботи над проектом нового комплексного процесуального закону.

З одного боку, це стосується поточного стану чинного ЦПК, його придатності для подальшого функціонування та адаптації у разі внесення наступних необхідних змін, необхідності врахування сучасних законодавчих викликів, що впливають із процесів конституціоналізації, євроінтеграції та комп'ютеризації цивільного процесуально-

го права, збільшення надходження до судів цивільних справ, у тому числі колективних, а також проблема дедалі стрімкішої інтенсифікації соціально-економічних відносин, що значною мірою передбачає змінність права взагалі, в тому числі судового провадження.

З іншого боку, необхідно враховувати сучасні суспільно-політичні умови, які виражаються в розгалужені законотворчої культури, особливо на етапі парламентської роботи. Прикладом є законодавчі процеси у сфері судоустрою, так зване, реформування системи правосуддя в його нинішньому вигляді, що не може не залишити без впливу майбутні кодифікації цивільно-процесуального права.

Перша група зазначених обставин впливає на оцінку того, чи доцільно підготувати проєкт нового ЦПК у реально передбачуваний термін, тоді як друга група стосується того, чи здійснення такого заходу наразі є об'єктивно можливим і доцільним. без шкоди для можливого результату.

Залишаючись на рівні загальних і спрямованих міркувань, вихідною точкою має бути підтримка припущення, що кодекси є актами фундаментального значення для даної галузі права, які, у класичному підході, повинні характеризуватися стабільністю і довговічністю [1, с. 5]. Стабільність кодексу означає найменшу необхідність змін у його нормах. Нині припущення про стабільність кодексу стає дедалі складніше реалізувати, оскільки посилюється розвиток соціально-економічних відносин та їх глобалізація, що призводить до зростання потреби втручання законодавця в норми кодексу. Однак правильним підходом залишається те, що, наскільки це можливо, зміни в кодексі повинні бути обмежені тими, які дійсно необхідні. Своєю чергою, довговічність кодексу слід розуміти як припущення, що він створюється як акт на тривалий час, і тому рішення про його заміну новим нормативним актом повинно мати сильне обґрунтування та реальну основу, що впливає з потреб суспільства [2, с. 24].

Свого часу майже одностайно прийнята в польській науці позиція про заміну чинного кодексу новим правовим актом обґрунтовувалася тим, що вже не можна говорити про його довговічність. Цей підхід виражався в думках про те, що в результаті багатьох поправок він став непослідовним, внутрішньо суперечливим, казуїстичним і складним у практичному плані актом функціонування, а також неспроможність піддавати його подальшим змінам відповідно до сучасних викликів, що постають перед цивільним процесуальним правом. Розгляд цього аспекту оцінки стану чинного ЦПК у його нинішньому вигляді через декілька наступних років дозволяє зробити висновок, що цей підхід не лише залишився цілком сучасним, але й знайшов додаткове підтвердження в процесах поглиблення деградації Кодексу як правового акту. Нещодавні зміни до Кодексу стали важливим еле-

ментом цих процесів, які, незважаючи на їх різноманітний характер, серйозно сприяли його розкладанню не лише на структурному та інституційному рівні, а й на мовному рівні, і підірвали його статус як кодифікованого акту [3, с. 8].

Природно, що слід усвідомлювати зростаючу швидкість розвитку та варіативність правовідносин у сфері приватного права, норми якого реалізуються завдяки цивільному процесуальному праву. Це передбачає постійну змінність відповідних нормативних актів, що, природно, впливає на положення процесуального акту. Однак слід очікувати, що цей процес буде інтенсифікуватися, і в майбутньому може бути важко досягти певного рівня стабілізації в цьому відношенні. У можливій суперечці про те, чи залишати таку кодифікацію чинною, чи створювати новий акт, однозначно слід обрати перший підхід.

Підтримуючи погляд на необхідність нової кодифікації цивільно-процесуального права в Польщі, слід зазначити, не вдаючись у питання детальних рішень, обсягу та структури нового кодексу, що для початку роботи в цьому напрямку слід визначити фундаментальні категорії та поняття, які мають бути визначені в рамках цієї роботи, оскільки слід визначити основні напрями реформування цього права в цілому.

Широкий вплив конституційного права на цивільно-процесуальне право помічається як у тлумаченні та застосуванні цивільно-процесуального права, так і у його створенні. Наука одностайно стверджує, що в рамках можливої роботи над новим ЦПК одним із базових питань має бути врахування процесу конституціоналізації цивільного процесуального права [4].

З одного боку, конституційні норми встановлюють межі свободи, визначаючи основні стандарти, яких необхідно дотримуватися при прийнятті нормативних актів щодо обраних структур. З іншого боку, створення нового процесуального акта може бути можливістю більш міцно поставити цивільне судочинство на чинну конституційну основу, що важливо з огляду на той факт, що нині чинний Цивільний процесуальний кодекс створювався в радикальних соціально-політичних умовах.

Узагальнюючи проблему, видається, що в наш час не варто відмовлятися від ідеї кодифікації галузі права як такої, якщо буде визначено реальну потребу замінити старий кодекс новим правовим актом. У сфері цивільного процесуального права це припущення підтверджується підготовкою нових кодексів цивільного процесуального права в інших країнах. Постійно прагнучи зберегти максимальну правову стабільність і дотримуючись тези про те, що стабільність кодексу слід сприймати серйозно, ми повинні визнати, що її ступінь може постій-

но знижуватися в майбутньому. Тому потрібно думати про підготовку акту, який повністю реалізовуватиме припущення про його довговічність і, наскільки це можливо, підтримуватиме певну стабільність за потреби.

Список використаних джерел

1. Kościylek, Elektroniczne czynności procesowe w świetle nowelizacji z 10.07.2015 r., „Prawo Medyw Elektronicznych” 2017, s. 4–15
2. K. Piasecki, Kodeks postępowania cywilnego, t. 1, 2016, s. 122.
3. Lach, Dochodzenie roszczeń cywilnych a proces karny, Warszawa 2018, s. 73
4. Por. P. Rojek-Socha, Rozprawa online na wniosek strony, obrońcy lub pełnomocnika, Prawo.pl, URL: [https:// www.prawo.pl/prawnicy-sady/e-rozprawy-w-kodeksie-postepowania-karnego-ms-szykuje-projekt,500263.htm](https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/e-rozprawy-w-kodeksie-postepowania-karnego-ms-szykuje-projekt,500263.htm)

Паскар Ауріка Лазорівна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри процесуального права,
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича*

РОЛЬ СПРОЩЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ В ЦИВІЛЬНОМУ ТА АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Право на судовий захист є фундаментальним елементом право-вої держави, гарантованим Конституцією України та міжнародними правовими актами. Проте на практиці це право не завжди реалізується повною мірою, особливо в умовах складної та тривалої судової процедури. З метою покращення доступу до суду Консультативна рада європейських суддів рекомендує державам запровадити дієві запобіжні механізми; узагальнене, спрощене та/або прискорене провадження; процедури для своєчасного розв’язання попередніх питань (зокрема питань юрисдикції), а також механізми для оперативного розгляду апеляцій щодо таких питань [1, висновки B15]. З огляду на це законодавець запровадив інститут спрощеного провадження — як спробу зробити судовий процес більш доступним, оперативним та орієнтованим на потреби людини.

Спрощене провадження — це форма судового розгляду, що використовується для вирішення визначених категорій цивільних справ у скороченому порядку, з метою забезпечення ефективного, швидкого та справедливого розгляду відповідно до завдань цивільного судочинства, передбачених цивільним процесуальним законодавством

[2, с. 20]. Дана форма судового розгляду справ передбачає спрощену процедуру через зменшення процесуальних формальностей і прискорене винесення рішення у справі. Запровадження спрощеного провадження обумовлено потребою забезпечення ефективного правосуддя для громадян у справах невеликої складності або незначної юридичної ваги. Спрощене провадження має такі ознаки: похідний характер від звичайної позовної форми; змінена процесуальна форма порівняно з ординарною; підвищена доступність і ефективність; можливість альтернативного застосування; часткове обмеження або невикористання окремих принципів цивільного судочинства; особливі правила доказування; скорочений обсяг процесуальних дій; прискорений розгляд справ тощо [3, с. 114].

У цивільному судочинстві інститут спрощеного провадження закріплений у розділі III, главі 10 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК) (статті 274–279), а в адміністративному судочинстві у розділі II, главі 10 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС) (статті 257–263).

Спрощене позовне провадження в цивільному процесі призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають з трудових відносин, справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи [4, ч. 4 ст. 19]. В адміністративному судочинстві спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи [5, ч. 2 ст. 12]. В обох випадках мета інституту — забезпечити швидкий, економічний та менш формалізований розгляд справ без порушення прав сторін.

Цивільне процесуальне законодавство регулює особливості розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження, що здійснюється за загальними правилами, але з певними спрощеннями. Зокрема, підготовче засідання не проводиться, а розгляд справи по суті починається або з першого судового засідання, або через 30 днів після відкриття провадження, якщо засідання не відбувається. Суд може розглядати справу за наявними матеріалами без виклику сторін, якщо від них не надійшло відповідне клопотання. Водночас судове засідання може бути проведене за ініціативою суду або за клопотанням сторін. Однак, у разі якщо справа стосується стягнення невеликої грошової суми і її характер не вимагає особистої присутності сторін, суд має право відмовити у проведенні засідання. Усі процесуальні дії в такому провадженні здійснюються письмово, суд вивчає надані до-

кази та пояснення без проведення судових дебатів [4, ст. 279]. Щодо особливостей розгляду справ у спрощеному позовному провадженні в порядку адміністративного судочинства — існують певні відмінності, які впливають із природи спорів і цілей даного виду судочинства. У цивільному процесі спрощене провадження застосовується переважно до приватноправових спорів між фізичними чи юридичними особами. У той час як в адміністративному судочинстві (стаття 262 КАС України) йдеться про спори між фізичною чи юридичною особою та суб'єктом владних повноважень, де особа оскаржує рішення, дії чи бездіяльність державного органу. Однією з ключових відмінностей є строки початку розгляду справи. У цивільному процесі розгляд справи по суті починається або з першого судового засідання, або через 30 днів після відкриття провадження, якщо засідання не проводиться. В адміністративному судочинстві діє подібне правило, але з додатковою нормою: у певних категоріях справ, передбачених статтею 263 КАС України, розгляд може починатися вже через 15 днів. Ще одна важлива різниця — критерії, за яких суд може відмовити у проведенні засідання з викликом сторін. У цивільному процесі суд може це зробити, якщо предметом позову є сума, яка не перевищує 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, і справа є нескладною з точки зору доказування. Натомість в адміністративному судочинстві суд посилається на вичерпний перелік справ зі статті 263 КАС України, у яких засідання не обов'язкове, а також на незначну складність спору як окремих критеріїв. Також у цивільному процесі чітко зазначено, що у разі розгляду справи з повідомленням сторін суд може заслуховувати не лише їхні пояснення, а й показання свідків, чого прямо не вказано в нормах КАС України. Це підкреслює більшу змагальність цивільного процесу. Варто звернути увагу, що в адміністративному судочинстві частіше використовуються скорочені строки не лише для початку розгляду, а й для вчинення процесуальних дій (наприклад, 15 замість 30 днів), якщо цього вимагає категорія справи. У цивільному процесі таких винятків у межах спрощеного провадження не передбачено.

Попри очевидні переваги, застосування спрощеного провадження супроводжується низкою викликів. Найбільш суттєвим з них є ризик порушення принципу змагальності та права бути почутим. За відсутності усного розгляду сторонам може бути складно донести до суду специфіку своїх аргументів, особливо якщо вони не мають юридичної підготовки. Також існує загроза автоматизму з боку судів: трапляються випадки, коли справи передаються до спрощеного провадження без належної оцінки їхньої складності, що знижує якість правосуддя.

Для підвищення якості застосування спрощеного провадження необхідним є подальше роз'яснення судової практики, а також розробка критеріїв, які допоможуть суддям обґрунтовано обирати форму

розгляду. Також важливо вдосконалювати електронні сервіси суду, забезпечуючи доступ до правосуддя навіть у віддалених громадах. Не менш важливим є підвищення рівня правової обізнаності населення щодо можливостей спрощеного провадження.

Отже, спрощене провадження, як у цивільному, так і в адміністративному судочинстві, відіграє важливу роль у реалізації права на судовий захист. Воно значно підвищує доступність правосуддя для громадян, особливо в умовах обмежених ресурсів або вразливого становища. Водночас застосування цього інституту вимагає зваженого підходу, який враховує не лише ефективність, а й фундаментальні права учасників процесу. Лише за умови балансу між процесуальною економією та гарантіями справедливості спрощене провадження здатне повною мірою реалізувати своє призначення.

Список використаних джерел

1. Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів про справедливий суд у розумні строки та роль судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів. м. Страсбург, 24 листопада 2004 р. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn6_2004.pdf
2. Захарова О. С., Єпанчинцев О. Поняття та сутність спрощеного позовного провадження. Підприємство, господарство і право. 2021. № 1. С. 17–21.
3. Васильєва-Шаламова Ж. В. Поняття та характерні ознаки спрощеного провадження як виду процесуального провадження Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 4. С. 110–114. URL: http://lsej.org.ua/4_2022/23.pdf
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

Полуніна Ольга Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ: РОЛЬ ЄСІТС, ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ, Е-ДОКАЗІВ

Цифровізація стала символом модернізації державного управління, і судова система в Україні не залишилася осторонь цього процесу. Упродовж останніх років активно впроваджуються електронні інструменти, покликані зробити судочинство оперативнішим, зруч-

нішим і менш затратним. Одним із таких рішень стала Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), до складу якої входить сервіс «Електронний суд» та інструменти для роботи з електронними доказами.

На перший погляд, ці інструменти — крок у правильному напрямку. ЄСІТС забезпечує електронний документообіг, автоматизований розподіл справ, онлайн-обмін між учасниками процесу, а також можливість фіксування судових засідань у форматі відео конференції [1]. Це дає змогу зекономити час, знизити фінансові витрати, забезпечити доступ до правосуддя навіть у найвіддаленіших населених пунктах. Проте чи завжди цифрове спрощення дорівнює справжній доступності.

Сервіс «Електронний суд» дозволяє подавати позови, клопотання, відзиви та інші документи дистанційно. Це швидко й формально зручно. Але не всі учасники процесу — особливо фізичні особи без спеціальної підготовки чи з обмеженим доступом до інтернету — здатні повноцінно скористатися цими можливостями. У результаті виникає нова нерівність: цифрова. Судовий процес стає ніби відкритим, але не для всіх однаковою мірою.

До того, навіть наявні сервіси не завжди працюють належним чином. Представники самої судової адміністрації публічно визнають технічні й організаційні недоліки. Так, кандидат на посаду заступника голови ДСА Олексій Білаш зазначав: «Електронний суд не працює через роботу в ній адміністраторів», «половині судів не вистачає техніки», а ті, що її мають, «не встигають або не бажають сканувати документи» [5]. Це свідчить не лише про технічні, а й про системні проблеми управління процесом цифровізації. Ще одне важливе питання — електронні докази [2]. Цей інструмент відкриває нові можливості, але й породжує нові ризики: сумнів у достовірності, можливість маніпуляцій із файлами, відсутність єдиної стандартизованої практики верифікації цифрових матеріалів. Усе це ставить під сумнів надійність та об'єктивність доказової бази.

Отже, цифровізація безумовно зробила судовий процес швидшим і дешевшим. Але чи не занадто дорогою є ціна цієї ефективності? Формалізм, автоматизація без належного людського контролю, надмірна залежність від технічних рішень — усе це ризикую підірвати довіру до суду та змістовну справедливість рішень. Цифрові технології — важливий крок уперед, але важливо пам'ятати, що правосуддя — це не лише алгоритми й кабінети. Це передусім людські долі, і кожен натиск кнопки має нести не лише зручність, а й відповідальність. Законодавець і правозастосовувач мають шукати баланс між технологічністю, ефективністю та якістю, не втрачаючи головного — справедливості. Питання цифрової нерівності особливо заго-

струється, коли йдеться про участь у судових засіданнях у форматі відеоконференції. Формально така участь розширює географію доступу до правосуддя, однак на практиці — за нестабільного інтернету, відсутності технічної підтримки або елементарних навичок користування — може фактично позбавити людину реальної можливості бути почутою. Залишається відкритим також питання ідентифікації особи: наскільки безпечно та надійно проводити засідання, не маючи фізичної присутності сторін?

В окремих випадках, наприклад у сімейних справах або справах щодо захисту честі й гідності, електронна комунікація може знеособити конфлікт, зменшити емпатію та перетворити живий конфлікт на абстрактну цифрову справу. Це може негативно вплинути на якість правової оцінки суддею контексту справи. Досвід інших країн демонструє: технологічні рішення в судочинстві мають супроводжуватися чіткою нормативною базою та розвинутою цифровою культурою. Наприклад, у Нідерландах та Естонії цифрові судові сервіси впроваджуються з паралельним навчанням суддів, адвокатів та громадян. Крім того, важливу роль відіграє відкритість алгоритмів, які використовуються в автоматизованому розподілі справ або обробці даних — прозорість тут стає гарантією довіри.

Окремо варто згадати й про юридичну відповідальність за технічні збої. У сучасній практиці часто не зрозуміло, хто відповідальний за ситуацію, коли позов не надійшов у систему через її збій, або документ не був зареєстрований в електронному кабінеті. У таких випадках сторони ризикують втратити доступ до правосуддя без можливості апеляції чи компенсації. Цифровізація також потребує етичного супроводу. Правники мають усвідомлювати: зручність для суду не повинна ставати тягарем для учасника процесу. Наприклад, перенесення всіх процесуальних строків на автоматизовані нагадування та електронні лічильники може залишити без захисту тих, хто не має щоденного доступу до електронної пошти або гаджетів. В умовах війни, тимчасового переміщення або мобілізації — це вже не поодинокі випадки, а масштабна соціальна реальність.

Отже, цифровізація правосуддя — не просто технічна інновація, а цивілізаційний виклик. Вона здатна зробити суд справді ближчим до людини, але також здатна, якщо її реалізовувати без балансу, поглибити нерівність, підмінити справедливість формою та залишити беззахисними тих, хто не встигає за темпами прогресу. Правова держава повинна гарантувати не лише електронний доступ до суду, а й реальну можливість скористатися цим правом. Для цього потрібно не просто впроваджувати сервіси, а вибудовувати навколо них систему підтримки, навчання, відповідальності й етики.

Список використаних джерел

1. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15–21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910–21#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 4 листоп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618–15#Text>.
3. Ясинок М. М., Котвяковський Ю. О. Електронний суд в цивільному судочинстві. Приватне та публічне право. 2023. URL: http://pplaw.in.ua/archive/1_2023/6.pdf.
4. Подрез Олександр and Кристина Петросян. *«Електронний суд» у цивільно-му судочинстві: переваги, проблеми, шляхи вирішення*. Diss. СНУ ім. В. Даля, 2024.
5. Суди не сканують документи, є Суд доведеться переробити, а на 2024 рік планується аудит ЄСІТС, — що розповів кандидат на заступника голови ДСА Олексій Білаш. Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/288403-sudyne-skaniruyut-dokumenty-yesud-bridetsya-pererabotat-a-na-2024-god-planiruyetsya-auditesits-chto-rasskazal-kandidat-na-zampredsedatelya-gsa-aleksey-bilash> (дата звернення: 14.05.2024).

Стоянова Тетяна Анатоліївна

*доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
кандидат юридичних наук, доцент,*

Національний університет «Одеська юридична академія»

РОЗГЛЯД СПРАВ ПРО ВИДАЧУ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ ОПТИМІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ЧИ/ТА СПРОЩЕНА ПРОЦЕДУРА?

В національному науковому просторі поняття «спрощення судових процедур», «спрощене провадження» з'явилися не так давно та потребують наукового осмислення, структурування, оскільки на попередніх етапах судової реформи такі інститути не були притаманні національному цивільному процесуальному праву. Небагато уваги серед науковців приділено й аналізу місця окремого провадження в процесі оптимізації цивільного судочинства. Зокрема *чи можна його віднести до спрощених процедур? Чи оптимізує це цивільний процес без втрати сенсу розглядуваної справи?*

Для відповіді на ці питання, слід хоча б тезісно проаналізувати поняття оптимізації цивільного судочинства та його риси.

Питання оптимізації цивільного судочинства, як зазначає А. Гулик, доволі довго не входило до сталого понятійно-категоріального апарату науки цивільного процесуального права. Слід погодитися з його точкою зору, що : «оптимізація може бути представлена як процес створення таких судових процедур, які сприяють збереженню ресурсів учасників процесу і суду, а також формуванню для них очікуваного і зручного стану системи цивільного судочинства, при одночасному забезпеченні досягнення поставлених завдань і гарантій здійснення цивільної процесуальної діяльності» [1, с. 126].

Основними рисами, що притаманні спрощеним судовим процедурам є прискорення судових розглядів, скорочення судових витрат (як випливає з Регламенту (ЄС) № 861/2007; згідно Рекомендації № R (81), Рекомендації № R (84); Рекомендації № R (95)) [2, с.77]. Поступове введення до цивільного процесу спрощення судових процедур є одним з проявів оптимізації цивільного судочинства.

Слід розрізняти спрощені судові процедури та спрощені провадження. До спрощених проваджень, відноситься наказне та спрощене позовне провадження (ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України [3])). Проте чіткої позиції щодо того, чи входить до спрощених проваджень, окреме не має.

В науковій літературі окреме провадження традиційно не відноситься до спрощених проваджень. Так, І.О. Бут та Н.Ю. Голубева до таких проваджень відносять спрощене провадження та наказне [2, с. 74—93]. Проте А.В. Петровський, досліджуючи аналогічний досвід європейських країн, вважає, що до них належить й окреме провадження, спираючись на законодавство Латвії, Литви, Естонії, Польщі, Німеччини, Франції [4, с. 34]. Тому постає логічне питання: чи можна в часи наближення цивільного процесу України до європейських стандартів судочинства, його оптимізації, стверджувати, що розгляд справ окремого провадження належить до спрощених проваджень?

На зазначене питання доцільною є відповідь на прикладі конкретної справи — справи про видачу обмежувального припису. Справам про видачу обмежувального припису притаманні наступні риси, що водночас характерні й спрощеним судовим процедурам (згідно Глави 13 ЦПК України):

1. Не має сторін з протилежними інтересами та повної змагальності, як в справах загального позовного провадження. Згідно ст. 350-2 заявником може бути особа, яка постраждала від домашнього насильства, або її представник, батьки та інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також органи опіки та піклування в інтересах дитини, яка постраждала від домашнього насильства, в інтересах недієздатної особи, яка постраждала від домашнього насильства.

В свою чергу заінтересованими особами, згідно ст. 350³ ЦПК України є особи, стосовно яких подано заяву про видачу обмежувального припису, а, також, інші фізичні особи, прав та інтересів яких стосується заява про видачу обмежувального припису, органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах їх компетенції.

Тобто не можна говорити про наявність прямої змагальності, але, в той же час не можна говорити про її повну відсутність, оскільки особа, стосовно якої подана заява про видачу обмежувального припису здійснила факт порушення насильницького характеру, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [5];

2. Справа розглядається в скорочені терміни — 72 години, відповідно до ч. 2 ст. 350—5 ЦПК України;

3. Відсутня підготовка справи, як окрема стадія.

Не вдаючись у більш детальний аналіз розгляду справ про видачу обмежувального припису, можна стверджувати, що елементи спрощення судових процедур їй притаманні.

Проте для ґрунтовного твердження, що окреме провадження є спрощеним видом цивільного процесу, слід здійснити більш повний порівняльний аналіз з досвідом країн, в яких окреме провадження визнається спрощеним провадженням.

Ключові слова : цивільний процес, обмежувальний припис, окреме провадження, наказне провадження, спрощені судові процедури, спрощене провадження, оптимізація цивільного процесу.

Key words: civil proceedings, restrictive injunction, separate proceedings, writ proceedings, simplified court procedures, simplified proceedings, optimization of civil proceedings.

Список використаних джерел

1. А. Гулик. Поняття оптимізації цивільного судочинства: огляд концептуальних підходів. *Публічне право*. Вип. № 2 (38). 2020. С. 121—127. DOI <https://doi.org/10.32782/2020-38-14>.
2. Голубева Н., Бут І., Полуніна О., Полюк Ю., Цал-Цалко Ю. Сучасні проблеми цивільного та цивільно-процесуального права (в частині цивільно-процесуального права) : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2023. 190 с. DOI : <https://doi.org/10.32837/11300.26554>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>
4. Петровський А.В. Інститут спрощених судових процедур у цивільному процесуальному законодавстві європейських країн. *Нове українське право*. Вип. 4. 2023. С. 34—38. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.4>
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

Цал-Цалко Юлія Юліївна
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СУТНІСТЬ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Спрошене позовне провадження є важливою складовою сучасного цивільного процесу, що має за меті спрощення процедури розгляду справ. Запровадження інституту спрощеного позовного провадження стало результатом запозичення позитивного досвіду провідних європейських країн і має на меті: по-перше, підвищення ефективності правосуддя та зменшення судового навантаження, оскільки спрошене провадження дозволяє розглядати справи швидше, без зайвих процедурних формальностей. Це сприяє оперативному вирішенню конфліктів та оптимізації роботи судової системи. По-друге, забезпечення доступності правосуддя — завдяки спрощеним вимогам до доказової бази та процедури, сторони можуть швидше і легше захистити свої права, що напряду сприяє підвищенню доступності правосуддя для громадян. А також, економію ресурсів — спрошене провадження передбачає меншу кількість судових засідань та відповідно зменшення документообігу, що у свою чергу, дозволяє скоротити витрати як для сторін спору, так і для держави.

Регламентация інституту спрощеного позовного провадження передбачена Розділом III, Главою 10, статтями 274–279 ЦПК України [1]. Але законодавчого визначення ця глава не містить, отже маємо необхідність аналізувати думки процесуалістів та опиратися на визначення науковців стосовно даного питання, таким чином, спрошене позовне провадження — це скорочена процесуальна форма розгляду цивільних справ у позовному провадженні, яка спрямована на виконання завдань та досягнення мети цивільного судочинства щодо розгляду та вирішення передбачених ЦПК України категорій цивільних справ за спрощеною процедурою, та характеризується коротким строком розгляду справи переважно у письмовій формі, однак може бути також з повідомленням (викликом) сторін [2, с. 20; 3, с. 112]. Відповідно до частини першої статті 274 Цивільного процесуального кодексу України, у порядку спрощеного позовного провадження підлягають розгляду: малозначні справи (згідно з частиною шостою статті 19 ЦПК України); справи, що виникають з трудових відносин; справи про надання дозволу судом на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, за умови, що: у нього відсутня заборгованість зі сплати аліментів; другий з

батьків відмовив у наданні нотаріально посвідченої згоди на виїзд дитини. Зазначені категорії справ розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження в імперативному порядку, тобто без права суду обирати інший вид провадження. Процесуальне спрощення у цих справах означає, що не проводиться підготовче судове засідання та не відбуваються судові дебати (частини третя та восьма статті 279 ЦПК України).

Справи у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються судом у розумний строк, який не може перевищувати шістдесяті днів з моменту відкриття провадження у справі. Згідно з даними судової статистики, приблизно третина всіх цивільних справ у судах розглядається саме за правилами спрощеного позовного провадження. Це свідчить про ефективне функціонування даного процесуального інституту у системі цивільного судочинства. Сутність спрощеного позовного провадження полягає в досягненні ефективного та оперативного судового захисту порушених, невизнаних або оспорюваних: прав, свобод та інтересів фізичних осіб; прав та інтересів юридичних осіб; інтересів держави — у максимально короткі строки.

Отже, запровадження інституту спрощеного позовного провадження в судовій системі України є результатом перейняття досвіду європейських країн і орієнтовано на підвищення ефективності правосуддя. Це стосується, зокрема, прискореного розгляду цивільних справ, зменшення судових витрат сторін, а також зниження навантаження на суддів. Поняття та сутність спрощеного позовного провадження полягають у тому, що це різновид позовного провадження, який передбачає розгляд справ за особливою процедурою у скорочені строки. Метою такого провадження є ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, а також інтересів держави — в окремих категоріях цивільних справ. Такий підхід забезпечує досягнення завдань цивільного судочинства, передусім — оперативне, доступне та справедливе вирішення спорів.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15>
2. Захарова О. С., Єпанчінцев О. С. Поняття та сутність спрощеного позовного провадження // Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/1/4.pdf>
3. Васильєва-Шаламова Ж. В. Поняття та характерні ознаки спрощеного провадження як виду процесуального провадження // Режим доступу: http://lsej.org.ua/4_2022/23.pdf

Яніцька Інна Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

МИРОВА УГОДА ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: РІЛЬ ВИКОНАВЦЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЇЇ ВИКОНАННЯ

Мирова угода в цивільному процесі виступає дієвим інструментом для пришвидшення розгляду справ та забезпечення їх вирішення у розумні строки, що відповідає положенням пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Її укладення сприяє реалізації основних завдань цивільного судочинства — забезпеченню справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду справ з метою ефективного захисту порушених невизнаних чи оспорюваних прав і свобод фізичних осіб, законних інтересів юридичних осіб та держави.

Інститут мирової угоди був предметом багатьох дослідників, зокрема О. Г. Бортнік, О. Б. Верби, А. Г. Давтяна, Д. Л. Давиденка, С. Я. Фурси та інших. Водночас питання укладення сторонами та затвердження мирової угоди судом досліджені частково. Суттєвим недоліком залишається відсутність чіткої правової регламентації, глибокого теоретичного обґрунтування, а також визначеності щодо повноважень суду при розгляді питання про затвердження мирової угоди.

У межах розгляду цивільних справ мирова угода має певні переваги над судовим рішенням, завдяки своєму виховному впливу на сторони спору. Така угода частково знімає відповідальність за остаточне вирішення справи з органів правосуддя, передаючи її безпосередньо сторонам, що сприяє підвищенню рівня правової культури, усвідомлення прав та обов'язків, а також добровільному виконанню зобов'язань. Вона дозволяє заощадити час і кошти суду, що є також важливим чинником в умовах значного навантаження на судову систему.

Проте існують ситуації, коли укладення мирової угоди прямо заборонено Законом. Зокрема, відповідно до ч. 5 ст. 294 ЦПК справи окремого провадження не можуть бути передані на розгляд третейського суду, а також не підлягають закриттю у зв'язку з досягненням мирової угоди між сторонами.

На думку Ю. В. Білоусова, ключовими характеристиками мирової угоди є її відповідність законодавству та можливість укладення виключно у справах позовного провадження. Така угода базується на взаємних поступках сторін, стосується лише їхніх прав та обов'язків і обмежується межами пред'явленого позову. Слушною є позиція, згід-

но з якою мирова угода має не лише процесуальну, а й матеріально-правову природу. [1]

Разом із цим, суд має право відмовити у затвердженні мирової угоди на стадії виконання судового рішення, якщо її умови суперечать чинному законодавству, порушують права чи законні інтереси інших осіб або є такими, що неможливо виконати. Також підставою для відмови може стати ситуація, коли одну зі сторін представляє законний представник, дії якого йдуть у розріз з інтересами особи, яку він представляє. Суд може не задовольнити заяву стягувача про відмову від примусового виконання рішення, якщо така відмова порушує закон або інтереси інших осіб.

Слід розуміти, що мирова угода — це не проста процесуальна формальність, а повноцінний правовий інститут, притаманний багатьом правовим системам світу. Вона відображає сучасне бачення юридичної спільноти щодо врегулювання цивільних спорів у судовому процесі. Використання цього інструменту сприяє зменшенню навантаження на суди, підвищенню ефективності правосуддя, а також дозволяє сторонам врегулювати спір швидко й без зайвої бюрократії [2]

Водночас існує критика процедури подання мирової угоди до суду через державного виконавця, передбаченої ст. 434 ЦПК України. Зокрема, це розглядається як порушення права сторін на безстороннє звернення до суду гарантованого ст. 124 Конституції України та ст. 4 ЦПК України. Адже виконавець не має повноважень перевіряти законність чи зміст мирової угоди, а також не здійснює правовий аналіз її умов. Його роль зводиться лише до формального посередництва, що уповільнює процедуру затвердження угоди.

У зв'язку з цим слушно видається пропозиція виключити необхідність подання мирової угоди через виконавця та передбачити можливість її безпосереднього подання сторонами до суду у письмовій формі. Таке законодавче удосконалення доцільно закріпити не лише у ЦПК України, але й у Законі України «Про виконавче провадження». Це спростить процедуру, зменшить бюрократичне навантаження та сприятиме оперативному вирішенню спорів.

Водночас суд при затвердженні мирової угоди має враховувати не лише волевиявлення сторін, але й можливі наслідки для третіх осіб. Якщо такі особи брали участь у розгляді справи, їхні права й інтереси повинні бути належним чином відображені в судовій ухвалі. Таким чином, забезпечується баланс між автономією сторін у вирішенні спору та принципом захисту прав усіх учасників процесу.

Важливим аспектом є й фінансова зацікавленість виконавців у завершенні виконавчого провадження, оскільки відповідно до Постанови КМУ від 8 вересня 2016 року № 643 державні та приватні виконавці отримують винагороду за проведені дії. Тому під час затвердження мирової угоди необхідно вирішити питання щодо пога-

шення виконавчого збору та витрат виконавчого провадження. У разі їх несплати провадження не може бути завершено, що прямо передбачено ЗУ «Про виконавче провадження» [3]

З одного боку, така законодавча вимога є логічною, адже боржник повинен нести відповідальність за свої зобов'язання. З іншого боку, варто враховувати, що не може існувати «довічного боргу», тому суд та виконавець мають сприяти врегулюванню таких ситуацій в межах мирової угоди. Оптимальним варіантом є проведення виконавцем попереднього розрахунку заборгованості сторін з подальшою пропозицією її погашення до моменту затвердження угоди судом.

Якщо ж така заборгованість не буде погашена, і сторони у тексті мирової угоди не визначають, хто саме, в який спосіб та у які строки зобов'язаний її сплатити, виконавець має повне право подати заперечення проти затвердження цієї угоди судом.

Адже у такому випадку мирова угода не призведе до фактичного завершення виконавчого провадження відповідно до п. 2 ч.1 ст. 39 ЗУ «Про виконавче провадження» [4]. Крім того, положення ч. 1 ст. 40 цього ж ЗУ прямо забороняють завершення провадження у разі несплати виконавчого збору або витрат виконавчого провадження, а також невиплати основної винагороди приватному виконавцю.

Отже, для забезпечення правової визначеності та ефективності судового контролю за процесом виконання, важливо, щоб суд, приймаючи до розгляду мирову угоду, перевіряв наявність належного врегулювання всіх фінансових питань, пов'язаних із виконавчим провадженням. Це стосується як розподілу обов'язків щодо погашення виконавчого збору та витрат, так і врегулювання питань, пов'язаних з оплатою винагороди приватного виконавця.

Після врегулювання цих питань актуальною є законодавча ініціатива щодо внесення змін до статті 434 ЦПК України. Пропонується передбачити можливість безпосереднього подання мирової угоди сторонами у письмовій формі до суду, без залучення виконавця як посередника. Такий підхід дозволить уникнути процесуальних затримок та забезпечить оперативність судового розгляду.

Водночас ефективне функціонування цього інституту потребує чіткого нормативного регулювання та усунення наявних процедурних бар'єрів.

Прямий доступ сторін до суду без посередництва виконавця, врегулювання питання фінансових зобов'язань у самій угоді, а також уніфікація судової практики щодо затвердження таких угод — є першочерговими напрямками вдосконалення правозастосування.

Реформування відповідних положень законодавства сприятиме зміцненню правової визначеності, підвищенню довіри до правосуддя та ефективному виконанню судових рішень.

Список використаних джерел

1. Мельничук І. Ю. Правова природа зобов'язань з надання електронних послуг. Науковий вісник Ужгородського національного університету. № 77(1). 2024. С. 163–169. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://visnykpravo.uzhnu.edu.ua/article/view/296837/289799>
2. Малько О. В. Державна виконавча служба України: організаційно-правові засади діяльності. Підприємництво, господарство і право № 10. С. 207–209. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ppp-journal.kiev.ua/archive/2011/10/57.pdf>
3. Бобровник С. В. Особливості реалізації принципу верховенства права у виконавчому провадженні. Часопис цивільного і кримінального судочинства. № 1(12).2019. С. 160–163 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/view/73/1–2019-pdf>
4. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404–19>

Бітов Іван Андрійович

*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

Голубєва Неллі Юріївна

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

У ч. 1 ст. 368 ЦПК України закріплено норму, згідно якої розгляд справи судом апеляційної інстанції здійснюється за правилами спрощеного позовного провадження з певними особливостями, притаманними цій стадії цивільного процесу, визначеними у Главі 1 Розділу V ЦПК України. Утім, незважаючи на вказане положення процесуального закону, у процедури апеляційного розгляду справи більше відмінностей ніж спільних рис з спрощеним позовним провадженням. Споріднює їх хіба що відсутність підготовчого засідання. Натомість, можна навести цілу низку ознак, за якими процедура апеляційного розгляду справи відрізняється від спрощеного позовного провадження у суді першої інстанції.

1. Строк подання відзиву. У спрощеному позовному провадженні строк подання відзиву на позовну заяву чітко визначений законом:

«протягом п'ятнадцяти днів із дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі» (ч. 1 ст. 278 ЦПК України) [1]. Суд першої інстанції в ухвалі про відкриття провадження у справі лише інформує відповідача про цей строк та не може його змінити. Між тим, конкретний строк подання відзиву на апеляційну скаргу в ЦПК України не закріплений. Він визначається судом апеляційної інстанції та вказується в ухвалі про відкриття апеляційного провадження (ч. 1 ст. 360 ЦПК України). В цьому питанні апеляційне провадження більше схоже на загальне, ніж на спрощене позовне провадження. Відрізняє його лише те, що для суду апеляційної інстанції не встановлено навіть мінімального строку, як це зроблено в загальному позовному провадженні. Тому при визначенні тривалості строку подання відзиву на апеляційну скаргу суд апеляційної інстанції обмежений лише критерієм розумності.

2. Усне та письмове провадження. Справи спрощеного позовного провадження за загальним правилом розглядаються без повідомлення сторін за наявними матеріалами справи, тобто в письмовому провадженні. Лише за клопотанням однієї зі сторін або за власною ініціативою суду справа може розглядатися в судовому засіданні з повідомленням сторін (ч. 5 ст. 279 ЦПК України). Апеляційний розгляд, навпаки, за загальним правилом проводиться в судовому засіданні з повідомленням учасників справи. І лише в деяких категоріях справ (передбачених ст. 369 ЦПК України) — без такого повідомлення.

Важливе уточнення: розгляд справи без повідомлення учасників справи як судом першої, так і судом апеляційної інстанції не знімає з суду обов'язку направити сторонам копію ухвали про відкриття провадження, в якому роз'яснюється право іншої сторони подати відзив (на позовну заяву або на апеляційну скаргу). Тим самим суд забезпечує для сторін рівні можливості для захисту їх прав та інтересів. Наприклад, Верховний Суд у своїй постанові від 15 вересня 2021 року у справі № 174/814/19 зауважив, що розгляд справи судом апеляційної інстанції в умовах, коли матеріали справи не містили відомостей про отримання однією зі сторін копії ухвали про відкриття апеляційного провадження та копії апеляційної скарги з додатками до неї, є порушенням процедури проведення спрощеного провадження [2].

3. Судові дебати. Однією з очевидних відмінностей спрощеного позовного провадження від загального є відсутність у спрощеному позовному провадженні судових дебатів як складової частини розгляду справи по суті. Однак при апеляційному розгляді справи судові дебати проводяться, що також наближає апеляційний розгляд до загального, а не спрощеного позовного провадження. І це при тому, що в спрощеному позовному провадженні в суді першої інстанції потреба у проведенні судових дебатів вбачається більшою, ніж при

апеляційному розгляді справи. Адже саме в суді першої інстанції відбувається дослідження усього доказового матеріалу, а тому доцільно підвести підсумок такого дослідження у заключному слові сторін. Натомість, у судовому засіданні в суді апеляційної інстанції повторного дослідження усіх наявних у справі доказів не відбувається. Акцент робиться лише на нових доказах, поданих учасниками справи до суду апеляційної інстанції, з урахуванням положень ч. 3 ст. 367 ЦПК України та роз'яснень, наданих у п. 14 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 № 12 «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» [3], або доказах, що стосуються фактів, на які учасники справи посилаються в апеляційній скарзі та (або) відзиві на неї (ч. 2 ст. 367 ЦПК України). Тому й проведення судових дебатів у суді апеляційної інстанції виглядає більшим формалізмом, ніж під час розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження.

4. Можливість переходу від спрощеної до загальної процедури судового розгляду. В суді першої інстанції справи спрощеного позовного провадження поділяються на дві групи: 1) справи, які розглядаються в порядку спрощеного провадження за прямою вказівкою закону (ч. 1 ст. 274 ЦПК України); 2) справи, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження за клопотанням позивача (ч. 2 ст. 274 ЦПК України). При цьому справи, призначені до розгляду в порядку спрощеного провадження за клопотанням позивача можуть бути переведені до загального позовного провадження у разі надходження обґрунтованого заперечення відповідача.

Для апеляційного розгляду справи спрощене провадження є безальтернативним, незважаючи на заперечення будь-якої зі сторін. Законом встановлене імперативне правило про розгляд справ судами апеляційної інстанції за правилами спрощеного позовного провадження без наділення сторін правом заперечувати проти цього.

Наведені вище відмінності не вичерпують ознак, які відрізняють процедуру апеляційного розгляду справи від спрощеного позовного провадження в суді першої інстанції (сюди можна віднести також окремі положення про строки розгляду справи, правові наслідки неявки учасників справи в судові засідання та ін.).

Таким чином, можна дійти висновку, що хоча в ЦПК України й міститься вказівка про те, що суди апеляційної інстанції розглядають справи за правилами спрощеного позовного провадження, процедура апеляційного розгляду справи є цілком своєрідною та самостійною судовою процедурою, що суттєво відрізняється від процедур розгляду справи судом першої інстанції, зокрема, й процедури спрощеного позовного провадження.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
2. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 15 вересня 2021 року у справі № 174/814/19, провадження № 61-18381св20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99786255>.
3. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 № 12. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08>.

Мельниченко Анна Володимирівна

*аспірантка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

Волкова Наталія Василівна

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ НАСЛІДКИ РІШЕНЬ, УХВАЛЕНИХ У СПРОЩЕНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, ДЛЯ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ

Рішення, ухвалені в порядку спрощеного провадження, є повноцінними процесуальними актами суду, що мають однакову юридичну силу з рішеннями, постановленими у загальному позовному провадженні. Відповідно до ст. 279 ЦПК України [1], спрощене провадження передбачене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності або таких, де важливо забезпечити оперативне вирішення. Проте, незалежно від процедури розгляду, на підставі рішення суду, що набрало законної сили, видається виконавчий лист, який і є виконавчим документом згідно із Законом України «Про виконавче провадження» [2], що підлягає виконанню без будь-яких обмежень або виключень.

Для приватного виконавця не має юридичної різниці, в якому провадженні було ухвалено рішення, на підставі якого видано виконавчий лист — спрощеному чи загальному. Усі виконавчі листи, що відповідають вимогам ст. 4 Закону України «Про виконавче провадження» [2], є підставами для відкриття виконавчого провадження. Наявні припущення про зменшений обсяг доказової бази у спроще-

ному провадженні не впливають на обов'язок виконавця вчинити виконавчі дії — він керується виключно змістом виконавчого листа, виданого на підставі резолютивної частини судового рішення. Таким чином, особливості провадження у справі не зумовлюють жодного іншого підходу чи обмеження при виконанні рішення.

Процедура відкриття виконавчого провадження у справах, розглянутих у спрощеному порядку, повністю відповідає загальному порядку. Згідно зі ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження» [2], виконавець зобов'язаний прийняти виконавчий документ до виконання, якщо немає підстав для відмови. Навіть у випадках, коли резолютивна частина рішення сформульована стисло — що часто зустрічається у справах незначної складності, — приватний виконавець має орієнтуватися на формальні реквізити виконавчого листа, а не на змістову розгорнутість самого рішення. У цьому контексті актуальним залишається дотримання вимог до виконавчого документа, передбачених ст. 4 Закону [2], які є однаковими для всіх категорій судових рішень [3].

При відкритті виконавчого провадження приватний виконавець зобов'язаний враховувати, що виконавчий лист може бути виданий лише після набрання рішенням законної сили, строки якого однакові як для загального, так і для спрощеного провадження. Відповідно до ст. 223 Цивільного процесуального кодексу України [1], рішення набирає законної сили після спливу строку подання апеляційної скарги. У випадку спрощеного провадження, за наявності особливостей оголошення лише вступної та резолютивної частин рішення, строки обчислюються з урахуванням дати виготовлення повного тексту рішення, але це стосується тільки строків апеляційного оскарження і не створює процесуальної відмінності в роботі приватного виконавця.

Так само як і для будь-якого іншого виконавчого листа, приватний виконавець при виконанні документа, виданого на підставі ухвали, постановленої у спрощеному провадженні, має враховувати, що рішення може бути оскаржено. Апеляційне оскарження рішення, незалежно від форми провадження, може вплинути на чинність виконавчого документа. Згідно зі ст. 39 Закону України «Про виконавче провадження» [2], у разі скасування судового рішення виконавчий документ повертається стягувачу. Отже, виконавець повинен постійно моніторити судові реєстри на предмет наявності оскарження, проте це є загальною вимогою, що не залежить від форми провадження.

Виконання виконавчих листів, виданих на підставі рішень у спрощеному провадженні, не передбачає жодних процесуальних виключень або новацій. Навіть у випадках, коли такі справи стосуються незначних вимог, виконавець зобов'язаний забезпечити пропорційність примусових заходів, керуючись ст. 2 Закону України «Про виконавче

провадження» [2; 4]. Ця вимога є загальновизнаною і не прив’язана до конкретного типу судового розгляду. Усі принципи виконавчого провадження — ефективність, пропорційність, законність — мають однакову силу для виконавчих документів, незалежно від форми провадження, в якому ухвалено рішення.

У зв’язку з тим, що спрощене провадження все частіше використовується в практиці судів, доцільним є подальше вдосконалення правозастосовної практики виконання відповідних виконавчих листів. При цьому немає потреби у створенні окремої процедури виконання — навпаки, доцільним є забезпечення єдності підходів до всіх виконавчих документів. Практика роботи приватних виконавців, а також позиції судів щодо оскарження їхніх дій, мають формувати єдину правову позицію, що виключає будь-які припущення про існування різниці у виконанні виконавчих листів залежно від форми провадження. Розробка узагальнень та практичних рекомендацій сприятиме підвищенню передбачуваності виконавчих дій і зменшенню кількості скарг, що позитивно вплине на ефективність примусового виконання судових рішень.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>. (дата звернення: 24.04.2025).
2. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення: 24.04.2025).
3. Диференціація процесуальної форми щодо проваджень і процедур: проблемні питання. *Верховний Суд України*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/2022_09_19_Sakara.pdf (дата звернення: 25.04.2025).
4. Виконання рішень приватними виконавцями: у Верховному Суді обговорили проблемні питання та судову практику. *Верховний Суд України*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1584808/> (дата звернення: 25.04.2025).

Секція II

ЗАОЧНИЙ РОЗГЛЯД. НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ. ІНШЕ

Волкова Наталія Василівна

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СУДОВОГО НАКАЗУ У СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДИТИНИ

Відповідно до ч.ч. 2–3 ст. 167 ЦПК України «...за результатами розгляду заяви про видачу судового наказу суд видає судовий наказ або постановляє ухвалу про відмову у видачі судового наказу. Судовий наказ оскарженню в апеляційному порядку не підлягає» [1]. Звертає на себе увагу те, що відповідно до законодавчих приписів боржник у справах про стягнення аліментів на утримання дитини також не має права на звернення до суду з заявою про скасування судового наказу виданого відповідно до вимог передбачених п. п. 4–5 ч. 1 ст. 161 ЦПК (ч. 1 ст. 170 ЦПК України). Отже, відповідно до аналізу вищезазначених норм цивільного процесуального законодавства у справах про стягнення аліментів на утримання дитини боржник позбавлений права щодо оскарження та скасування судового наказу. Про те, законодавець передбачає право боржника на звернення до суду з позовною заявою про зменшення розміру аліментів, якщо судовий наказ був виданий тільки відповідно вимог визначених у п. 4 ч. 1 ст. 161 ЦПК України. З цього приводу є певні заперечення, оскільки згідно зі ст. 192 СК України «розмір аліментів, визначений за рішенням суду або домовленістю між батьками, може бути згодом зменшено або збільшено за рішенням суду за позовом платника або одержувача аліментів у разі зміни матеріального або сімейного стану, погіршення або поліпшення здоров'я когось із них та в інших випадках, передбачених цим Кодексом» [2].

Якщо розглядати види судових рішень визначених у ст. 258 ЦПК України, то судовий наказ є одним із видів судових рішень. Також ст. 192 СК України, передбачає право особи на звернення з заявою про зміну розміру аліментів, який був визначений за рішенням суду.

Отже, виникає питання: «зазначаючи про рішення суду, законодавець тлумачить його як один із видів судових рішень (рішення як акт правосуддя) чи визначає більш загальне поняття та відносить його до видів судового рішення? Звертаючись до законодавчої термінології, необхідно відзначити, що відповідно до ч. 3 ст. 258 ЦПК України «розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду». В ст. 192 СК України законодавець також оперує поняттям «рішення суду». Отже, з наведеного вбачається, що зміна розміру аліментів можлива тільки за рішенням суду про стягнення аліментів, який здійснено за правилами позовного провадження» [3, с. 259].

З зазначеного вбачається, що боржник має право звернутися до суду з заявою про зменшення розміру аліментів на утримання дитини визначеному у судовому наказі тільки з вимог, які передбачені п. 4 ч. 1 ст. 161 ЦПК України, а щодо вимог визначених у п. 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК України — боржник такого права не має. Однак, якщо така справа розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, що передбачено ч. 2 ст. 161 ЦПК України, то тоді особа може звернутись до суду з заявою про зміну розміру аліментів за вимогами передбачених пп. 4—5 ст. 161 ЦПК України.

Однак, необхідно звернути увагу на законодавчі приписи з сімейного права, а саме : «мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку» (ч. 2 ст. 182 СК України). З наведеного вбачається, що дитина не може одержувати аліменти менше ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, а тому особа, яка сплачує мінімальний гарантований розмір на дитину, який визначений законодавством не має права на зменшення розміру аліментів, і не важливо чи здійснюється така сплата аліментів на утримання дитини за рішенням суду чи за судовим наказом.

Також законодавець передбачає право боржника подати заяву про перегляд судового наказу про стягнення аліментів на утримання дитини за нововиявленими обставинами (ч. 8 ст. 170 ЦПК України).

В цьому випадку необхідно розглянути підстави перегляду рішень за нововиявленими обставинами, що визначені у п. 1 ч. 2 ст. 423 ЦПК України, а саме: «істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи; встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фаль-

шивості письмових, речових чи електронних доказів, що призвели до ухвалення незаконного рішення у даній справі; скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду».

Отже, «однією з особливостей підстав є те, що така підстава не повинна бути відома особі, яка звертається до суду із заявою про перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами, на час розгляду справи. Якщо розглянути процесуальний порядок розгляду справ про стягнення аліментів на утримання дитини у наказному провадженні, то слід згадати, що відповідно до ЦПК України суд розглядає відповідну заяву без виклику учасників справи, на підставі поданої заяви заявником та доданих до неї безспірних письмових доказів (документів)» [3, с. 259–260]. Згідно з ч.ч. 1–2 ст. 169 ЦПК України, «після видачі судового наказу суд не пізніше наступного дня надсилає його копію (текст), що містить інформацію про вебадресу такого рішення у Єдиному державному реєстрі судових рішень, боржникові до його електронного кабінету, а в разі відсутності електронного кабінету — рекомендованим листом із повідомленням про вручення чи цінним листом з описом вкладеного. Одночасно з копією судового наказу боржникові надсилається копія заяви стягувача про видачу судового наказу разом з доданими до неї документами».

З вище наведеної норми вбачається, що необхідно мати ще таку нововиявлену обставину за результатами розгляду справ про стягнення аліментів на утримання дитини у порядку наказного провадження, оскільки боржнику стає відомо про розгляд справи в наказному провадженні, тільки після того, як він отримав копії судового наказу. Якщо, певні істотні обставини (наприклад, що боржник сплачує уже аліменти на утримання дітей від першого шлюбу або дитина щодо якої стягуються аліменти проживає з ним та знаходиться на його утриманні, або якщо боржник передав у власність нерухоме майно дитині за рахунок аліментів тощо) і існували на момент розгляду справи та боржник знав про існування таких обставин, але не знав про розгляд такої справи, то це не буде нововиявлена обставина.

Крім того, викликає певні зауваження ч. 1 ст. 423 ЦПК України, оскільки вона неузгоджена з ч. 8 ст. 170 ЦПК України, а саме остання норма передбачає право особи на перегляд судового наказу за нововиявленими обставинами, а ч. 1 ст. 423 ЦПК України передбачає, що «рішення, постанова або ухвала суду, якими закінчено розгляд справи, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами». Отже, з аналізу положень законодавства вбачається, що у переліку судових актів, що можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами відсутній такий судовий акт як судовий наказ.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити про існування ряд проблемних питань у справах про стягнення аліментів в порядку наказного провадження, що потребують подальшого аналізу та дослідженню.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2947-14>
3. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві : дис. док. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL : <https://hdl.handle.net/11300/23333>

Ліопол Інна Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕФЕКТИВНІСТЬ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК СПРОЩЕНОГО ВИДУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Європейська спільнота протягом багатьох років працює над вдосконаленням правосуддя запроваджуючи ефективні заходи для покращення цивільного процесу, водночас спрощуючи процедури та доступ до правосуддя. Рекомендація № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя, закріпили низку засад, керуючись якими, держави можуть забезпечити доступ сторін до спрощених і швидших форм судового провадження, зберігаючи при цьому гарантії здійснення правосуддя у демократичному суспільстві [1]. Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, пропонувала передбачити провадження у спрощеному порядку по вимогах на незначні суми, уникаючи непотрібних судових засідань з обмеженням права на оскарження [2].

Згодом, було сформовано Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи

щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів. За результатом дослідження питань стосовно доступу до правосуддя; якості системи правосуддя, а також управління судовими справами в цивільній сфері, Консультативна рада дійшла висновку, зокрема й про те, що загальні повноваження суддів щодо належного і пропорційного управління справами є важливими в кожній стадії цивільного процесу. Тобто, суди можуть реалізовувати такі права «шляхом видачі письмових розпоряджень без необхідності для сторін мати право на усні слухання». Особливого значення тут мають дві цивільно-правові процедури:

- наказ про сплату (*Mahnverfahren*, *injonction de payer*), що є письмовою процедурою, що більш підходить для стягнення безспірних грошових боргів з наданням що підтверджує вимогу документів (в деяких країнах достатньо лише звернення позивача), без необхідності вислуховувати інші сторони. Боржнику надається час для добровільного задоволення вимоги, і саме його бездіяльність перетворює платіжний наказ в судове рішення, що підлягає виконанню і має силу *res judicata*;

- процедура *refere* або у Нідерландах *kort geding* дозволяє розв'язувати питання після вислуховування сторін на підставі обмежених доказів, а рішення ухвалюється негайно або в короткий термін і підлягає безпосередньому виконанню, не маючи при цьому сили *res judicata* [3].

В Україні цивільне судочинство здійснюється в порядку наказного, позовного та окремого провадження залежно від специфіки справи та її характерних особливостей (ч. 2 ст. 19 ЦПК України). Відповідно до положень ч. 3 ст. 19 ЦПК України, наказне провадження — це безспірне провадження, призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, пріоритетом якого є швидкий та ефективний розгляд, що відповідає європейській цивільно-правовій процедурі *Mahnverfahren*, *injonction de payer* (наказ про сплату).

Запровадження у цивільне судочинство України у 2004 році такого спрощеного виду провадження як наказне, спричинене насамперед необхідністю запобігти: зловживанню процесуальними правами, особливо з боку відповідачів; порушенню розумних строків шляхом пришвидшення розгляду деяких категорій справ; невиконанню судових рішень тощо.

На підставі статистичних даних, наведених у звіті судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства, проведено аналіз результатів розгляду справ у порядку наказного провадження [4].

Таблиця 1 (данні за 2024 р.)

Відтак, згідно з даними, наведеними у таблиці, в 2024 році судами було видано 267 060 судових наказів, що становить приблизно 76 % від загальної кількості поданих заяв про видачу судового наказу. Тоді як частка відмов у видачі судового наказу, втому числі з підстав порушення строків звернення, складає всього 23 %, проте залишається необхідність підвищення правової обізнаності заявників щодо вимог законодавства стосовно підготовки документів та строків звернення із вимогами за якими може бути видано судовий наказ.

В такому випадку, необхідно також враховувати, що однією з характерних ознак наказного провадження є особливий порядок його скасування, а саме судом, що його видав. Отже, за наведеними даними (Таблиця 1), у 2024 році було розглянуто 17 942 заяви про скасування судового наказу, з яких повернули трохи більш ніж 8 % водночас кількість скасованих судових наказів складає більш ніж 85 % від загальної кількості звернень із такою заявою. Дослідження причин скасування судового наказу є важливим для розуміння ефективності судового контролю та оптимізації процесу під час розгляду справ в наказному провадженні. Так, згідно зі звітними даними за 2004 рік, можна зауважити, що найбільша кількість заяв, які надходять в наказному провадженні є вимогами про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних та інших послуг (90 %). Найбільший показник скасованих судових наказів також стосується цієї категорії справ. Найчастіше підставами для скасування судового наказу є відсутність боргу та необґрунтований, надмірно нарахований борг.

Водночас якщо розглядати кількість скасованих наказів стосовно загальної кількості розглянутих заяв про видачу судового наказу, то він буде трохи більше ніж 4 %. А це свідчить про високу ефективність

даного виду цивільного судочинства, оскільки переважна більшість заяв задовольняється без необхідності переходу у спрощене позовне провадження.

На другому місці за кількістю звернень, є вимоги про стягнення аліментів на дитину, що стало дієвим та ефективним механізмом захисту прав неповнолітніх осіб.

При порівняннях кількостей розглянутих цивільних справ у 2024 році в наказному, позовному та окремому провадженнях, виявилось, що найбільші показники звісно у справах позовного провадження, адже у цей період суди розглянули усього 635 278 позовних заяв, що майже впововину перевищує кількість справ розглянутих в наказному провадженні (352 579 од.). Проте за зазначений період в наказному провадженні було розглянуто таку кількість справ, що більш ніж на третину перевищувала кількість розглянутих справ в окремому провадженні (84 637 справ). Це вказує на те, що наказне провадження активно використовується для стягнення невеликих, але масових боргових зобов'язань.

Дослідження статистичних даних щодо ефективності наказного провадження буде не повним, якщо не порівняти кількісні показники в різні періоди. Отже, із наведеної нижче таблиці, можна зробити висновок, що кількість розглянутих заяв про видачу судового наказу та виданих судових наказів в кожному зазначеному році є приблизно співмірною із досліджуваним роком, окрім 2022 року, в якому такі показники значно знижені, у зв'язку із початком повномасштабного вторгнення рф на територію нашої держави. Однак, як бачимо це не стало тенденцією, а навпаки, кількість звернень із заявами в наказному провадженні за останні два роки навіть зросла, що ще раз підкреслює необхідність існування такого спрощеного виду провадження у цивільному судочинстві України.

Таблиця 2

На підставі проведеного дослідження можна дійти висновку, що наказне провадження є ефективним видом цивільного судочинства, оскільки у переважній більшості випадків за результатами розгляду заяв судові накази видаються без необхідності розгляду справи у

спрощеному позовному проваджені, адже відносно невисокий відсоток відмов і повернень заяв свідчить про належний рівень підготовки заявниками процесуальних документів, хоча певна кількість процедурних помилок все ще залишається, зокрема порушення строків звернення тощо. Також, механізм скасування судових наказів у частині випадків свідчить про активне використання боржниками права на заперечення проти вимог заявників, що забезпечує реалізацію принципу змагальності в наказному проваджені. Отже, наказне провадження в Україні демонструє ефективність і перспективність у сфері спрощеного цивільного судочинства, однак потребує подальшого вдосконалення з урахуванням виявлених недоліків.

Список використаних джерел

1. Рекомендація № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя. URL.: <https://court.gov.ua/userfiles/08.pdf>
2. Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя. Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 367 засіданні заступників міністрів 28 лютого 1984 року. URL.: <https://court.gov.ua/userfiles/08.pdf>
3. Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів. URL.: <https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/vysb6.pdf>
4. Судова влада України. Судова статистика. Звітність щодо стану здійснення судочинства місцевими та апеляційними судами. (Дані наведені за 2024 р.) URL.: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024

Лукаsevич Геннадій Олегович
приватний виконавець, аспірант кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник
Бут Ілля Олександрович
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ У СІМЕЙНИХ СПОРАХ: ПОВЕРНЕННЯ ДИТИНИ ТА ПОРЯДОК СПІЛКУВАННЯ

Правова основа примусового виконання рішень у сімейних спорах в Україні базується на комплексі нормативно-правових актів, що включають Конституцію України, Сімейний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України та Закон України «Про виконавче провадження». Особливе значення мають спеціальні положення щодо виконання рішень, які стосуються дітей, зокрема статті 157–159 Сімейного кодексу України, що регулюють права та обов'язки батьків щодо виховання та спілкування з дитиною. Додатково, міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною, такі як Конвенція про права дитини та Гаазька конвенція про цивільноправові аспекти міжнародного викрадення дітей, становлять невід'ємну частину національного законодавства у цій сфері.

У контексті примусового виконання рішень важливу роль відіграють процесуальні норми, що визначають повноваження державних виконавців та суду щодо застосування заходів примусового характеру при виконанні рішень у сімейних спорах. Закон України «Про виконавче провадження» містить спеціальні норми щодо виконання рішень, які стосуються відібрання дитини та встановлення порядку спілкування з нею. Важливою особливістю є залучення органів та служб у справах дітей, а в окремих випадках — представників Національної поліції, як гарантів дотримання найкращих інтересів дитини при виконанні таких рішень [1]. Законодавство передбачає баланс між необхідністю забезпечення виконання судового рішення та психологічним добробутом дитини у процесі його реалізації.

Виконання рішень щодо повернення дитини характеризується особливою процедурою, яка враховує вразливість дитини як суб'єкта правовідносин. На відміну від стандартних виконавчих проваджень, що стосуються майна, примусове виконання рішень про повернення дитини вимагає делікатного підходу з обов'язковим залученням пси-

хологів, представників органів опіки та піклування, служб у справах дітей. Законодавством передбачено, що таке виконання має відбуватися у присутності особи, якій дитина передається, та з урахуванням віку дитини, стану її здоров'я, прихильності до кожного з батьків та інших обставин, що мають істотне значення. Важливою умовою є попереднє проведення виконавцем роз'яснювальної роботи з особою, яка утримує дитину, щодо необхідності добровільного виконання рішення суду.

У випадках ухилення від виконання рішення про повернення дитини законодавством передбачено застосування заходів примусового характеру, зокрема накладення штрафу на боржника та винесення постанови про притягнення до адміністративної відповідальності. У разі системного невиконання рішення суду можливе відкриття кримінального провадження за статтею 382 Кримінального кодексу України [2]. Особливо складними є справи, пов'язані з міжнародним викраденням дітей, де процес повернення регулюється не лише національним законодавством, але й Гаазькою конвенцією. У таких випадках важливим є тісне співробітництво між компетентними органами різних держав та дотримання міжнародних стандартів захисту прав дитини при виконанні судових рішень про її повернення.

Механізми забезпечення порядку спілкування з дитиною становити собою систему правових засобів та процедур, спрямованих на реалізацію права батька чи матері, які проживають окремо від дитини, на регулярне спілкування з нею. Відповідно до статті 159 Сімейного кодексу України, порядок спілкування визначається судом на підставі врахування найкращих інтересів дитини та рівних прав і обов'язків обох батьків щодо виховання дитини. У рішенні суду детально прописується частота, тривалість, місце та інші умови спілкування, а також може визначатися присутність третіх осіб під час таких зустрічей. Для ефективного забезпечення виконання такого рішення законодавством передбачено можливість встановлення судом попередження про можливе застосування примусових заходів у разі ухилення від виконання рішення або створення перешкод для спілкування [3].

Для контролю за виконанням рішення щодо порядку спілкування з дитиною можуть залучатися органи опіки та піклування, які здійснюють нагляд за дотриманням прав дитини та можуть складати відповідні акти про порушення встановленого порядку. У випадках систематичного невиконання рішення суду щодо порядку спілкування, потерпіла сторона має право звернутися до суду із заявою про зміну місця проживання дитини або про позбавлення чи обмеження батьківських прав того з батьків, хто перешкоджає спілкуванню. Важливим елементом механізму забезпечення порядку спілкування є також

можливість встановлення судом періоду примирення та адаптації дитини, протягом якого спілкування відбувається в особливому режимі, наприклад, у присутності психолога або на території спеціалізованих центрів, що дозволяє мінімізувати психологічний травматизм для дитини та поступово налагодити здорові взаємини між дитиною та тим із батьків, хто проживає окремо [4].

Виконання рішень у сімейних спорах ускладнюється через психологічне несприйняття рішення, маніпуляцію дитиною, недостатню підготовку виконавців і формальний підхід без урахування потреб дитини. Особливо проблемним є синдром відчуження, що ускладнює виконання рішень про спілкування, оскільки примус може травмувати дитину. Відсутність ефективної взаємодії між залученими органами також знижує результативність виконавчого провадження.

Для розв'язання зазначених проблем необхідне впровадження комплексного підходу, що включає удосконалення законодавства, підвищення кваліфікації державних виконавців у сфері дитячої психології та сімейної медіації, створення спеціалізованих підрозділів виконавчої служби. Перспективним напрямом є розвиток сімейної медіації як альтернативного способу вирішення конфліктів та забезпечення добровільного виконання судових рішень. Важливо впровадити систему психологічного супроводу виконавчого провадження, залучаючи фахових психологів для роботи з батьками та дитиною. Удосконалення контролю за виконанням рішень, зокрема через електронні системи моніторингу та звітності, підвищить відповідальність сторін і захистить права дітей.

Аналіз міжнародного досвіду примусового виконання рішень у сімейних спорах дозволяє виокремити найбільш ефективні практики, які могли б бути імплементовані в українське законодавство та правозастосовну діяльність. Ключовим принципом, що пронизує правові системи розвинених країн, є орієнтація на захист найкращих інтересів дитини та мінімізацію її травматичних переживань під час виконавчого провадження. Досвід зарубіжних країн свідчить, що ефективність примусового виконання рішень зростає при застосуванні міждисциплінарного підходу, який поєднує правові, психологічні та соціальні методи. Особливо важливим є забезпечення оперативності виконання рішень у сімейних спорах, оскільки затягування процесу негативно впливає на психологічний стан дитини та ускладнює відновлення здорових стосунків з обома батьками.

З огляду на зарубіжний досвід, для вдосконалення української системи примусового виконання рішень у сімейних спорах доцільно запровадити: спеціалізовані підрозділи виконавчої служби, програми психологічної підтримки, обов'язкову сімейну медіацію перед примусовим виконанням, електронний моніторинг спілкування з

дитиною та розширення повноважень органів опіки. Це сприятиме ефективнішому та гуманнішому виконанню рішень з урахуванням психологічного добробуту дитини.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про виконавче провадження» від 09.02.2025 № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>.
2. Кримінальний кодекс України від 01.02.2025 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Сімейний кодекс України від 19.12.2024 № 2341-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
4. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду щодо вирішення спорів про участь у вихованні дитини URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KCS_vuh_dutunu.pdf.

Парфьонов Георгій Володимирович

*заступник голови Ради приватних виконавців України,
приватний виконавець виконавчого округу Одеської області,
аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу,
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник

Андронов Ігор Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ОПТИМІЗАЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ В УКРАЇНІ

Доволі звичним для вітчизняних правників є розуміння ролі державних та приватних виконавців як суб'єктів, уповноважених втілювати в життя приписи судових рішень, а також рішень інших органів та посадових осіб, які застосовують у разі необхідності заходи примусу до боржників, та накладають на несумлінних боржників різноманітні стягнення та обмеження від накладення арешту на майно до заборони керування транспортними засобами. При цьому всі ці заходи вживаються виконавцями вже після ухвалення рішення та набрання ним законної сили. Відтак за відсутності рішення, яке необхідно виконувати, виконавець безсилий зробити будь-які дії із застосування своїх професійних знань та навичок. Це вважається цілком природ-

нім для даної професії, зважаючи, хоча б, на її назву — виконавець, тобто особа, яка щось виконує. Тому й у ст. 3 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» зазначається, що «завданням органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом» [1].

Утім така ситуація не є єдино можливою, а аналіз практики функціонування державних та приватних виконавців у інших країнах дає можливість побачити, що професія виконавця має набагато більший потенціал. Фахівці цієї професії можуть мати значно більший обсяг повноважень та вирішувати значно ширше коло питань, ніж це відбувається в нашій державі.

Так, у Франції виконавці, окрім, власне, виконання судових рішень та інших виконавчих документів, надають цілий комплекс різноманітних послуг, до яких належать: вручення сторонам судових та позасудових документів, організація аукціонів, позасудове стягнення боргів (маються на увазі дії виконавців, спрямовані на спонукання боржника повернути борг без звернення до суду: нагадування телефоном, електронні листи та листи-попередження, переговори з боржником з метою досягнення мирової угоди для якнайшвидшого виконання зобов'язання, пропозиція планів оплати тощо), посередництво (медіація), надання консультацій кредиторам та допомоги у складанні юридичних документів, контроль та моніторинг за порядком проведення та результатами жеребкування та лотерей з метою запобігання будь-яким шахрайствам та підробкам, управління майном, підготовка звітів про фактичні обставини й страхове посередництво. Їх універсальність та досвід роблять представників даної професії важливими гравцями у забезпеченні дотримання закону та захисту прав громадян, тим самим французькі виконавці утверджують свою роль опори судової системи [2].

Повноваження німецьких виконавців також не обмежуються виключно виконанням судових рішень та інших виконавчих документів. Зокрема, вони здійснюють вручення офіційних документів (наприклад, повідомлення про припинення трудових відносин або оренди майна) з фіксацією факту та часу такого вручення у відповідному сертифікаті [3].

Подібно до своїх європейських колег польські виконавці також мати право діяти поза межами виконання приписів виконавчих документів. Вони на вимогу суду особисто вручають судові повідомлення, процесуальні документи та інші документи безпосередньо адресатам, оформлюючи повідомлення про вручення із зазначенням дати; складають протоколи фактичного стану; за дорученням організатора

аукціону здійснюють офіційний нагляд за проведенням добровільних прилюдних торгів з присудженням найнижчої або найвищої ставки (ч. 4 ст. 3 Закону Республіки Польща «Про судових виконавців» (Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych)) [4].

Виконавці у Республіці Молдова також наділені деякими повноваженнями, яких не мають їх українські колеги. Вони вправі за відповідну плату за заявою зацікавлених осіб здійснювати вручення процесуальних документів, а також мати право складати констатаційні акти, в яких фіксуються фактичні обставини для можливості подальшого їх використання як доказів у суді (ст. ст. 25, 28, 29 Виконавчого кодексу Республіки Молдова (Codul De Executare al Republicii Moldova)) [5].

Не претендуючи на настільки широку сферу діяльності, яку здійснюють французькі виконавці, варто все ж відзначити, що обмеження діяльності українських виконавців лише рамками виконавчого провадження суттєво звужує їх можливості та не дає розкрити увесь потенціал даної професії.

У зв'язку з вищезазначеним, з метою оптимізації повноважень державних та приватних виконавців в Україні для надання їм можливостей діяти поза межами виконавчого провадження, сприяючи фізичним та юридичним особам у захисті їх прав та охоронюваних законом інтересів, пропонується наділити державних та приватних виконавців правом складати на підставі договору з заінтересованими особами, а також за дорученням суду протоколи фактичного стану, які можуть бути використані в суді як докази існування певних обставин на конкретний момент часу.

Список використаних джерел

1. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 29. Ст. 535.
2. Me Briedj. Les différentes missions du Commissaire de Justice. <https://www.village-justice.com/articles/les-differentes-missions-commissaire-justice,50260.html>.
3. Dr. Philipp Hammerich. Gerichtsvollzieher: Zuständigkeit, Aufgaben, Befugnisse und Kosten. <https://www.schuldnerberatung.de/gerichtsvollzieher>.
4. Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU2018000077>.
5. Codul De Executare al Republicii Moldova. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122067&lang=ro.

Петренко Наталія Дмитрівна
*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу,
Національного університету «Одеська юридична академія»,
суддя Господарського суду Одеської області*

Науковий керівник
Голубєва Неллі Юріївна
*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ПРОЦЕДУРИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПИТАННЯ ПРО НАКЛАДЕННЯ СУДОВОГО ШТРАФУ: «ПРОЦЕС В ПРОЦЕСІ»

Статтею 148 Цивільного процесуального кодексу України. (далі — ЦПК України) передбачено право суду у визначених законом випадках постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу, однак детальної процедури розв'язання цього питання ЦПК України не встановлює, окремі особливості передбачені лише для штрафу, що застосовується судом в рамках судового контролю за виконанням рішення [1]. Оскільки судовий штраф накладається за ухвалою суду, суд керується загальними правилами щодо постановлення письмових ухвал (адже такого роду ухвала є виконавчим документом, а тому не може існувати в протокольній формі).

Натомість залишаються певні недоліки у регулюванні у тих випадках, коли до штрафної відповідальності притягається особа, яка не присутня у судовому засіданні чи не учасником судового процесу, або якщо розгляд справи проводиться без виклику учасників справи. В такому випадку особі не надається можливостей надати пояснення чи докази, які виправдовували б поведінку, що судом визнається протиправною чи неналежною.

Як правильно зазначають О. О. Грабовська, О. С. Захарова, Н. О. Пряженкова, цивільний процес являє собою поєднання двох факторів: усного і письмового, а «змагальність у цивільному судочинстві ґрунтується на усному факторі. Таким чином, під час судового розгляду справи по суті змагальність реалізується як змагання сторін, що проводиться у формі усної полеміки, у процесі доказування юридично істотних обставин справи. розгляд справи та наведення аргументів на захист своїх правових позицій», «усна форма є виявом особистого характеру судочинства, що, своєю чергою, забезпечує рівноправність сторін» [2, с. 833, 841].

На думку Т. А. Цувіної, «реалізація принципу права бути почутим передбачає існування низки процесуальних гарантій, які у своїй су-

купності можуть дозволити реалізувати ідею цього принципу. На наш погляд, такими гарантіями є закріплені у п. 1 ст. 6 ЄКПЛ складник поняття справедливого слухання (fair hearing). У сучасних умовах принцип права бути почутим за своїм юридичним змістом зводиться до вимоги забезпечення стороні судового провадження можливості донести до суду свої вимоги й заперечення, ефективно представити свою юридичну позицію перед судом на умовах, рівних із тими, що надані іншій стороні, а також отримати за результатами розгляду справи вмотивоване судове рішення» [3, с. 94].

Судовий штраф, який за чинного правового регулювання може бути накладений у цивільному процесі, є цілком співмірним зі штрафом як видом покарання внаслідок вчинення кримінального правопорушення, та суттєво перевищує розмір штрафу, що накладається як санкція у справах про адміністративні правопорушення, тому судовий штраф цілком може підпадати під кримінальний аспект ст. 6 ЄКПЛ. Особливо актуальним є необхідність врахування позитивних зобов'язань за Європейською конвенцією у світлі законопроектних пропозицій щодо підвищення розмірів штрафу. З огляду на це мають бути забезпечені процедурні гарантії права на справедливий суд у його найвищих стандартах. Враховуючи, що в справах спрощеного позовного провадження, наказного провадження, під час апеляційного та касаційного перегляду розгляд може здійснюватися без виклику учасників справи, а в інших випадках ознаки неповаги можуть бути виявлені й за неявки особи (наприклад, у поданих процесуальних документах), доцільним буде закріплення у процесуальному законодавстві сповіщення порушника задля надання йому можливості ефективно взяти участь у розгляді питання. Особливо це стосується тих випадків, коли відповідно до запропонованих змін до відповідальності притягатиметься не безпосередній учасник справи. Тому пропонується доповнити ст. 148 ЦПК України частинами 3-1-3-3 наступного змісту:

«3-1. Для розв'язання питання про стягнення судового штрафу суд призначає судове засідання, яке проводиться не пізніше двадцяти днів з дня виявлення судом відповідних підстав. Суд має встановити такий строк проведення судового засідання, щоб особа, яка викликається, мала достатньо часу для явки в суд і для підготовки до участі в судовому розгляді.

3-2. В ухвалі про призначення судового засідання суд, окрім іншого, зазначає обставини, які зумовили необхідність розгляду питання про накладення судового штрафу та докази, якими такі обставини підтверджуються. Ухвала про призначення судового засідання надсилається учасникам справи, а також особі, щодо якої розглядається питання. Одночасно з копією ухвали особі, що викликається, надсилаються копія наявних доказів, крім випадків, якщо такі докази є у відповідної особи, або обсяг доказів є надмірним, або вони є публічно доступними.

3-3. Неявка належним чином сповіщеної особи, щодо якої розглядається питання про стягнення судового штрафу, та/або учасників справи не перешкоджає судовому розгляду».

Аналогічні положення слід передбачити і в інших процесуальних кодексах. Закріплення таких гарантій не суперечитиме єдності цивільної процесуальної форми, яка і за наявного правового регулювання є достатньо диференційованою, адже не створює самостійного типу провадження, а лише передбачає особливості розгляду даного типу питань.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15>.
2. Hrabovska O. O., Zakharova O. S., Priazhenkova N. O. The oral factor in adversarial civil proceedings. *Linguistics and Culture Review*. 2021. 5(S4)/ P. 832–844. DOI: <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1734>.
3. Цувіна Т. А. Принцип права бути почутим (right to be heard) у цивільно-судочинстві: Модельні європейські правила цивільного процесу ELI/UNIDROIT, практика ЄСПЛ та національний контекст. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 2. С. 86–94.

Питуляк Валерій Миколайович

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
приватний виконавець виконавчого округу Одеської області,
член кваліфікаційної комісії приватних виконавців,
голова центру підготовки та підвищення кваліфікації приватних виконавців*

СУДОВА ПРАКТИКА В РОБОТІ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ

Інститут приватного виконання в Україні, запроваджений у 2016 році, став важливим кроком у сфері реформування системи примусового виконання рішень. Запровадження змішаної системи виконання судових рішень мало на меті підвищення ефективності примусового виконання рішень та зниження навантаження на державних виконавців. Разом з тим, становлення та діяльність приватних виконавців супроводжується формуванням відповідної судової практики, що має визначальне значення для професійної діяльності всіх суб'єктів виконання та розвитку виконавчого процесу в цілому.

Аналіз законодавства України про виконавче провадження свідчить про те, що його удосконалення тісно пов'язане з узагальненням та врахуванням судової практики. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 № 1403-VIII та Закон України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 № 1404-VIII заклали правову основу для функціонування інституту приватних виконавців, однак саме судова практика зробила вагомий внесок у тлумачення відповідних правових норм та розв'язання проблемних питань правозастосування [1, с. 125].

Особливість роботи приватного виконавця полягає в тому, що він діє як самостійний суб'єкт, який здійснює незалежну професійну діяльність. При цьому він несе персональну відповідальність за свої дії чи бездіяльність, має право на повний доступ до реєстрів, баз даних, зобов'язаний дотримуватися професійної етики тощо. Ці та інші аспекти діяльності приватних виконавців стали предметом численних судових спорів, результати яких формують відповідну судову практику.

Аналіз практики Верховного Суду показує, що найбільша кількість справ, пов'язаних з діяльністю приватних виконавців, стосується оскарження дій або бездіяльності виконавців, заперечування постанов про стягнення основної винагороди приватного виконавця, витрат виконавчого провадження, спорів щодо розподілу коштів між кредиторами, а також реалізації майна боржника. Так, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у своїй постанові від 19.03.2019 у справі № 825/96/18 визнав, що на відміну від державних виконавців, які діють від імені держави, приватні виконавці здійснюють діяльність від власного імені, що, однак, не виключає їх з кола суб'єктів владних повноважень при розгляді спорів щодо оскарження їхніх рішень, дій чи бездіяльності [2, с. 87].

Одним із важливих аспектів діяльності приватних виконавців, щодо яких сформувалась відповідна судова практика, є питання визначення їхньої компетенції. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження», приватний виконавець здійснює примусове виконання рішень, крім окремо визначених категорій рішень. Судова практика розширила розуміння цих положень, конкретизувавши межі повноважень приватних виконавців.

Зокрема, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 05.12.2018 у справі № 904/7326/17 було сформульовано правову позицію щодо можливості передачі виконавчого провадження від державного до приватного виконавця та навпаки. Суд зазначив, що стягувач має право вибору між державним та приватним виконавцем, за винятком випадків, передбачених законом, причому таке право може бути реалізовано не лише на початковому етапі виконавчого прова-

дження, а й у процесі його здійснення [3]. Але ані законодавець, ані регулятор досі не сформуvalи відповідну нормативну базу, яка б закріпила механізм цих дій.

Варто звернути увагу на правові позиції Верховного Суду щодо оплати праці приватних виконавців. На відміну від державних виконавців, які отримують заробітну плату з державного бюджету, приватні виконавці отримують винагороду, розмір якої встановлюється Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». Судова практика уточнила порядок нарахування та сплати такої винагороди, зокрема в ситуаціях часткового виконання рішення або у випадках закриття виконавчого провадження з підстав, що не пов'язані з фактичним виконанням.

Так, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 15.05.2018 у справі № 922/2723/17 було зазначено, що приватний виконавець має право на отримання основної винагороди навіть у випадку, якщо виконавче провадження закрито не у зв'язку з фактичним виконанням рішення, а з інших підстав, наприклад, у зв'язку з відмовою стягувача від примусового виконання рішення. Однак у такому випадку розмір винагороди обчислюється з урахуванням фактично стягнутих сум [4, с. 112]. На жаль така практика також не відповідає інтересам спільноти приватних виконавців.

Особливо важливою для практики діяльності приватних виконавців є судова практика щодо оскарження їхніх дій чи бездіяльності. Закон України «Про виконавче провадження» встановлює, що рішення, дії чи бездіяльність приватного виконавця можуть бути оскаржені до суду. Судова практика конкретизувала процедуру такого оскарження та сформуvala правові позиції щодо найбільш поширених підстав оскарження.

Наприклад, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду у постанові від 27.02.2019 у справі № 756/2842/18 зазначив, що бездіяльність приватного виконавця може полягати у невжитті заходів щодо своєчасного, повного і неупередженого виконання рішення протягом строку, встановленого Законом України «Про виконавче провадження». При цьому суд має враховувати фактичні можливості виконавця вчинити певні дії та обставини, що унеможлилювали їх вчинення [5].

У контексті оскарження дій приватних виконавців важливим є питання про суб'єктний склад таких справ. Велика Палата Верховного Суду у постанові від 29.05.2019 у справі № 310/11024/15-ц сформуvala правову позицію, згідно з якою при оскарженні дій чи бездіяльності приватного виконавця не потрібно залучати до участі у

справі Міністерство юстиції України або його територіальні органи, оскільки приватний виконавець не є представником цих органів і діє від власного імені як самостійний суб'єкт [6, с. 201].

Окрему категорію справ становлять спори щодо відповідальності приватних виконавців за завдану шкоду. Згідно зі ст. 37 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», шкода, заподіяна приватним виконавцем під час здійснення ним незалежної професійної діяльності, підлягає відшкодуванню відповідно до закону. Для забезпечення відшкодування такої шкоди приватний виконавець зобов'язаний укласти договір страхування цивільноправової відповідальності.

У практиці Верховного Суду сформувалася позиція, що для притягнення приватного виконавця до відповідальності за завдану шкоду необхідно довести протиправність його дій чи бездіяльності, наявність шкоди та причинно-наслідковий зв'язок між ними. При цьому, як зазначено у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 20.11.2018 у справі № 905/2382/17, сам факт скасування судом постанови приватного виконавця не свідчить про протиправність його дій, якщо така постанова була прийнята з дотриманням вимог закону на момент її прийняття [7].

У контексті відповідальності приватних виконавців заслуговує на увагу судова практика щодо дисциплінарної відповідальності. Відповідно до ст. 41 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», приватний виконавець може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку. Рішення про накладення дисциплінарного стягнення приймає Дисциплінарна комісія приватних виконавців, однак таке рішення може бути оскаржене до суду.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у постанові від 17.10.2019 у справі № 826/13426/18 визначив, що при оскарженні рішення Дисциплінарної комісії приватних виконавців суд має перевірити не лише дотримання процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності, а й наявність у діях приватного виконавця ознак дисциплінарного проступку та відповідність накладеного стягнення тяжкості проступку [8, с. 156].

Судова практика також сформувала важливі правові позиції щодо виконавчого збору та основної винагороди приватного виконавця. Зокрема, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 04.09.2019 у справі № 826/7342/17 зазначила, що виконавчий збір і основна винагорода приватного виконавця є різними за своєю правовою природою платежами. Виконавчий збір стягується державним виконавцем і спрямовується до державного бюджету, тоді як основна винагорода

приватного виконавця є оплатою за здійснення ним своєї професійної діяльності [9].

Важливою для практики приватних виконавців є судова практика щодо розмежування компетенції між судами різних юрисдикцій при розгляді спорів, пов'язаних з виконавчим провадженням. Велика Палата Верховного Суду у постанові від 06.03.2019 у справі № 522/12901/17-ц вказала, що спори щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності приватних виконавців підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства, якщо виконавче провадження стосується виконання рішення суб'єкта владних повноважень, і за правилами цивільного чи господарського судочинства, якщо виконавче провадження стосується виконання рішення іншого характеру [10, с. 219].

Слід звернути увагу на те, що судова практика також сформулировала підходи до вирішення питання про повноваження приватних виконавців щодо звернення стягнення на майно боржника. Так, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду у постанові від 13.03.2019 у справі № 310/4329/18 зазначив, що приватний виконавець має право звертати стягнення на майно боржника, що перебуває у заставі, якщо вимога стягувача не забезпечена заставою. При цьому приватний виконавець має враховувати, що звернення стягнення на заставлене майно здійснюється відповідно до положень Закону України «Про заставу» та інших спеціальних законів [11].

У практиці Верховного Суду також розглядалося питання про зупинення виконавчого провадження приватним виконавцем. Зокрема, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 10.04.2019 у справі № 905/1956/18 було зазначено, що приватний виконавець має право зупинити виконавче провадження лише з підстав, прямо передбачених законом, і не має права на власний розсуд розв'язувати питання про зупинення виконавчого провадження з інших підстав [12, с. 89].

Окрему увагу в судовій практиці приділено питанню оскарження результатів електронних торгів, проведених у межах виконавчого провадження за участю приватних виконавців. Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у постанові від 25.06.2019 у справі № 914/2770/17 сформулював правову позицію, відповідно до якої визнання недійсними електронних торгів можливе лише у випадку доведення порушення встановленого порядку їх проведення, що вплинуло на визначення переможця торгів або призвело до зниження ціни продажу майна [13].

Узагальнюючи наведені позиції, можна стверджувати, що судова практика відіграє визначальну роль у формуванні правових орієнтирів для діяльності приватних виконавців. Водночас слід зазначити,

що з огляду на відносну новизну інституту приватних виконавців в Україні, судова практика продовжує формуватися та розвиватися, що зумовлює необхідність її постійного аналізу та узагальнення.

Роль судової практики в діяльності приватних виконавців полягає не лише в правозастосовному, а й у правотворчому аспекті. Правові позиції Верховного Суду часто заповнюють прогалини в законодавчому регулюванні, сприяють однаковому застосуванню норм права та формують правову визначеність у сфері виконавчого провадження.

На підставі проведеного дослідження можна дійти висновку, що судова практика в роботі приватного виконавця має вагоме значення та виконує кілька функцій: по-перше, вона слугує орієнтиром для приватних виконавців щодо меж їхніх повноважень та порядку здійснення діяльності; по-друге, вона сприяє формуванню однакових підходів до розв'язання типових питань, що виникають у процесі виконавчого провадження; по-третє, вона є важливим джерелом для вдосконалення законодавства у сфері виконавчого провадження.

З огляду на зазначене, приватним виконавцям рекомендується постійно відстежувати та аналізувати судову практику, особливо правові позиції Верховного Суду, з метою забезпечення правомірності своїх дій та рішень, а також підвищення ефективності виконавчого провадження загалом.

Таким чином, судова практика є невіддільна частина правового регулювання діяльності приватних виконавців, що сприяє розвитку цього інституту та підвищенню ефективності виконання судових рішень в Україні.

Список використаних джерел

1. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Виконавче провадження в Україні: актуальні питання. Київ: КНТ, 2021. 280 с.
2. Крупнова Л. В. Система виконавчого провадження в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти: монографія. Київ: Право, 2018. 276 с.
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 05.12.2018 у справі № 904/7326/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78977411> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Авторгов А. М. Адміністративно-правовий статус державного виконавця: монографія. Київ: КНТ, 2020. 224 с.
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 27.02.2019 у справі № 756/2842/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80184749> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Малярчук Л. С., Снідевич О. С. Виконавче провадження в Україні: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 336 с.
7. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 20.11.2018 у справі № 905/2382/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78022539> (дата звернення: 25.04.2025).

8. Сібільов Д. М. Виконавче провадження: актуальні питання теорії та практики: монографія. Харків: Право, 2019. 304 с.
9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2019 у справі № 826/7342/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84153042> (дата звернення: 25.04.2025).
10. Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б. Інститут приватних виконавців в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 296 с.
11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 13.03.2019 у справі № 310/4329/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80588051> (дата звернення: 25.04.2025).
12. Бортник Н. П., Паренті Л. М. Виконавче провадження: навч. посіб. Львів: Львівська політехніка, 2022. 224 с.
13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 25.06.2019 у справі № 914/2770/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82769324> (дата звернення: 25.04.2025).

Русецька Оксана Олександрівна

*приватний виконавець виконавчого округу Дніпропетровської області,
аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник

Волкова Наталія Василівна

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ДЕЯКІ ЗМІНИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ

Важливою гарантією при виконанні судових рішень є право сторін виконавчого провадження на оскарження рішень, дій або бездіяльності державних, приватних виконавців та інших посадових осіб державної виконавчої служби при здійсненні виконання рішень.

Необхідно зазначити, що здійснення судового контролю за виконанням рішень у цивільному судочинстві зазнало певних змін відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» [1], а саме змін зазнали наступні статті ЦПК України: 148, 264, 265, 353, 432, 435, 447, 448, 449, 450, 451. Також окремо було доповнено ЦПК України ст. ст. 447-1, 453-1–453-4 [2].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» більш детально передбачає порядок подання скарг на дії або бездіяльність державних чи приватних виконавців, посадових осіб органу державної виконавчої служби у разі виконання рішень. Аналізуючи певні зміни до цивільного процесуального законодавства щодо здійснення судового контролю за виконанням рішень, не обійшло звернути увагу на деякі зміни, а саме:

По-перше, законодавець у новій редакції ст. 447 ЦПК України передбачає, що «судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах здійснює суд, який розглянув справу як суд першої інстанції. Суд може здійснювати судовий контроль за виконанням судового рішення у порядку, встановленому цим розділом». Та доповнює ЦПК України нормою ст. 447-1, яка передбачає право на звернення до суду з скаргою, що по суті відтворює зміст ст. 447 минулої редакції до внесення змін, а саме: «сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права». Отже, аналізуючи вище наведені норми, необхідно зазначити, що саме суд першої інстанції який розглядав справи здійснює контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах та розгляд такої скарги здійснюється тільки у випадку звернення сторін виконавчого провадження до суду з метою захисту своїх прав, а саме за зверненням стягувача або боржника;

По-друге, нова редакція ст. 448 ЦПК України на відміну від старої редакції встановлює чіткі вимоги до такої скарги. Необхідно зазначити, що такі зміни є позитивними, оскільки раніше у цивільному процесуальному законодавстві взагалі не передбачалось вимог до скарги щодо дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення;

По-третє, внесення змін до ч. 1 ст. 450 ЦПК України передбачає збільшення строку для розгляду такої скарги, а саме стара редакція ч. 1 ст. 450 ЦПК України передбачала — десять днів, то чинна редакція цієї ж статті встановлює вже строк — двадцять днів з дня прийняття скарги до розгляду у судовому засіданні;

По — четверте законодавець надає право суду з власною ініціативою зобов'язати відповідача подати у встановлений судом строк звіт про виконання такого рішення. Такий звіт розглядається за правилами статей 453-3 і 453-4 ЦПК України. А також новелою є те, що законодавець у ст. 453-2 ЦПК України встановлює порядок розгляду заяви

про зобов'язання подати звіт про виконання судового рішення, а у ст. 453-3 ЦПК України передбачається порядок розгляд звіту про виконання судового рішення. Стаття 453-4 ЦПК України передбачає рішення за наслідками розгляду звіту про виконання судового рішення.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень» здійснення судового контролю у цивільному судочинстві зазнало суттєвих змін, що потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень: Закон України від 21.11.2024 року № 4094-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4094-20#Text>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>

Татулич Ірина Юрївна

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича*

ЗАОЧНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ ЯК ПРОТИДІЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ УЧАСНИКАМИ СПРАВИ

Зловживання процесуальними правами учасниками справи з метою затягування її розгляду є однією із вагомих причин порушення доступу до правосуддя та реалізації конвенційного права на справедливий суд. Тому за Рекомендацією № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи, держави закликаються: спрямувати свою діяльність на забезпечення доступу сторін до спрощених та більш оперативних форм судочинства; здійснювати захист їх від зловживань й затримок, при цьому надавши суду повноваження здійснювати судочинство більш ефективно [1]. Саме заочний розгляд справи і є інструментом спрощення та одночасно вдосконалення цивільного судочинства як в Україні, так і за кордоном, який виступає, на нашу думку, протидією зловживання процесуальними правами, покликаний прискорити здійснення судочинства з цивільних справ, розвантажити тим самим судову систему, дисциплінувати відповідача (ст. 280–289 ЦПК) [2]. Слушно зазначає С. С. Бич-

кова, що «коли в ході судового провадження сторона поводить себе недобросовісно і явно зловживає процедурою з очевидною метою затягнути провадження, суд має бути наділений повноваженнями невідкладно ухвалити рішення по суті справи» [3, с. 52].

Заочний розгляд справи не є окремим видом провадження, а є специфічною процедурою у рамках позовного провадження (як загального, так і спрощеного), проведення якої можливе за наявності сукупності умов, що визначені у ч. 1 ст. 280 ЦПК Запровадження даного інституту було зумовлено необхідністю закріплення додаткових гарантій реалізації основоположних засад здійснення цивільного судочинства, підвищення рівня відповідальності сторони за свої дії (бездіяльність) в процесі, а також необхідністю попередження тяганини та зловживання процесуальними правами зі сторони відповідача. Відповідно до принципу змагальності за відповідачем залишається право вибору брати участь в судовому засіданні, адже явка в суд — це право сторін. Однак, повідомлення суду про причини неявки в судові засідання є їх обов'язком (ч. 3 ст. 131 ЦПК). Як вірно вказують Я. Р. Даніленко, І. В. Атаманчук, що, «інститут заочного розгляду справи має специфічну подвійну правову природу: з одного боку, — це санкція щодо відповідача, який не виконує покладених на нього процесуальних обов'язків, а з другого, — спосіб захисту прав позивача відповідно до завдань та мети цивільного судочинства, а також — і спосіб захисту прав відповідача, оскільки при заочному розгляді справи саме відповідачеві надається додаткове право перегляду заочного рішення судом, що його ухвалив» [4, с. 96].

Разом з тим, у юридичній літературі зустрічаються сумніви щодо доцільності заочного розгляду справи. Так, на думку В. І. Бобрика, «сьогодні цей інститут себе переродив, він відмирає, доцільності в ньому для сторін, в першу чергу — для позивача, немає, для відповідача — він створює лише додаткові можливості для зловживань, для затягування фінального вирішення справи. Внаслідок цього виникає проблематика ускладнення процесу в цілому. Цей інститут потребує, якщо не повного скасування, то дуже істотної модернізації внесення таких норм, які б створювали додаткові гарантії як для відповідача, так і для позивача» [5]. Натомість судді-практики зазначають, що «коли законодавець вводив в ЦПК таку норму, як заочне рішення, він виходив, перш за все, з того, що метою цього заочного рішення було викликати саме відповідача до суду. Це основна мета заочного рішення. Приймаючи ці норми, законодавець ставив за мету саме явку відповідача до суду. Раніше у нас цієї норми не було і були дуже великі зловживання зі сторони відповідача щодо затягування розгляду справи й порушення строків розгляду справи. Сама ідея заочного рішення є правильною, оскільки вона спонукає відповідача з'являтися до суду

і з'ясувати, які до нього є претензії, висловити свою думку, надати заперечення, надати відповідні докази».

Своєю чергою, Н. В. Тульчевська та М. І. Трипольська виділяють такі системні проблеми відповідно до практики перегляду та виконання заочних рішень на підставі аналізу положень ЦПК України: — не врегульованими є компетентність суду щодо випадків незгоди позивача на заочний розгляд цивільної справи; — існують непоодинокі випадки, коли суд ухвалює заочне рішення, попри явку в судове засідання представника відповідача з належно оформленими повноваженнями; — на практиці інколи ухвалюють заочні рішення у справах, де відповідач не був повідомлений належним чином про судові засідання, що призводить до суттєвого порушення інтересів відповідача; — відсутність єдиної практики набрання заочним рішенням законної сили через прогалини у ЦПК; — порушення інтересів позивача через те, що досі не визначено, як діяти суду, якщо копію заочного рішення неможливо вручити відповідачу через ті чи інші причини; — хибне визнання заочного рішення таким, що набрало законної сили після спливу десяти днів з моменту його проголошення, та його примусове виконання; — наявність хибної практики зупинення стягнення за виконавчим документом, що за своєю сутністю є заходом забезпечення позову, аналогією закону, згідно з якими до заяви про перегляд заочного рішення застосовують загальні норми ЦПК; — відсутність законодавчо визначених підстав визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню [6, с. 41; 7, с. 55].

Ми погоджуємося з тим, що законодавство у сфері заочного розгляду справ далеке від досконалості, а норми, що регламентують заочне провадження, часто суперечать одні одним або ж іншим процесуальним інститутам. Так, підтримуємо положення висловлене у науковій спільноті, що «у зв'язку із проведенням заочного розгляду у порядку спрощеного позовного провадження, виникає проблема можливості ухвалення заочного рішення, оскільки такий порядок розгляду не передбачає повідомлення сторін. З цього випливає, що відповідач не може бути належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання та не може з'явитись у судове засідання, що не проводиться, тому виконання умов заочного розгляду справи, передбачених п. 1 та п. 2 ч. 1 ст. 280 ЦПК, є неможливим» [8, с. 165]. Дане питання має бути вирішене шляхом внесення змін до ст. 280 ЦПК, а саме слід визнати заочний розгляд можливим за сукупності наступних умов: 1) повідомлення відповідача належним чином про строк подання відзиву; 2) неподання відповідачем відзиву; 3) не заперечення позивача проти такого вирішення справи [9].

По-друге, загальновідомо, що при повторному заочному розгляді справи значущим моментом є склад суду, який розглядатиме цю

справу. Глава 11 «Заочний розгляд справи» розділу III ЦПК України не містить відповіді на дане питання. Беручи до уваги ст. 37 ЦПК яка закріплює, що повторна участь судді у розгляді справи є недопустимою, у тому числі й при новому розгляді її судом першої інстанції після скасування попереднього рішення, можна припустити, що справу слід розглядати іншим складом суду. Водночас п. 2 ч. 3 ст. 287 ЦПК зазначає, що після скасування заочного рішення цей же суд признає справу до розгляду.

Особливості заочного розгляду справи проявляються, в тому числі в специфічному порядку перегляду та оскарження заочного рішення. Зокрема, зважаючи на відсутність відповідача при заочному розгляді справи, для останнього встановлюється спрощена процедура перегляду заочного рішення судом, що його ухвалив. Так, Т. Цувіна звертає увагу на те, що «цивільне процесуальне законодавство встановлює дві форми перегляду заочного рішення: (1) спеціальну, шляхом подачі відповідачем заяви про перегляд заочного рішення до суду, що ухвалив заочне рішення (ст. 284 ЦПК України); (2) ординарну, шляхом подачі апеляційної скарги на заочне рішення, що може бути подана: а) позивачем (ч. 2 ст. 288 ЦПК України); б) іншими учасниками справи (ч. 1 ст. 352 ЦПК України); в) відповідачем виключно у разі залишення заяви про перегляд заочного рішення без задоволення (ч. 4 ст. 287 ЦПК України); г) особами, які не брали участі у справі, якщо суд розв'язував питання про їх права, свободи, інтереси та (або) обов'язки (ч. 1 ст. 352 ЦПК України) [10, с. 79].

Саме на питання оскарження заочного рішення звертається увага у **новелах Закону № 4173-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень»** щодо **вдосконалення ухвалення та проголошення судових рішень, який** розроблений для підвищення ефективності й удосконалення процесуальних стадій ухвалення та проголошення судових рішень, гармонізації національного законодавства щодо правил судочинства із законодавством країн Європейського Союзу. Згідно зі змінами до ч. 2 статті 288 ЦПК пропонують додати, що «Позивач та треті особи мають право оскаржити заочне рішення в загальному порядку, встановленому цим Кодексом», що, безумовно, заслуговує на увагу.

Отже, заочний розгляд справи є додатковою гарантією того, що відповідач не зможе зловживати процесуальними правами, а звідси — є протидією зловживання, будуть усунуті причини затягування процесу, дотримані судами строки розгляду справи, а це забезпечить виконання мети та завдань цивільного судочинства. Проте в окремих випадках розгляд справ з дотриманням такого порядку не спрощує,

а ускладнює процес та дає відповідачу можливість його затягнути, оскільки він має право на скасування заочного рішення судом, який його ухвалив, після чого справа розглядається в загальному порядку.

Список використаних джерел

1. Рекомендація R (84) 5 Комітету міністрів державам-членам стосовно принципів цивільного судочинства, що направлені на удосконалення судової системи від 28.02.1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_126#Text.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Бичкова С. С. Заочний розгляд цивільної справи: сутність та умови. *Правотне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 52–55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prip_2018_18_12
4. Даніленко Я. Р., Атаманчук І. В. Ознаки інституту заочного розгляду справи в цивільному процесі України. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Вип. 13. Том 2. С. 94–97.
5. Бобрик В. Заочний розгляд справ: обговорення експертів. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/zaochniy-rozglyad-sprav-obgovorennya-ekspertiv.html>.
6. Тульчевська Н. В. Загальнотеоретичні аспекти набрання законної сили заочного рішення в межах цивільного процесуального законодавства України. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2016. № 2. С. 39–42.
7. Трипольська М. І. Проблемні аспекти заочного провадження в цивільному судочинстві. *Вісник НААУ*. 2015. № 7–8. С. 52–55.
8. Погорелова К. В., Татаренко Г. В. Заочний розгляд справ у цивільному процесі України. *Topical issues of law: theory and practice*. 2018. № 2 (36). С. 163–168.
9. Нижний А. Заочне рішення у спрощеному провадженні без повідомлення сторін. 2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sud.ua/ru/news/blog/113924-zaochnerishennya-u-sproshchenomu-provazhenni-bezpovidomlennya-storin>.
10. Цувіна Т. Перегляд та оскарження заочного рішення в цивільному судочинстві: практика Верховного Суду. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 3. С. 69–84.

Колечко Дмитро Миколайович
*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Стоянова Тетяна Анатоліївна
*доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ВИКОНАННЯ СУДОВОГО НАКАЗУ В СПРАВАХ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

Виконання за аліментними зобов'язаннями здійснюється за різними виконавчими документами, які визначені ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» [1]. В свою чергу виконавчий документ залежить від обраного порядку захисту права на утримання дитини. У випадку обрання судового захисту, закон надає право звернутися в порядку загального позовного, спрощеного чи наказного проваджень.

Розгляд справ в порядку наказного провадження, в цілому позитивно оцінюється правниками, так І. О. Бут пов'язує ефективність наказного провадження з тим, що результат розгляду вимог пов'язується з видачею судового наказу, який за своєю правовою природою є виконавчим документом і може бути одразу звернений до примусового виконання [2, с. 86]. Попри те що окремі аспекти судового захисту прав дітей, зокрема у порядку наказного провадження, були розглянуті в дисертації Н. В. Волковою [3], залишилось чимало питань, у тому числі щодо судового захисту права на утримання дитини в порядку наказного провадження.

Оптимізація цивільного процесуального законодавства, яка полягала у спрощенні судових процедур, чіткіше визначила межі справ наказного провадження, зокрема в аліментних правовідносинах.

Стосовно визначення аліментів, окремої уваги цьому питанню приділятися не буде, але слід виходити з того, що аліменти — це виплати щодо утримання дітей, одного з подружжя, інших членів сім'ї та родичів в грошовій і (або) в натуральній формі, які надаються в добровільному або в примусовому порядку особою, яка відповідно до норм сімейного законодавства зобов'язана здійснювати утримання [4, с. 328].

Отже, у випадку не виконання обов'язку щодо утримання неповнолітньої дитини в добровільному порядку, примусовий порядок виконання такого обов'язку може бути здійснений в судовому порядку.

Як зазначено в літературі: «Разом з тим визначальними стали зміни щодо надання можливості особі, якій належить право вимоги,

передбачених ч. 1 ст. 161 ЦПК України, самостійно обрати в якому виді провадження розглядатиметься її справа? — наказному або спрощеному позовному, визначивши тим самим наказне провадження як альтернативну спрощеному провадженню (ч. 2 ст. 161 ЦПК України)» [2, с. 87].

У випадку судового захисту та звернення в порядку наказного провадження судовий наказ може бути виданий, лише в двох випадках відповідно п.п. 4, 5 ст. 161 ЦПК України.

Так, вимогами за якими може бути виданий судовий наказ є:

«1) заявлено вимогу про стягнення аліментів у розмірі на одну дитину — однієї чверті, на двох дітей — однієї третини, на трьох і більше дітей — половини заробітку (доходу) платника аліментів, але не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину;

2) заявлено вимогу про стягнення аліментів на дитину у твердій грошовій сумі в розмірі 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку» [5].

Водночас, ці вимоги допускаються лише за умови, якщо вони не пов'язані із встановленням або оспоруванням батьківства (материнства) та якщо вони не вимагають залучення інших заінтересованих осіб.

У всіх інших випадках стягнення аліментів обставини справи потребують звернення в інших видах провадження.

За загальним правилом, набрання чинності судовим наказом, та, як наслідок його виконання, пов'язано з ненадходженням до суду заяви від боржника про скасування судового наказу протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання (ст. 172 ЦПК України).

Проте для судових наказів, виданих за п.п. 4–5 ч. 1 ст. 161 ЦПК України (щодо стягнення аліментів), судовий наказ набирає законної сили у день його видачі.

Ключові слова: судовий наказ, виконання, аліменти, судовий захист, право на утримання, дитина.

Key words: court order, enforcement, alimony, legal protection, right to maintenance, child.

Список використаних джерел

1. Про виконавче провадження : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
2. Голубева Н., Бут І., Полуніна О., Полюк Ю., Цал-Цалко Ю. Сучасні проблеми цивільного та цивільно-процесуального права (в частині цивільно-процесуального права) : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2023. 190 с. DOI : <https://doi.org/10.32837/11300.26554>.

3. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с.
4. Виконавче провадження : підручник / за ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса : Фе-нікс, 2020. 460 с.
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>

Панаїд Яна Ігорівна

*аспірант кафедри цивільної юстиції та адвокатури,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Науковий керівник

Гусаров Костянтин Володимирович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*

СУПЕРЕЧЛИВА ПОВЕДІНКА В КОНВЕНЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ: ПОЗИЦІЯ ЄСПЛ

При захисті цивільних прав національними судовими органами виникає питання надання правової оцінки суперечливої поведінки учасника справи. В юридичній літературі предметом наукових розробок виступають праці, автори яких підтримують концепцію заборони суперечливої поведінки, що ототожнюється з концепцією естопель [1, с. 40; 2, с. 100]. Крім того, Верховний Суд у своїй практиці часто посилається на рішення Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ), підкреслюючи використання останнім концепції «естопель» [див., приміром, 3]. У зв'язку з цим видається за доцільне дослідити підходи, що застосовуються ЄСПЛ при аналізі суперечливої поведінки учасників справи.

Дослідження практики ЄСПЛ дає підстави виснувати, що в рамках конвенційної системи вказаний аспект розглядається в контексті:

*а) неприйняття ЄСПЛ заперечень держав-учасниць щодо неприйнятності скарг в контексті правила 55 Регламенту Суду, відповідно до якого будь-яке заперечення має бути, наскільки це дозволяє його характер та обставини, висунуте Договірною Стороною-відповідачем у своїх письмових або усних зауваженнях щодо прийнятності заяви. Відповідно, держава позбавляється права висувати вказані заперечення на більш пізніх етапах. Приміром, у справі *Khokhlich v. Ukraine* ЄСПЛ зауважив, що на стадії розгляду питання щодо при-*

йнятності заяви з боку держави-відповідача не було надано заперечень щодо можливості вважати заявника «жертвою» у розумінні статті 34 Конвенції, отже Уряд не має права (*estopped*) подавати заперечення щодо вказаного питання на стадії розгляду справи по суті [4].

б) оцінки дій заявника під час провадження в ЄСПЛ. Так, у справі *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey* ЄСПЛ зазначив, що заявники, які скаржилися на порушення ст. 11 ЄКПЛ, виклали у своїх первинних заявах основні аргументи щодо рішення Конституційного Суду, в якому партія визнавалась центром антиконституційної діяльності. Відтак, надалі ЄСПЛ не позбавив їх можливості порушувати вказане питання під час розгляду справи у Великій Палаті з огляду на той факт, що аргументи заявників не змінилися порівняно з первинними твердженнями [5]. ЄСПЛ констатував відсутність порушення принципу добросовісності шляхом кардинальної зміни позиції (*radical change of position*), відтак концепція естопелю не мала підстав для застосування у вказаній справі.

в) оцінки в ході розгляду справи ЄСПЛ дій заявника або держави-відповідача на національному рівні. Так, у справі *Sovtransavto Holding v. Ukraine* суддя К. Баррето звернув увагу на поведінку компанії-заявника. Зокрема, після того, як рішення стосовно компанії набрали законної сили, провадження у справі було закрито. Проте саме компанія-заявник надалі звернулася до Голови Вищого арбітражного суду з проханням внести протест «в порядку нагляду». Внаслідок вказаного протесту справу було направлено на новий розгляд. Дійсно, згодом було подано ще один протест з боку Генеральної прокуратури України щодо рішення, винесеного на користь компанії-заявника, проте це було наслідком початкової поведінки компанії-заявника, у зв'язку з цим, на думку К. Баррето слід було б застосувати принцип *venire contra factum proprium* (заборону суперечливої поведінки) [6].

Аналіз вказаних справ дозволяє зробити висновок про застосування ЄСПЛ терміну «*estoppel*» як синонімічного до заборони суперечливої поведінки в контексті заборони стороні у справі стверджувати про певний факт, щодо якого не було зроблено відповідного твердження на попередній стадії, тобто до уваги береться поведінка учасника в рамках одного і того самого провадження.

Список використаних джерел

1. Бутирська І. Процесуальний естопель у господарському судочинстві. *Перші наукові читання пам'яті професора Пронської Грацієлли Василівни*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 1 жовтня 2021 р.) Київ: Талком, 2021. С. 40–43. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/3680>.

2. Ткачук А. О. Принцип добросовісності учасників цивільного судочинства та заборона зловживання цивільними процесуальними правами. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 141. С. 94–103.
3. Ухвала Верховного Суду від 04 березня 2025 року у справі № 911/1241/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125804568>.
4. *Khokhlich v. Ukraine*, № 41707/98, 29 April 2003. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61587>.
5. *Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey*, № 41340/98, 41342/98, 41343/98, 41344/98, 13 February 2003. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60936>.
6. *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, № 48553/99, 25 July 2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60634>.

Федорчук Юлія Олександрівна

*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник

Голубєва Неллі Юріївна

*доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЧИНЕННЯ ВИКОНАВЧИХ НАПИСІВ НА КРЕДИТНИХ ДОГОВОРАХ

Кредитний договір — це цивільноправовий документ, за яким банк або фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти. Таке визначення кредитного договору дає Цивільний кодекс. Кредитний договір укладається у письмовій формі, договір укладений з недодержанням письмової форми є нікчемним [1].

За бажанням сторін такий договір може бути нотаріально посвідчений, саме така форма договору дає можливість в майбутньому вчинити виконавчий напис, в разі не повернення боргу. Розповсюдженням порушенням з боку нотаріусів є недотримання вимоги при вчиненні виконавчого напису щодо форми договору, вчиняючи написи на договорах вчинених у простій письмовій формі, що є підставою для звернення до суду, з метою оскарження. Суттєвою проблемою сьогодення є надання фінансовими, кредитними або банківськими установами мікрокредитувань без належної ідентифікації особи, а в

деяких випадках без її фізичної присутності, або ж залучення особи майнового поручителя без його згоди, всі ці фактори приводять в майбутньому до примусового стягнення боргу.

Відповідно до пп. 3.2 п. 3 глави 16 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, зазначається, що нотаріусом вчиняється виконавчий напис за умов зазначених у Переліку документів за якими стягнення заборгованості вчиняється у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 № 1172 [2]. Під час вчинення нотаріальної дії, в першу чергу нотаріус керується нормами Закону України «Про нотаріат», Цивільним кодексом України, Законом України «Про виконавче провадження», Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, іншими нормативними актами, з метою захисту прав та законних інтересів громадян, чітке виконання яких унеможливорює порушення прав громадян. Стягнення за виконавчим написом нотаріуса провадиться в порядку встановленому Законом України «Про виконавче провадження» [3].

Відповідно до статті 18 Цивільного кодексу України (далі — ЦК) захист цивільних прав громадян вчиняється нотаріусом шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку встановлених законом [4]. Основною метою кредитора при вчиненні виконавчого напису є стягнення заборгованості в примусовому порядку, або витребування майна. Аналізуючи вимоги законодавства, вбачається що кредитний договір, який було укладено без дотримання вимог щодо нотаріального посвідчення не може належати до документів, за якими вчиняється виконавчий напис в безспірному порядку. Таке положення застосовується до правовідносин, які виникли після 22 лютого 2017 року, саме тоді втратила чинність Постанова Кабінету Міністрів України № 662 від 10 грудня 2014 року, яка давала можливість вчиняти виконавчі написи на кредитних договорах укладених у письмовій формі без нотаріального посвідчення.

Оскарження виконавчого напису здійснюється за позовом боржника до кредитора та відповідно залучаючи нотаріуса третьою особою. Підставою оскарження може бути, як сама процедура вчинення виконавчого напису, що було вчинено з порушенням вимог законодавства так із підстав неправомірності вимог кредитора (сума, час погашення боргу, інше).

Отже, перевагою стягнення за виконавчим написом є те, що це надшвидко процедура встановлення факту наявності та розміру боргу, порівнюючи із судовою процедурою, яка є досить тривалою внаслідок навантаження на судову систему. Дієвим інструментом захисту прав громадян могло б стати запровадження обов'язкового нотаріального посвідчення кредитних договорів, незалежно від запозиченої суми,

при такій формі проводилась би повна ідентифікація клієнта, надавалась згода другого з подружжя, уникаючи в майбутньому «сюрпризів» у вигляді боргу перед фінансовою установою, який формально набувався у спільну сумісну власність. Під час дії воєнного стану кредитор має таке право, як звернення до нотаріуса за нотаріальною дією, як виконавчий напис, але кредитор (стягувач) має розуміти, що в період дії воєнного стану процедуру стягнення не можна буде розпочати, як і саме виконання, тому така нотаріальна дія на невизначений період втратила своє юридичне навантаження.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : затверджений наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>
3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
4. Цивільний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Снітко Андрій Сергійович

*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник

Бут Ілля Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного,
нотаріального та виконавчого процесу Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПРИНЦИП ДОБРОСОВІСНОСТІ ТА ЗАБОРОНА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

Принцип добросовісності є загальноправовим принципом, що зобов'язує учасників правовідносин до сумлінної та чесної поведінки при здійсненні своїх суб'єктивних прав та виконанні обов'язків.

Цей принцип закріплено у статті 3 Цивільного кодексу України в якості однієї з основних засад цивільного законодавства. Крім того, відповідно до положень статті 509 Цивільного кодексу України добросовісність є засадою будь-якого зобов'язання. Отже, шляхом закріплення цього принципу в нормативно-правовому акті законо-

давцем визначені допустимі межі поведінки учасників цивільних правовідносин і кожен з них має усвідомлювати, що власними діями або бездіяльністю він може завдати шкоди інтересам інших осіб [1].

Знайшов своє місце принцип добросовісності у ст. 44 Цивільного процесуального кодексу України, яка встановлює, що учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами, зловживання процесуальними правами не допускається [2].

На думку деяких вчених, зокрема С. П. Погребняка, принцип добросовісності дозволяє мінімізувати недоліки абстрактної та формальної природи права, адже зобов'язує учасників правовідносин діяти не тільки відповідно до букви закону, алей відповідно до його духу, що наближує право до ідеалів справедливості, рівності й свободи. В якості складових принципу добросовісності вчений розрізняє такі елементи: 1) добросовісність під час реалізації прав та повноважень (а) неприпустимість зловживання правом; (б) заборона в обході закону (в) добросовісна помилка і 2) добросовісність при виконанні юридичних обов'язків [3].

Д. В. Черемнов розглядає добросовісність не тільки як презумпцію матеріального, а й презумпцію процесуального права. Згідно із такою презумпцією кожний учасник цивільного процесу розглядається як такий, що діє добросовісно, допоки не доведено інше. Такий підхід звільнює учасника процесу від доказування своєї процесуальної добросовісності, і як наслідок, від необґрунтованого їх притягнення до процесуальної відповідальності. Вчений вказує на такі ознаки презумпції процесуальної добросовісності: 1) вона поширюється винятково на учасників процесу; 2) вона стосується не лише здійснення процесуальних прав, але і виконання процесуальних обов'язків; 3) презумпція застосовується у випадках, коли закон визначає правові наслідки недобросовісної поведінки, при цьому за інших обставин правового значення ця презумпція не має; 4) зловживання процесуальними правами є тією межею, яка відрізняє добросовісну поведінку учасників цивільного процесу від недобросовісної; 5) презумпція добросовісності може бути спростована й у випадку доведення недобросовісності суд наділений правом застосувати до особи, яка її допустила, передбачені законом негативні наслідки [4].

Складовими принципу добросовісності можна вважати:

- вимогу добросовісного виконання процесуальних обов'язків;
- заборону зловживання процесуальними правами;
- доктрину заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*) або ж, як її ще називають, процесуальний естопель.

Зловживання правом як антипод принципу добросовісності — це свого роду спотворення права. У цьому випадку особа задля власної

вигоди або з метою завдати шкоди третім особам, надає своїм діям видимість того, що вони відповідають вимогам закону, хоча насправді використовує свої права в цілях, які суперечать його призначенню.

Слід розрізняти зловживання матеріальними (цивільними) правами та зловживання процесуальними правами. При зловживанні матеріальним (цивільним) правом суд має відмовити в захисті такого права, тобто відмовити в задоволенні позову. Своєю чергою, в разі зловживання процесуальними правами суд наділений правом на власний розсуд залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання, що подана особою, яке зловживає правом, або застосувати до неї заходи процесуального примусу.

В Цивільному процесуальному кодексі України питанню зловживання правами присвячена стаття 44, де міститься невичерпний перелік варіантів зловживань, що дає суду дискрецію в оцінці поведінки сторін судового процесу. Такий підхід можна вважати виправданим у зв'язку із неможливістю законодавчо описати усі можливі прояви зловживань. Так, в судовій практиці траплялися випадки, коли зловживанням визнавалася вибірковість в отриманні учасниками судового процесу процесуальних документів, умисне подання до суду квитанцій про сплату судового збору, які до цього були використані в іншій справі, і подальша несплата судового збору на вимогу суду, відмова від позову після того, як мирова угода була виконана, неодноразове подання до суду заяви про затвердження мирової угоди під час перегляду ухвали про відмову у задоволенні такої заяви, і навіть використання учасниками процесу нецензурної лексики, образливих символів як в наданих до суду документах, так і при спілкуванні із суддями та іншими учасниками процесу. [5]

З огляду на вищезазначене, подальший розвиток принципу добросовісності в українському цивільному процесі доцільно розвивати шляхом уніфікації судової практики та застосування інформаційних технологій (наприклад, електронного моніторингу однотипних клопотань), спрямованих на своєчасне виявлення ризикових процесуальних дій. Такий підхід забезпечить баланс між свободою доступу до правосуддя та захистом від зловмисних форм процесуальних дій, що, в кінцевому підсумку, підвищить ефективність та довіру до судової системи.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>;
2. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top>;
3. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків : Право, 2008. 240 с.;

4. Черемнов Д. В. Презумпція добросовісності учасників цивільного процесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. Том 1. С. 174–178.
5. Сакара Н. Ю. Принцип добросовісності та зловживання процесуальними правами. Верховний Суд. URL: https://zakon-pro.ligazakon.net/document/Vss01013?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=j103&_ga=2.27678588.1158087854.1745834881-1466918029.1744958109&land=UA&context=UA&an=199.

Н727 Новели цивільного процесуального законодавства: спрощені провадження : матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, 5 травня 2025 р.) / упоряд.: Н. Ю. Голубєва, І. А. Яніцька, О. В. Сатановська ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». — Одеса : Юридична література, 2025. — 108 с.
ISBN 978—966—419—451—5

У збірці матеріалів науково-практичної конференції представлено тези доповідей науковців, що висвітлюють актуальні питання новел цивільного процесуального законодавства, зокрема інституту спрощеного провадження як ефективного механізму вирішення нескладних цивільних справ. У доповідях науковців обґрунтовано доцільність спрощеної процедури розгляду, що дозволяє забезпечити оперативність та економічність судового процесу. Особлива увага приділена критеріям віднесення справ до спрощеного провадження, правовим гарантіям учасників процесу, а також окреслено напрями подальшого вдосконалення законодавства з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у межах цивільної юрисдикції.

УДК 347.919.(477)(062)

Наукове видання

**НОВЕЛИ ЦИВІЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА:
СПРОЩЕНІ ПРОВАДЖЕННЯ**

**Матеріали
науково-практичної конференції**

***5 травня 2025 року
м. Одеса***

Збірник видано в авторській редакції
з готового оригінал-макета

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 6,28.
Тираж 5 прим. Зам. № 57 (06).

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Академічна, 7
Тел.: (048) 777-48-79; 728-75-45

e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284 від 23.03.2012 р.